

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๕๑ ตอนที่ ๑๕๐๑ – ๑๕๑๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๕๐๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๖

ถ. ตามเรื่องทีกระผมทราบ พระพุทธองค์กับท่านพระอานนท์เกิดรุ่มราวคราวเดียวกัน ฉะนั้น พระอานนท์ในขณะนั้นที่กำลังอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค ท่านคงจะแก่พอ ๆ กัน

ส. แต่ไม่แก่เท่าคนทั้งหลาย เพราะว่าท่านเป็นผู้มีจิตใจที่ห่างไกลจากทุกข์

ถ. พระเทวทัต พระอานนท์ พระอนุรุทธะ ออกบวชในสมัยเดียวกันน่าจะรุ่มราวคราวเดียวกันกับพระพุทธองค์ แต่พระอานนท์ปรินิพพานหลังจากที่พระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๔๐ ปี พระอานนท์ท่านปรินิพพานตอนท่านอายุได้ ๑๒๐ ปี แสดงว่าตอนที่พระพุทธองค์ปรินิพพาน พระอานนท์อายุ ๘๐ ปี แต่ในเรื่องว่าเป็นพุทธอนุชา คงเรียกว่า เป็นลูกผู้น้อง อย่างนั้นใช่ไหม แต่ผมเข้าใจว่า พระอานนท์กับพระพุทธเจ้าคงแก่พอ ๆ กัน

ส. อายุเท่ากันได้ แต่ความแก่ไม่เท่ากันก็ได้ ถ้าท่านพระอานนท์จะแก่มากมายอย่างคนสมัยนี้ เมื่อถึงอายุ ๑๒๐ ปี ท่านคงไม่สามารถแสดงธรรมหรือไปที่อื่น ๆ ได้ แต่ท่านก็ยังแสดงธรรมและอนุเคราะห์พุทธบริษัทอยู่จนถึงเวลาที่ท่านปรินิพพาน

สำหรับความทุกข์ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ว่าทุกข์ใจไม่มี แต่เมื่อมีกายปสาทซึ่งเป็นเหตุให้กระทบกับโณฏฐัพพะ ก็ต้องมีทุกข์กายเป็นธรรมดา

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค พราหมณสังยุต อุปาสกวรรคที่ ๒
เทวहितสูตร มีข้อความเกี่ยวกับการประหารของพระผู้มีพระภาคว่า

เมื่อครั้งที่พระผู้มีพระภาคทรงกระทำทุกริกิริยา ๖ พรรษา ทรงนำเอาถั่วเขียว และถั่วพูเป็นต้นอย่างละฝายมือมาเสวย เป็นเหตุให้ภายหลัง ลมในพระอุทรกำเริบ เพราะเสวยไม่ดีและบรรทมลำบาก ซึ่งท่านพระอุปัฏฐากในสมัยนั้นเป็นพุทธอุปัฏฐาก ก็ได้ไปหาเทวहितพราหมณ์ซึ่งขายน้ำร้อนและผงสำหรับอาบ

เมื่อพราหมณ์ได้ทราบว่ พระผู้มีพระภาคทรงพระประชวรด้วยลมในพระอุทร ก็ได้ให้น้ำร้อนกับงบอ้อย และให้ท่านอุปัฏฐากละลายน้ำร้อนกับงบอ้อยถวาย เมื่อเสร็จ

เมื่อพระผู้มีพระภาคหายประชวร ก็เป็นเหตุให้เทวहितพราหมณ์เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงว่าได้ถวายการรักษาพระผู้มีพระภาค เป็นเหตุให้ท่านมีความรู้สึกอยากจะได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อฟังธรรม และผลคือท่านถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

เพราะฉะนั้น การที่แต่ละคนจะเข้ามาสู่พระธรรม ก็แล้วแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่าง ๆ กัน ซึ่งแต่ละคนก็คงไม่เหมือนกัน

ขณะนี้ทุกขใหม่ ทุกขเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่สังเกตก็ไม่รู้ ไม่ว่าจะเป็นทุกขกายหรือทุกขใจ คงจะมีบางท่านเมื่อย ก็เป็นทุกข และคงจะมีบางท่านกำลังเป็นหวัดกังวล บางเรื่อง แม้เพียงเล็กน้อยในขณะนั้น ความรู้สึกไม่แจ่มขึ้นเกิดขึ้น ก็เป็นทุกขใจ

ถ. พระพุทธองค์ไม่มีทุกขใจ เพราะฉะนั้น ตลอดชีวิตของพระพุทธองค์ไม่มีคำว่ากลุ้มใจ แต่มนุษย์ปุถุชนอย่างเรากลุ่มใจ พุดเกือบทุกวัน

ผมขอถามปัญหาที่ติดกันอยู่ในการสนทนาธรรม พุทธพจน์ที่ว่า ใจประเสริฐ ใจเป็นประธาน สำเร็จแล้วด้วยใจ ฉะนั้น ขณะที่ใจร้าย พุดอะไรก็เป็นร้ายออกมา แต่มีคำพังเพยคำโบราณที่ว่า ปากร้าย ใจดี จะขัดกันไหม

ส. แล้วแต่การสะสม

ถ. คำว่า ปากร้าย ใจดี เป็นได้หรือ ถ้าเป็นได้ ก็ไม่ตรงกับพุทธพจน์นี้

ส. จิตเกิดดับสลับเร็วมาก

ถ. ขณะที่พุดออกไป ถ้าร้ายก็ต้องร้าย แต่ขณะที่ใจดี ก็คนละขณะ ไซ้ไหม

ส. ถ้ายังไม่หมดกิเลส ก็ยังมีเหตุทำให้คำร้าย ๆ เกิด

ถ. คำร้าย ๆ แต่ใจร้ายด้วยหรือเปล่า

ส. ในขณะที่กิเลสยังไม่หมด ขณะนั้นอกุศลจิตต้องมีได้ แล้วแต่ว่าจะถึงขั้นไหน

ถ. แต่ขณะที่พูดนั้น ถ้าพูดร้ายก็ต้องร้าย ส่วนอีกขณะจิตหนึ่ง ใจอาจจะดีก็คนละขณะแล้ว

ส. พูดเพราะ พูดไม่เพราะ แต่ยังไม่ถึงร้ายก็มี ใช่ไหม คำพูดมีหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นการพูดดีหรือในการพูดร้าย ถ้าในการพูดดี ก็มีทั้งคำพูดที่จริง คำพูดที่เป็นประโยชน์ แต่กล่าวอย่างเพราะหรือเปล่า นั่นก็เป็นระดับขั้นของคำที่ดี ใช่ไหม เพราะฉะนั้น คำที่ร้ายก็เหมือนกัน โดยนัยเดียวกัน ต้องมีคำที่ร้ายพอประมาณ หรือร้ายมาก หรือเพียงคำพูดที่ไม่เพราะจะเรียกว่าร้ายก็ได้ แล้วแต่อัธยาศัย แล้วแต่การสะสม เรื่องของจิตใจเป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่แต่ละคนต้องสังเกตตัวเองจึงจะรู้ตามความเป็นจริง

ไม่ชอบคำร้าย แต่เมื่อยังมีกิเลส ก็มีเหตุให้กล่าวคำร้าย แต่สติที่ระลึกได้จะเป็นประโยชน์ เพราะว่าจะรู้ว่า คำใดควรกล่าว คำใดไม่ควรกล่าว แต่ถ้าสติไม่เกิดระลึกไม่ได้ ก็จะกล่าวต่อไป และคำพูดที่ดีก็ยิ่งจะดีขึ้นอีกได้เรื่อย ๆ ตามสภาพของกุศลจิต เพราะนอกจากจะเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ เป็นคำจริง ก็ยังพูดด้วยคำที่ไพเราะน่าฟังด้วย

ถ. ที่สาตาศรีรักษ์กับเหมวตยรักษ์ที่วสนทนากัน และอุบาสิกาได้ฟังจนบรรลุเป็นพระโสดาบัน คงจะสนทนาอยู่กลางอากาศ ใช่ไหม

ส. ใช่

ถ. อุบาสิกากำลังมีกรรมแก่ ได้ฟังการสนทนาของยักษ์ ๒ ตนนี้ และได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน

ส. พิจารณาธรรมในขณะที่ฟัง

ถ. แสดงว่า ยักษ์ ๒ ตน สนทนาธรรมกัน ใช่ไหม

ส. สาตาคิริยักข์เป็นพระโสดาบัน และเห็นว่าสหายของท่านไม่ได้อยู่ในที่นั้น ท่านก็อยากจะให้ฟังด้วย เพราะฉะนั้น ท่านก็ไปเพื่อจะชวนสหายของท่านมาฟัง แต่เมื่อได้พบกัน ได้ถามกันแล้ว ได้เล่าเรื่องที่ได้อ่านพระธรรมให้สหายฟัง และสหายของท่านก็ได้ถามธรรม ท่านก็กล่าวแก่ จนกระทั่งท้ายที่สุดท่านก็สรรเสริญพระคุณของพระผู้มีพระภาค

ถ. อุบาสิกาได้ฟังแต่ที่ยักข์สนทนากันเท่านั้น

ส. ก็สามารถรู้แจ้งเป็นพระโสดาบันบุคคลได้

ถ. คงสนทนากันเรื่องรูปเรื่องนาม ไซ้ไหม

ส. เรื่องสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เรื่องสังขธรรม และการอุปมาว่า การที่อุบาสิการู้แจ้งอริยสังขธรรมนั้น อุปมาเหมือนกับบริโภคอาหารที่บุคคลอื่นคดให้บุคคลอื่น แม้ว่าไม่ใช่เพื่ออุบาสิกาเอง แต่ก็ยังได้รับรสของพระธรรมที่บุคคลอื่นกำลังแสดงธรรมให้อีกบุคคลหนึ่งฟัง

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม ธรรมที่เป็นของจริงสามารถพิสูจน์ได้ แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ แต่เทพยดาทั้งหลายที่มาประชุมกันในที่นั้น ก็ได้บรรลุผลเป็นจำนวนมาก

สำหรับกาฬิอุบาสิกา เป็นอุบาสิกาท่านแรกที่ได้เป็นพระโสดาบัน ในคืนวันที่เป็นพระโสดาบันนั้น ได้ให้กำเนิดท่านพระโสดโกฏิกัณณะ และสำหรับท่านพระโสดโกฏิกัณณะที่ชื่อเช่นนั้น เพราะว่าสมัยที่ท่านเป็นคฤหัสถ์ ท่านมีเครื่องประดับต่างหูซึ่งมีค่า ๑ โกฎิ เพราะฉะนั้น คนจึงเรียกท่านว่า โสดโกฏิกัณณะ

ถ. ขณะที่โกรธ กับขณะที่กลัว ลักษณะมีความแตกต่างกันไหม

ส. เป็นสภาพที่ไม่พอใจ

ถ. เหมือนกัน แต่เป็นสภาพที่แยกออกมาจากกันและกันได้ คือ ขณะที่กลัวก็อย่างหนึ่ง ขณะที่โกรธก็อย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกัน

ส. ที่จริงแล้ว ถ้าไม่ใช่ชื่อ ท่านผู้ฟังก็จำแนกลักษณะของโทสมูลจิตแล้วว่า ลักษณะหนึ่งกลัว อีกลักษณะหนึ่งโกรธ แต่อย่างไรก็ตามเป็นสภาพที่ไม่น่าพอใจทั้ง

๒ อย่าง เวลาโกรธ ไม่กลัว อย่างหนึ่ง และเวลากลัว ก็ไม่ใช่ขณะที่โกรธ ก็อีกอย่างหนึ่ง แต่ทั้งสองอย่างเป็นอาการของสภาพธรรมที่มีลักษณะไม่พอใจ ก็เป็นของธรรมดา ๆ เอาชี้ออก ก็มีลักษณะของสภาพธรรมนั้น

ถ. ถ้าอย่างนั้น เป็นโทสมูลจิตตัวเดียวกัน

ส. ขณะใดที่เป็นสภาพที่ไม่พอใจ ขณะนั้นเป็นโทสเจตสิก บางท่านอาจจะ มีลักษณะอื่นอีกนอกจากกลัวกับโกรธ ก็เป็นการที่จะสังเกตได้ว่า ขณะใดที่ความรู้สึก ไม่เข้มข้น ขณะนั้นต้องเป็นโทส

เรื่องของการพันทุกข์ เป็นสิ่งที่ยาก ถึงแม้ว่าทุกคนจะรู้จักทุกข์ เห็นทุกข์ และ กล่าวว่ามีทุกข์ และไม่อยากจะมีความทุกข์ ไม่ว่าทุกข์ประเภทใดทั้งสิ้น เวลาที่เกิด ความรู้สึกไม่เข้มข้น หรือความรู้สึกทุกข์กายเกิดขึ้น ก็อยากให้ทุกข์นั้นหมดลงโดยเร็ว แต่ไม่มีใครสามารถดับทุกข์ได้ ถ้ายังดับกิเลสไม่ได้

เพราะฉะนั้น ต้องอาศัยการอบรมเจริญปัญญา โดยเสพคุ้นกับพระธรรม ที่ละเอียดที่ละน้อยโดยไม่ประมาท มิฉะนั้นจะทำให้ห่างไกลออกไปจากการคุ้นเคยกับ พระธรรม และการสะสมอบรมเจริญปัญญา ความเห็นถูกยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

โดยมากท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า ท่านคบหาสมาคมกับบุคคล แต่โดยสภาพของ ปรมาัตถธรรม เป็นการคบหาสมาคมกับธรรมทั้งสิ้น แล้วแต่ท่านจะคบหาสมาคมกับ ความเห็นถูก หรือคบหาสมาคมกับความเห็นผิด หรือคบหาสมาคมกับกุศลธรรม หรืออกุศลธรรม ซึ่งการคบหาพระธรรมคือการฟังพระธรรม การพิจารณาพระธรรมโดย ละเอียด และไตร่ตรองเลือกเฟ้นพระธรรมโดยรอบคอบ ซึ่งนั่นจะเป็นปัจจัยทำให้ สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

บางท่านอาจจะสงสัยว่า ท่านจะคบกับพระธรรมอย่างไร ก็โดยการฟัง พระธรรม ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง และบางครั้งอาจจะเกิดความสงสัย ก็ต่อไปอีก โดยการฟังต่อไป และพิจารณาพระโอวาทที่ได้ทรงตักเตือน

ถ้าท่านคบหาสมาคมกับบุคคลที่เป็นมิตรสหาย อาจจะได้ฟังความคิดเห็นของ มิตรสหาย ถ้ามีสิ่งใดที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล มิตรสหายนั้นก็โอวาทหรือช่วยตักเตือน

เพราะฉะนั้น บางท่านอาจจะคิดว่า เมื่อคบกับพระธรรม พระธรรมจะเป็นเหมือนมิตรสหายได้อย่างไร แต่ความจริงพระธรรมเป็นยิ่งกว่ามิตรสหาย เพราะแม้ไม่เห็นตัว แต่ก็ยังฟัง เหมือนกับมีบุคคลที่กำลังแสดงพระธรรมให้ฟัง และถ้าสงสัย ก็ศึกษาและฟังต่อไปอีก ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงพระธรรมไว้โดยละเอียดทุกประการ เหมือนกับการที่จะตอบข้อสงสัยของท่านผู้ฟังได้

บุคคลในสมัยพระผู้มีพระภาค มีความศรัทธา เลื่อมใส และเห็นประโยชน์ของการคบหาสมาคมกับพระธรรม ซึ่งใน **อรรถกถา สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค อรรถกถาวิสสุตปริยายสูตรที่ ๖** มีข้อความว่า

เจ้าศากยะทั้งหลายได้สดับว่า สันฐาคาร (คือ อาคารถีว่าราชการของพวกเจ้าศากยะ) เสร็จแล้ว จึงได้ไปตรวจดูสันฐาคารนั้นทั้งหมดตั้งแต่ซุ้มประตูและคิดว่า สันฐาคารนี้น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง มีสิริมงคลยิ่ง ใครใช้สอยก่อน ฟังมีประโยชน์เกื้อกูลเพื่อสุขแก่พวกเราตลอดกาลนาน

นี่คือความคิดที่ละเอียด แม้แต่การที่พวกเจ้าศากยะจะได้สร้างสันฐาคารสำหรับว่าราชการแล้ว ก็ยังคิดว่า เมื่อจะใช้สอยสันฐาคารนี้ จะให้ผู้ใดได้ใช้สอยก่อน จึงจะเป็นประโยชน์สุขเกื้อกูลแก่พวกเราตลอดกาลนาน

เมื่อปรึกษากันแล้วก็ตกลงกันว่า แม้เมื่อเราถวายครั้งแรกแก่ญาติผู้ประเสริฐของพวกเรา ก็ควรแก่พระศาสดา (คือ โดยความเป็นญาติ การถวายแก่พระผู้มีพระภาคก็สมควร) แม้เมื่อถวายด้วยอำนาจความเป็นทักษิณียบุคคล (คือ ผู้ที่ควรแก่การบูชา) ก็สมควรแก่พระศาสดาเหมือนกัน เพราะฉะนั้น เราจะให้พระศาสดาทรงใช้สอยก่อน จักนิมนต์ภิกษุสงฆ์มา เมื่อภิกษุสงฆ์มาแล้ว พระพุทธพจน์คือปฏิภาณทั้ง ๓ ก็จักเป็นอันมาด้วย เราจะให้อาราธนาพระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่พวกเราตลอดยามสามแห่งราตรี ดังนั้น สันฐาคารนี้ พระรัตนตรัยก็ใช้สอยแล้ว พวกเราก็จักใช้สอยในภายหลัง อย่างนี้ก็เป็นประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่พวกเราตลอดกาลนาน

ถ้าจิตใจเป็นไปในเรื่องของพระธรรม ทุกอย่างในชีวิตประจำวันย่อมจะระลึกถึงพระธรรมเป็นธรรมดา

เจ้าศากยะเหล่านั้น ก็ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วได้อารานาให้พระผู้มีพระภาคประทับที่สัณฐาคาร

วันนั้น สัณฐาคารเป็นอันจัดด้วยดี ทะนุถนอมด้วยดี เหมือนเทพนิมมาน เพื่อเป็นที่ทอดทศนาสำหรับราชตระกูลก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็ถือว่าไม่ตกแต่งให้สมควรแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

จริงอยู่ ธรรมดาว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ที่มีอภัยาศัยชอบป่า มีป่าเป็นที่รื่นรมย์ พึงอยู่ในบ้านหรือไม่อยู่ก็ตาม เพราะฉะนั้น พวกเจ้าศากยะจึงดำริว่า พวกเราพอรู้พระหฤทัยของพระผู้มีพระภาค จึงจัดตกแต่งเพื่อให้ไม่ลำบากในการฟังธรรมได้ตลอดคืนย่นรุ่ง และให้ตั้งตุ่มน้ำขนาดใหญ่ไว้ เพื่อพระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์จะได้ล้างมือล้างเท้า หรือกระทำการกิจได้ตามชอบใจ และได้บรรจุน้ำสีกัณณิให้เต็ม ใส่ดอกไม้ต่าง ๆ เพื่ออบและจุนอบ

เจ้าศากยะเหล่านั้น ให้ตกแต่งสัณฐาคารอย่างเดียวกันนั้นก็หาไม่ โดยที่แท้ให้ปิดกวดแม้นนของพระนครกบิลพัสดุ์ในทางโยชนหนึ่ง กระทำนครทั้งสิ้นให้เป็นราวกับว่ามีดวงดาวเกลื่อนกล่นด้วยประทีปและมาลาเป็นต้น ให้คนตีกลองร้องประกาศว่า พวกท่านจงให้เด็กเล็ก ๆ ที่ยังดื่มนมให้ดื่มนมเสีย ให้พวกเด็กรุ่น ๆ รีบกินข้าวแล้วให้นอนเสีย อย่าทำเสียงเอ็ดอึง วันนี้พระผู้มีพระภาคจักประทับในบ้านราตรีหนึ่ง ธรรมดาว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงประสงค์แต่เงียบเสียง แล้วพากันถือเอาประทีปด้ามด้วยตนเอง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทูลเชิญเสด็จไปประทับที่สัณฐาคาร

๑๕๐๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

พระผู้มีพระภาคทรงปราศจากราคะเองแล้ว มีสาวกผู้ปราศจากราคะแล้ว ห้อมล้อม ทรงปราศจากโทสะ มีสาวกผู้ปราศจากโทสะห้อมล้อม ทรงปราศจากโมหะ มีสาวกผู้ปราศจากโมหะห้อมล้อมแล้ว ทรงปราศจากตัณหา มีสาวกผู้ปราศจากตัณหาห้อมล้อมแล้ว ทรงปราศจากกิเลส มีสาวกผู้ปราศจากกิเลสห้อมล้อมแล้ว เป็นพระพุทธรูปเอง มีพระพหูสูตรพุทธรูปห้อมล้อมแล้ว เสด็จพระดำเนินไปสู่ทางที่จะนำไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ด้วยเพศของพระพุทธรูปเจ้าอันหาผู้เสมอเหมือนมิได้ และด้วยความสง่างามของพระพุทธรูปอันหาประมาณมิได้

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ สันฐานคาร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ทั้งหลายแล้ว พระองค์ทรงแสดงปกิณณกคาถา นำมาซึ่งประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เหล่าเจ้าศากยะชาวกรุงกบิลพัสดุ์แล้วตรัสว่า

ดูกร มหาบพิตร ขึ้นชื่อว่าอาวาสถานนี้ เป็นของใหญ่ อาวาสของพระองค์เราก็ได้ใช้สอยแล้ว และภิกษุสงฆ์ก็ใช้แล้ว ทั้งเราทั้งภิกษุสงฆ์ก็ใช้แล้ว ก็เป็นอันพระธรรมรัตนาก็ใช้สอยแล้วเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าเป็นอันพระรัตนตรัยใช้สอยแล้ว

จริงอยู่ เมื่อให้อาวาสถาน ก็เป็นอันชื่อว่าให้สิ่งทั้งปวง ชื่อว่าอันสงฆ์แห่งบรรณศาลา และสาขามณฑป ใคร ๆ ก็ไม่อาจกำหนดได้

ครั้นตรัสธรรมมีกถาเป็นอันมาก วิจิตรด้วยนัยต่าง ๆ อย่างนี้แล้ว ตรัสคาถาวิหารทาน ดังนี้ว่า

เสนาสนะย่อมป้องกันเย็นร้อน สัตว์ร้าย ภู ยุง ความหนาวในฤดูหนาว และฝน ทั้งลมแดดอันกล้าที่เกิด เสนาสนะก็ป้องกันได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งฌาน และเพื่อเจริญวิปัสสนา พระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย

ทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนี้แหละ คนผู้เป็นบัณฑิต เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันรุ่มรวยให้ภิกษุเหล่าพหูสูตอยู่ในวิหารนั้นเถิด พึงถวาย ข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะแก่ท่านเหล่านั้น ด้วยน้ำใจอันผ่องใสในท่านผู้ปฏิบัติตรง เขารู้ธรรมอันใดในพระศาสนาแล้ว จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมดับสนิท ท่านภิกษุพหูสูตเหล่านั้น ย่อมแสดงธรรมนั้น อันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขาแล

ดังนี้แล้ว จึงทรงแสดงอานิสงส์กถาแห่งการถวายที่อยู่อาศัย เกินยามครึ่งตลอดราตรีเป็นอันมาก

อานิสงส์สูงสุดของการถวายวิหาร นอกจากจะเพื่อเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งฌาน และเพื่อเจริญวิปัสสนาแล้ว คือ ท่านรู้ธรรมอันใดในพระศาสนาแล้ว จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมดับสนิท ท่านภิกษุพหูสูตเหล่านั้น ย่อมแสดงธรรมนั้น อันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา นี่คือประโยชน์ที่สุด คือ การมีผู้แสดงพระธรรมเทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้ว เพื่อประโยชน์ให้บุคคลอื่นพ้นทุกข์

ล่วงไปสองยาม พระผู้มีพระภาคจึงส่งเจ้าศากยะเหล่านั้นไป เพื่อทรงอนุเคราะห์ เพราะเหตุว่าเจ้าศากยะเหล่านั้นเป็นสุขุมาลชาติผู้ละเอียดอ่อน เมื่อเจ้าศากยะเหล่านั้นประทับนั่งล่วงราตรี ๓ ยามไป ก็จะมีอาการอาพาธขึ้นในพระสรีระ แม้ภิกษุสงฆ์ก็มาก ภิกษุสงฆ์นั้นควรจะได้โอกาสยืนและนั่ง เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงส่งไป เพื่ออนุเคราะห์ทั้งสองอย่าง

คือ ไม่ให้เจ้าศากยะนั้นต้องลำบากกายในการนั่งและฟังพระธรรมไปตลอดทั้ง ๓ ยาม

ข้อความต่อไปมีว่า

ความจริง ภิกษุสงฆ์ฟังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่มีความกระวนกระวายทางกายและจิต วิการูปมีความเบากายและเบาจิตเป็นต้นย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุนี้ ภิกษุเหล่านั้น ยืนก็ดี นั่งก็ดี ตลอด ๒ ยามฟังธรรมอยู่ ก็ปราศจาก ถีนมิทธะ แม้ถึงปัจฉิมยามก็ปราศจากถีนะมิทธะเหมือนกัน

นี่สำหรับพระภิกษุทั้งหลายที่เป็นบวรพชิต

เมื่อเจ้าศากยะเสด็จกลับไปแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ตรัสให้ท่านพระมหาโมคคัลลานะแสดงธรรมแก่ภิกษุ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงเมื่อยหลัง จักทรงเหยียดหลัง

ซึ่งข้อความในอรรถกถามีว่า

เพราะว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งความเพียรใหญ่ตลอด ๖ ปี ทรงมีทุกข์ทางกายแล้ว ครั้นต่อมาเมื่อเวลาทรงพระชรา จึงเกิดโรคเจ็บหลังขึ้น แต่ข้อนี้มีใช้เหตุสำหรับพระองค์ที่จะบรรทมเหยียดหลัง เพราะแท้จริงพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสามารถข่มเวทนาที่เกิดขึ้นแล้ว ด้วยการนั่งขัดสมาธิตลอด ๑ สัปดาห์บ้าง ๒ สัปดาห์บ้าง แต่ทรงมีพระประสงค์จะทรงใช้สอยสังขารศาลาด้วยอิริยาบถทั้ง ๔

เพื่อที่จะทรงโปรดเจ้าศากยะทั้งหลาย ที่มีความประสงค์จะให้พระผู้มีพระภาคได้ทรงใช้อาคารนั้นทั้ง ๔ อิริยาบถ คือ

ได้เสด็จดำเนินไปจากที่ชำระพระหัตถ์และพระบาทจนถึงธรรมาสน์ การเสด็จดำเนินไปในที่เท่านี้สำเร็จแล้ว (คือ อิริยาบถหนึ่ง) เสด็จถึงธรรมาสน์ แล้วประทับยืนหน้อยหนึ่ง แล้วประทับนั่ง (ได้ทั้งอิริยาบถยืนและอิริยาบถนั่ง) การเสด็จไปในที่เท่านี้สำเร็จแล้ว ประทับนั่งบนธรรมาสน์ ๒ ยาม การประทับนั่งในที่เท่านี้สำเร็จแล้ว

บัดนี้เมื่อพระองค์บรรทมตะแคงขวาหน้อยหนึ่ง ก็จักสำเร็จการบรรทมนั่งกล่าวมานี้ พระองค์มีพระประสงค์จะทรงใช้สอยด้วยอิริยาบถทั้ง ๔ ฉะนั้น

จริงอยู่ ขึ้นชื่อว่าสรีระที่มีใจครองไม่ควรกล่าวว่า จะไม่เจ็บไข้ เพราะฉะนั้นทรงถือเอาการเจ็บไข้แม้เล็กน้อยที่เกิดขึ้นเพราะนั่งนาน จึงตรัสอย่างนั้น

เป็นของธรรมดาที่ว่า ถึงอย่างไรก็ทรงเมื่อยหลัง แต่ก็มีพระประสงค์ที่จะได้ใช้อิริยาบถทั้ง ๔

พวกเจ้าศากยะเหล่านั้น สั่งให้วังมาน ๗ ชั้น ณ ข้าง ๆ แห่งสังขาร แล้วให้จัดตั้งเตียงอันสมควร ให้ลาดที่นอนอันสมควร ให้ลาดพาดนประดับด้วยดาวทองและ

พวงดอกไม้หอม ให้ตามประทีปด้วยน้ำมันหอม ด้วยทรงพระดำริว่า ไฉนหนอ พระผู้มีพระภาคจะพึงเสด็จลงจากธรรมาสันพักหน้อยหนึ่งพึงบรรทมในที่นี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ สันฐานการของเราที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้สอยด้วยอิริยาบถ ๔ จักมีประโยชน์ และความสุขแก่เราตลอดกาลนาน

พระผู้มีพระภาคทรงหมายเอาข้อนี้ในพระองค์ จึงทรงปลุกสมาธิและบรรทมในที่นั้น พระองค์ตั้งสัญญาในกาลเสด็จลุกขึ้นไว้ในพระทัยว่า ล่วงเวลาเท่านี้แล้วจักลุกขึ้น ไม่บรรทมหลับ ทรงฟังธรรมกถาของท่านพระมหาโมคคัลลานะนั้นแลอยู่

ถ. พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์สอนแก่พวกเจ้าศากยะ ก็เป็นเรื่องพูดธรรมดา ๆ นี่เอง จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การปฏิบัติได้อย่างไร

สุ. เรื่องธรรมดา คือ ธรรม เพราะฉะนั้น ธรรมไม่ใช่เรื่องผิดปกติธรรมดา เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานเป็นอันมาก พระภิกษุทั้งหลาย และแม้แต่เจ้าศากยะเมื่อได้เข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานแล้วก็เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ไม่ว่าพระธรรมที่ทรงแสดงจะเป็นเรื่องใด ๆ ก็ตาม ย่อมเป็นประโยชน์ เพราะนอกจากจะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ทรงแสดงแล้ว สติยังระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดกับตนในขณะนั้นตามความเป็นจริงได้ เหมือนในขณะนี้ ไม่ว่าจะกล่าวถึงเรื่องสันฐานการของเจ้าศากยะ ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน สติก็จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. แสดงว่าคนในสมัยนั้น คงไม่มีความสงสัยเรื่องการเจริญสติปัฏฐานว่า จะเจริญอย่างไร ระลึกรู้อะไรอย่างไร หรือสงสัยในเรื่องอะไรเป็นรูป อะไรเป็นนาม กระผมเข้าใจว่า เขาคงจะรู้กันเป็นพื้น ๆ กันอยู่แล้ว

สุ. เป็นผู้ที่ได้อบรมสะสมบารมีมาแล้ว

ถ. แต่ในสมัยนี้ ถ้าอ่านพระสูตรหรือชาดกต่าง ๆ รู้สึกว่า ฟังแล้วก็เพลิน สนุก แต่สาระที่จะได้จากพระสูตรในแง่ที่จะอุปการะในการปฏิบัติ รู้สึกว่าจะน้อย

สุ. ที่จริงพระสูตรมีความไพเราะมาก เพราะว่าแสดงถึงสภาพธรรมทุกอย่าง พร้อมทั้งอุปมา และลักษณะของพระสูตรแสดงถึงอรรถาธิบายที่ต่าง ๆ กัน โดยแสดง

ลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างกันวิจิตรมาก แม้แต่ในเรื่องของโลภะของแต่ละบุคคล หรือในเรื่องของโทสะ อย่างเรื่องของพระราชาก็โกรธท่านปิณโฑลภารทวาชะ ซึ่งไม่น่าจะโกรธเลย แต่ก็ เป็นความจริงที่ว่า มีปัจจัยสะสมมาที่จะเกิดความโกรธ ความโกรธก็เกิด และภายหลังสติก็จะระลึกได้ นี่ก็เป็นชีวิตจริง

ถ. สมัยนี้ถ้าฟังจากพระสูตรอย่างเดียว โอกาสที่จะเข้าใจธรรมรู้สึกจะยาก ถ้าไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรมด้วย

สุ. และอาจจะเข้าใจผิดด้วย

ถ. การศึกษาพระอภิธรรมเป็นหลักที่จะตัดสินว่า การเข้าใจธรรมของเราถูก หรือผิด ใช่ไหม

สุ. แต่ต้องเข้าใจว่า พระอภิธรรม คือ การแสดงเรื่องละเอียดของธรรม เช่น ในพระสูตร จะกล่าวถึงเรื่องของโลภะ โทสะ โมหะ ในพระอภิธรรมก็แสดงความละเอียดของโลภะ ลักษณะของโลภะ สภาพของโลภะที่เกิดกับจิตประเภทต่าง ๆ อาศัยปัจจัยอย่างไร เกิดขึ้นในขณะไหน เพื่อเอื้ออำนวยให้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น แสดงว่าโลภะ หรือความยินดี ความต้องการเกิดขึ้นเมื่อเห็น เพราะฉะนั้น ทุกคนเห็น และลืมนึกว่าตัวเองมีโลภะ กำลังชอบใจ พอใจ สนุกสนานสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือนึกคิดเรื่องราวต่าง ๆ ที่น่าเพลิดเพลินทางใจ ก็ลืมนึกว่าในขณะนั้นมีโลภะ

เพราะฉะนั้น พระอภิธรรมจึงได้แสดงความละเอียดของสภาพธรรมที่เป็นโลภะ ว่า เกิดขึ้นเมื่อเห็น เมื่อได้ยิน เมื่อได้กลิ่น เมื่อลิ้มรส เมื่อรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส และ เป็นเรื่องราวที่วิจิตรต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล

และพระสูตรได้กล่าวถึงความเป็นไปของอกุศลจิตและกุศลจิตอย่างละเอียด อย่างเช่น เจ้าศากยะได้นิมนต์พระผู้มีพระภาคประทับที่สัณฐาคารที่สร้างเสร็จก่อน เพื่อให้เป็นสิริมงคลแห่งการเจริญในธรรมของเจ้าศากยะทั้งหลาย เพราะเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จมา พระองค์ย่อมทรงแสดงพระธรรมเพื่ออนุเคราะห์เจ้าศากยะ ซึ่งประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่หรืออาคารใหม่ โดยนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาถวาย

ภัตตาหาร เป็นการใช้อาคารสถานที่นั้นก่อน เพื่อสืริมงคลนั้นก็สืบต่อมาจากการเจริญกุศลของพุทธบริษัท เช่น เจ้าศากยะนิมนต์พระผู้มีพระภาคให้ทรงใช้สอยสังฆาการใหม่ก่อนนั่นเอง

ถ. พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์เจ้าศากยะจึงทรงใช้สังฆาการนั้นให้ครบ ๔ อริยาบถ เพื่อให้เจ้าศากยะได้ประโยชน์สุขตลอดสิ้นกาลนาน แต่ถ้าพระผู้มีพระภาคใช้ไม่ครบทั้ง ๔ อริยาบถ บุญที่เจ้าศากยะได้ทำไว้จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เจ้าศากยะสิ้นกาลนานหรือไม่

สุ. ธรรมดาของผู้ที่กระทำบุญกุศล ย่อมมีอัธยาศัยต่าง ๆ กัน พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า เจ้าศากยะทั้งหลายประสงค์จะให้พระองค์ใช้สังฆาการนั้นทั้ง ๔ อริยาบถ เมื่อทรงทราบอย่างนี้จึงได้ทรงอนุเคราะห์ เพื่อที่เจ้าศากยะเมื่อระลึกถึงเหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคได้ประทับและทรงใช้สังฆาการนั้นทั้ง ๔ อริยาบถ ความปลาบปลื้มปิติย่อมมีแก่เจ้าศากยะทั้งหลาย เพราะเจ้าศากยะทั้งหลายประสงค์เช่นนั้น

ถ. ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงใช้ไม่ครบทั้ง ๔ อริยาบถ อาจจะทำให้เกิดความเศร้าหมอง

สุ. แต่ทรงทราบว่า เจ้าศากยะมีความประสงค์อย่างไร และเจ้าศากยะเหล่านั้นจะเกิดความปลาบปลื้มปิติในกุศลมากอย่างไร ก็ทรงอนุเคราะห์อย่างนั้น

ถ. การกระทำกุศลใด ๆ ผู้กระทำมีจิตที่เป็นกุศล มีความปลาบปลื้มมาก ผลที่จะได้รับจะมีอันสงคามาก ใช่ไหม

สุ. ใช่ เพราะว่ากุศลจิตยังเกิดหลังจากที่ทำกุศลกรรมนั้น คือ เวลาที่ระลึกถึงกุศลนั้นจิตก็ยังเป็นกุศลปลาบปลื้ม ทำให้กุศลนั้นเพิ่มพูนขึ้นอีก

ก็เป็นชีวิตในสังสารวัฏฏ์ แต่ละภพ แต่ละชาติ ซึ่งเหตุการณ์ก็ต่างกันไป เพราะว่าอดีตชาติของท่านทั้งหลาย เมื่อ ๒๐๐๐ ปีได้ทำบุญกุศลอย่างไรบ้าง ก็ไม่สามารถระลึกได้ แต่ว่าชาตินี้ทำอย่างไร อีก ๒๐๐๐ ปี ๓๐๐๐ ปี อีกแสนกับ

ถ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์หนึ่งจะทรงพยากรณ์ว่า ในอดีตชาติท่านผู้นี้ได้กระทำกุศลอย่างนี้ ก็คือในขณะนี้กำลังเป็นชาติปัจจุบันของแต่ละท่านเองก็ได้

วันมาฆบูชา เป็นวันที่ท่านพระสารีบุตรบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ในขณะที่ถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระผู้มีพระภาคที่ถ้ำสุกขาตา ขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ที่สมณปริพาชกซึ่งเป็นหลานของท่าน เพราะฉะนั้น ในวันสำคัญทางศาสนาจะเป็นอนุสติได้หลายอย่าง คือ นอกจากระลึกถึงความสำคัญของวันมาฆบูชาแล้วก็ยังระลึกถึงเหตุการณ์ในตอนบ่าย ตอนเย็น ซึ่งขณะนั้นที่สมณปริพาชกได้ไปหาท่านพระสารีบุตร เพื่อไต่ถามทุกข์สุขที่ท่านได้อุปสมบทในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาค และท่านพระสารีบุตรได้พาท่านซึ่งเป็นหลานไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคซึ่งในขณะนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม ท่านพระสารีบุตรก็ถวายเป็นพุทธบูชาในขณะที่ฟังพระธรรมนั้นเองท่านก็ได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ และกาลเวลาก็ล่วงผ่านไปหลังจากที่ท่านได้เป็นพระอรหันต์แล้วประมาณ ๔๕ ปี

ชีวิตของพระอรหันต์ทั้งหลายไม่มีทุกข์ใจ แต่ว่ามีทุกข์กาย แม้พระผู้มีพระภาค พระอัครสาวก และพระอรหันต์ทั้งหลาย ก็ไม่พ้นจากอดีตอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ เพราะว่อกุศลกรรมย่อมมีปัจจัยที่จะให้ผลได้ตราบที่ยังไม่บริณิพพาน

ขอกล่าวถึงการบริณิพพานของท่านพระสารีบุตร หลังจากที่ท่านบรรลุนิพพานในวันมาฆบูชา ล่วงเลยไปประมาณ ๔๕ ปี ข้อความใน **อรรถกถาสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อรรถกถาจุณทสูตร** มีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้กรุงสาวัตถี ก็ในสมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ บ้านนาฬิกคาม ในแคว้นมคธ อาพาธเป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์เวทนา ท่านสามเณรจุณทะเป็นอุปัฏฐากของท่าน ครั้นนั้นท่านพระสารีบุตรบริณิพพานด้วยอาพาธนั้นแหละ

ถ้าย้อนระลึกไปถึงแคว้นมคธ หรือเมืองสาวัตถี แม้บ้านนาฬิกคามในอดีตก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้น แม้เพียงใน ๔๕ ปีนั้น มีทั้งสุข ทั้งทุกข์ ทั้งกุศลกรรม อกุศลกรรม

มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละขณะที่เกิดขึ้นนั้นจะไม่นย้อนกลับมาเกิดอีกเลย ไม่ว่าใครจะเกิดในสถานที่นั้น ก็เกิดเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

ข้อความใน **อรรถกถา** มีว่า

ตำบลนาฬิกะเป็นที่อยู่ของสกุลของท่านพระสารีบุตร ท่านสามเณรจุนทะเป็นน้องชายของท่านพระสารีบุตร เวลาที่ท่านยังไม่ได้อุปสมบท ภิกษุทั้งหลายเรียกท่านว่า สามเณรจุนทะ แม้ว่าเวลาที่ท่านเป็นพระเถระแล้ว ก็ยังเรียกอย่างนั้นเหมือนกัน เหตุนี้จึงกล่าวว่าสามเณรจุนทะ ท่านสามเณรจุนทะเป็นผู้อุปัฏฐากท่านพระสารีบุตร ด้วยน้ำล้างหน้า ไม้สีฟัน และน้ำฉัน กวาดบริเวณ นวดหลัง และรับบาตรจีวร

ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานในปีที่พระผู้มีพระภาคปรินิพพาน แต่ปรินิพพานก่อนท่านพระมหาโมคคัลลานะ และก่อนพระผู้มีพระภาค

๑๕๐๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

ข้อความในอรรถกถาโดยย่อมีว่า

ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอยู่จำพรรษาแล้ว เสด็จออกจากหมู่บ้าน
เวฬุวะไปเมืองสาวัตถี แล้วประทับ ณ พระวิหารเชตวัน

เมื่อท่านพระสารีบุตรแสดงวัตรถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วไปที่พักกลางวัน
เพื่อนเหล่าอันเตवासิกในที่นั้นแสดงวัตรแล้วหลีกไป ท่านจึงกวาดที่พักกลางวัน
ปูแผ่นหนัง ล้างเท้า แล้วนั่งคู้บัลลังก์เข้าผลสมาบัติ

ลำดับนั้น เมื่อท่านออกจากผลสมาบัตินั้นตามกำหนดแล้ว เกิดความปริวิตก
ว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายจักปรินิพพานก่อนหรือหนอ หรือว่าพระอัครสาวกปรินิพพาน
ก่อน แต่นั่นท่านก็รู้ว่าพระอัครสาวกปรินิพพานก่อน ท่านจึงตรวจดูอายุสังขารของ
ท่าน แล้วรู้ว่าอายุสังขารของเราจักเป็นไปได้เพียง ๗ วันเท่านั้น จึงคิดว่า
เราจะปรินิพพานที่ไหน

ลำดับนั้น จึงคิดแล้วคิดอีกว่า ท่านพระราหุลปรินิพพานในดาวดึงส์พิภพ
พระอัญญาโกณฑัญญเถระปรินิพพานที่สระอโนตตัมภ์ เราจะปรินิพพานที่ไหน ดังนี้ จึง
เกิดความสังเวชปรารภมารดาว่า มารดาของเราก็เป็นมารดาของพระอรหันต์ถึง
๗ องค์ ยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เลย ท่านมีอุปนิสัย
หรือไม่หนอ เมื่อท่านได้เห็นอุปนิสัยแห่งพระโสดาปัตติมรรคของมารดาของท่าน จึง
ตรวจดูว่า มารดาของท่านจักบรรลุด้วยเทศนาของใคร ทราบว่า จักบรรลุด้วยธรรม
เทศนาของท่านเท่านั้น มิใช่ของใครอื่น

แล้วคิดต่อไปว่า ถ้าท่านพึงชวนขายน้อยก็จักมีคนกล่าวว่า พระสารีบุตรเถระ
เป็นที่พึ่งของคนที่เหลือทั้งหลาย แต่ไม่อาจจะเปลื้องแม้เพียงความเห็นผิดของมารดา

ของตนได้ ท่านจึงตกลงใจที่จะเปลื้องมารดาจากความเห็นผิด และจะปรินิพพานในท้องที่เกิดนั้นแหละ

ท่านให้สามเณรจุนทะไปบอกภิกษุบริษัท ๕๐๐ รูปของท่านให้ทราบ ว่า ท่านจะไปบ้านนาฬิกะ

ภิกษุทั้งหลายจึงเก็บเสนาสนะถือบาตรและจีวร ไปสำนักของท่านพระสารีบุตร ท่านพระสารีบุตรเก็บเสนาสนะ กวาดที่พักกกลางวัน และยืนที่ประตูที่พักกกลางวัน ตรวจตุที่พักกกลางวันคิดว่า บัดนี้เป็นการเห็นครั้งสุดท้าย จะไม่มีการกลับมาอีกแล้ว

ท่านพระสารีบุตรพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูปแวดล้อม เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตข้าพระองค์ ขอพระสฤตเจ้าทรงอนุญาต นี่เป็นกาลปรินิพพานของข้าพระองค์ อายุสังขารข้าพระองค์ ปลงลงแล้ว

ก็เพราะพระพุทธเจ้าทั้งหลายเมื่อตรัสว่า เธอจงปรินิพพาน ก็ะกลายเป็น สรรเสริญความตาย เมื่อตรัสว่า เธออย่าปรินิพพาน คนผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิก็จะยกโทษว่า กล่าวสรรเสริญคุณของวัฏฏะ ฉะนั้น จึงไม่ตรัสคำแม้ทั้งสอง

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เธอจักปรินิพพานที่ไหน สารีบุตร เมื่อพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักปรินิพพานในห้องที่ข้าพระองค์เกิด ในบ้านนาฬิกะ แคว้นมคธนั้น จึงตรัสว่า สารีบุตร เธอจงสำคัญเวลาในบัดนี้ ก็การเห็นภิกษุเช่นเธอของภิกษุผู้เป็นทั้งพี่และน้องของเธอจักหาได้ยาก ในบัดนี้ เธอจงแสดงธรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น

ท่านพระสารีบุตรทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงประสงค์ให้ท่านแสดงธรรม หลังจากที่ได้แสดงอิทธิฤทธิ์แล้ว ท่านจึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า และเหาะขึ้นไปแสดงปาฏิหาริย์หลายร้อยอย่าง แล้วปรารภธรรมกถา

ท่านพระสารีบุตรกล่าวธรรมกถาด้วยกายที่ปรากฏบ้าง ไม่ปรากฏบ้าง ด้วยกายเบื้องบน เบื้องล่าง หรือครึ่งกาย บางทีก็แสดงเป็นรูปพระจันทร์โดยไม่มีใครเห็น บางครั้งก็เป็นรูปพระอาทิตย์ บางครั้งก็เป็นรูปภูเขา บางทีก็เป็นรูปทะเล บางที

ก็เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ บางทีก็เป็นเวสวัณมหाराช บางทีก็เป็นท้าวสักกมหाराช บางทีก็เป็นท้าวมหาพรหม เมื่อแสดงปาฏิหาริย์หลายร้อยอย่างอย่างนี้ ท่านพระสารีบุตรจึงกล่าวธรรมกถา ชาวพระนครทั้งสิ้นประชุมกันแล้ว ท่านเหาะลงแล้ว ได้ยืนถวายบังคมพระบาทพระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเถระว่า

สารีบุตร ธรรมปริยายนี้ ชื่ออะไร

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

ชื่อสีนิกิพีตะ พระเจ้าข้า

ท่านพระสารีบุตรได้เหยียดมือที่มีสี่ดั่งครึ่งศต แล้วจับที่ข้อพระบาทเช่นกับลายเต่าทองของพระผู้มีพระภาค พลางกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์บำเพ็ญบารมีมาหนึ่งอสงไขยแสนกัป ก็เพื่อถวายบังคมพระบาททั้งสองนี้ของพระองค์ มโนรถของข้าพระองค์ถึงที่สุดแล้ว บัดนี้แต่ไป การประชุมกันในที่เดียวกันด้วยอำนาจปฏิสนธิจะมีได้อีกแล้ว

คือ จะไม่มีการเกิดมาพบกันอีก

สมาคมก็จะมีได้มี ความคุ้นเคยกันได้ขาดแล้ว ข้าพระองค์จักเข้าสู่พระนิพพานที่ไม่แก่ ไม่ตาย เกษม มีสุข เย็นสนิท ไม่มีภัย ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายเสด็จไปแล้ว ถ้าว่าพระองค์ไม่ทรงชอบพระทัย โทษไร ๆ ของข้าพระองค์ที่เป็นไปทางกายหรือทางวาจา ขอพระองค์ทรงอดโทษนั้นด้วย ข้าแต่พระผู้มีพระภาค นี่เป็นการไปของข้าพระองค์แล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สารีบุตร เราอดโทษต่อเธอ ก็โทษไร ๆ ของเธอที่เป็นไปทางกายหรือทางวาจาที่ไม่ชอบใจเรา ไม่มีเลย สารีบุตร บัดนี้เธอจงสำคัญกาลอันควรเกิด

พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นจากที่พึงธรรม เสด็จมุ่งหน้าต่อพระคันธกุฏี แล้วได้ประทับยืน ท่านพระสารีบุตรทำประทักษิณ ๓ ครั้งแล้วถวายบังคมในที่ ๔ แห่งกราบทูลแล้วว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า เลยไปหนึ่งสงฆ์กับแสนกับแต่กับนี้ ข้าพระองค์หมอบลงที่ใกล้พระบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า อโนมทัสสิปรารณาเห็นพระองค์ ความปรารณาของข้าพระองค์นั้นสำเร็จแล้ว ข้าพระองค์เห็นพระองค์แล้ว เป็นการเห็นครั้งแรก นี่เป็นการเห็นครั้งสุดท้าย การได้เห็นพระองค์ไม่ได้มีอีกแล้ว ดังนี้ แล้วประคองอัญชลี หันหน้าเฉพาะตราบเท่าที่ที่จะเห็นได้ ถอยกลับแล้วถวายบังคม แล้วหลีกไป

มหาปฐพีไม่อาจจะทรงไว้ได้ ไหวจนถึงน้ำรองรับแผ่นดิน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเหล่าภิกษุที่ยืนแวดล้อมว่า

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงติดตามพี่ชายของพวกเธอเถิด ขณะนั้นบริษัท ๔ ละพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้พระองค์เดียวในพระเชตวัน ออกไปไม่เหลือเลย

ฝ่ายชาวพระนครสาวตถิพากันพูดว่า ข้าว่าพระสารีบุตรเถระทูลลาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วประสงค์จะปรินิพพานออกไปแล้ว พวกเราจะไปนมัสการท่าน พวกท่านถือเอาของหอมและพวงมาลัยเป็นต้นออกไปจนแน่นประตูเมือง สยายผมร้องไห้คร่ำครวญโดยนัยเป็นต้นว่า บัดนี้พวกเราเมื่อถามว่า ท่านผู้มีปัญญามากนึ่งที่ไหน พระธรรมเสนาบดีนึ่งที่ไหน ดังนี้ จะไปสำนักของใคร จะไปวางสัจการะในมือของใคร เมื่อพระเถระหลีกไปแล้ว ก็ได้ติดตามท่านพระเถระไป

ท่านพระสารีบุตรเถระเพราะความที่ท่านดำรงอยู่ในปัญญามาก คิดแล้วว่า ทางนี้คนทั้งหมดไม่ควรก้าวเลยมา ก็ได้โอวาทมหาชนว่า

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกท่านจงหยุด อย่าถึงความประมาทในพระผู้มีพระภาคเลย แล้วให้พวกภิกษุกลับ แล้วท่านก็หลีกไปกับบริษัทของท่าน

พวกชนเหล่าใดต่างคร่ำครวญว่า ครึ่งก่อนพระผู้เป็นเจ้าสารีบุตรเที่ยวจาริกไปแล้วก็กลับมา บัดนี้ การไปนี้เป็นการไปเพื่อไม่กลับมาอีก จึงพากันติดตามอยู่อย่างนั้น

พระเถระกล่าวกะชนเหล่านั้นว่า

ท่านทั้งหลาย พวกท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาท ชื่อว่าสังฆารทั้งหลาย ย่อมเป็นอย่างนี้ แล้วก็ให้ชนเหล่านั้นกลับแล้ว

ท่านพระสารีบุตรแสดงธรรมสงเคราะห์ชนทั้งหลายตลอดเจ็ดวัน ในระหว่างทางพักแรมคืนเดียวในที่ทุกแห่ง ได้ถึงบ้านนาพักเวลาเย็น และยืนที่โคนต้นนิโครธใกล้ประตูบ้าน

ลำดับนั้นหลานของพระเถระชื่อว่าอุปเวตตะ ไปนอกบ้าน ได้เห็นพระเถระแล้ว จึงเข้าไปยืนไหว้อยู่แล้ว ท่านพระเถระจึงกล่าวกับเขาว่า

ยายของเธออยู่ในเรือนหรือ

อุปเวตตะกล่าวว่า

อยู่ขอรับ ท่านผู้เจริญ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

เธอจงไปบอกเราว่า มาที่นี่ เมื่ออุบาสิกาถามว่า มาเพราะเหตุอะไร ก็จงกล่าวว่า ข้าพเจ้าว่าท่านพระเถระจะอยู่ในบ้านตลอดวันหนึ่งในวันนี้ ท่านจงจัดแจงห้องสำหรับท่านพระเถระเกิด และท่านจงรู้ที่เป็นที่อยู่ของภิกษุ ๕๐๐ รูป

คือ ขอให้อุบาสิกาจัดเตรียมห้องที่ท่านเกิด และจัดที่สำหรับภิกษุ ๕๐๐ รูปด้วย

อุปเวตตะก็ไปแจ้งให้นางสารีพราหมณี มารดาของท่านพระสารีบุตรทราบตามนั้น

นางสารีพราหมณีคิดว่า ลูกชายเราทำไมจึงให้เตรียมที่อยู่แก่พวกภิกษุเท่านั้น ท่านบวชมาตั้งแต่หนุ่ม ตอนแก่คงอยากจะสึกละกระมัง

นี่เป็นความเห็นของผู้ที่เป็นมารดา

นางได้จัดแจงห้องที่ท่านพระสารีบุตรเกิด และได้จัดที่พักของภิกษุ ๕๐๐ รูป ให้จุดเทียนและตะเกียงส่งไปถวายพระเถระ พระเถระพร้อมกับพวกภิกษุขึ้นปราสาท เมื่อท่านพระสารีบุตรเข้าไปยังห้องที่ท่านเกิดแล้ว ก็ให้พวกภิกษุไปพักผ่อนกันยังที่ของตน ๆ พอพวกภิกษุไปแล้วเท่านั้น อาพาธอย่างกล้าก็เกิดขึ้นแก่ท่านพระสารีบุตร เวทนาปางตายเพราะถ่ายเป็นโลหิต ต้องเอาภาชนะหนึ่งเข้าไปรองรับ เอาภาชนะหนึ่งออกมา

นางพราหมณ์คิดว่า เราไม่ชอบใจความเป็นไปแห่งบุตรของเราเลย และได้ยื่น
ฟังประตูห้องที่อยู่ของตน

ท้าวจตุมหาราชทั้ง ๔ ตรวดดูว่าท่านพระสารีบุตรอยู่ที่ไหน เมื่อเห็นว่า
นอนบนเตียงอันเป็นที่ปรินิพพานในห้องที่ตนเกิดในบ้านนาฬิกะ ก็ได้พากันไปนมัสการ
เป็นครั้งสุดท้าย

เมื่อท่านพระสารีบุตรเห็นก็ถามว่า เป็นใคร และเมื่อทราบว่าเป็น
ท้าวจตุมหาราชมาเพื่อจะอุปัฏฐาก ท่านก็กล่าวว่า ผู้อุปัฏฐากใช้ของท่านมีอยู่แล้ว
ท้าวจตุมหาราชก็กลับไป

เมื่อท้าวจตุมหาราชทั้ง ๔ ไปแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพก็มาโดยนัยนั้นนั่นแหละ
ก็เมื่อท้าวสักกะไปแล้ว ท้าวมหาพรหมก็มา แล้วก็กลับไปเหมือนอย่างนั้น

เมื่อนางสารีพราหมณ์เห็นพวกเทวดาพากันมา จึงคิดว่า เทวดาเหล่านี้ไหว้
บุตรของเราแล้วก็ไป เพราะเหตุอะไรหนอ จึงได้ไปถามเรื่องนั้นแก่ท่านพระสารีบุตรว่า

เจ้าใหญ่กว่าท้าวมหาราชทั้ง ๔ หรือ พ่อ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

อุบาสิกา ท้าวมหาราชทั้ง ๔ เหมือนศิษย์วัด ตั้งแต่พระผู้มีพระภาคของเรา
ทรงปฏิสนธิ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ก็ถือพระขรรค์รักษาแล้ว

นางสารีพราหมณ์ถามว่า

พ่อ คล้อยหลังท้าวจตุมหาราชไปแล้ว ใครมาละ

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า

ท้าวสักกะจอมเทพ

นางสารีพราหมณ์ถามว่า

เจ้าใหญ่กว่าจอมเทพหรือ พ่อ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

อุบาสิกา ท้าวสักกะก็เช่นเดียวกับสามเณรผู้ถือสังข์ของ เวลาที่พระศาสดาของ
พวกเราเสด็จลงจากดาวดึงส์พิภพ ก็ได้ถือบาตรจีวรตามลงมา

นางสารีพราหมณ์ถามว่า

พ่อ หลังจากที่ทำวสัฏกะนั้นไปแล้ว ดูเหมือนสว่างไสว ใครมา
ท่านพระสารีบุตรตอบว่า
อุบาลิกา นั่นคือท้าวมหาพรหม ผู้เป็นพระเจ้าและศาสดาของอุบาลิกา
เพราะว่านางสารีพราหมณ์ไม่มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเลย ยังคงบูชา
พรหม และถือว่าพรหมเป็นศาสดา เป็นพระเจ้าของนาง

นางสารีพราหมณ์ก็กล่าวว่า
พ่อยิ่งใหญ่กว่าท้าวมหาพรหมพระเจ้าของแม่หรือ
ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า
อย่างนั้นอุบาลิกา เล่ากันมาว่า วันที่พระศาสดาของพวกเราประสูตินั้น
ท้าวมหาพรหม ๔ เหล่า นั้น เอาข่ายทองรองรับพระมหาบุรุษ
ขณะนั้นเมื่อนางพราหมณ์คิดว่า เพียงลูกของเรายังมีอานุภาพเท่านี้
พระศาสดาซึ่งเป็นพระศาสดาของลูกเราก็จักมีอานุภาพขนาดไหนหนอ พลันปิติ
๕ อย่างก็เกิดขึ้นแผ่ไปทั่วสรีระ

พระเถระทราบว่ ปิติโสมนัสเกิดขึ้นแล้วแก่มารดา บัดนี้เป็นเวลาสมควรแสดง
ธรรม ท่านจึงกล่าวว่า

มหาอุบาลิกา ท่านกำลังคิดอะไร
นางสารีพราหมณ์ก็กล่าวว่า
แม่กำลังคิดถึงเหตุนี้ว่า เพียงลูกเรายังมีคุณถึงเพียงนี้ แล้วพระศาสดาของ
ลูกนั้นจะมีคุณถึงเพียงไหน

ท่านพระสารีบุตรก็ได้กล่าวว่า
อุบาลิกา ในขณะที่พระศาสดาของอาตมาประสูติ ในขณะที่เสด็จออกผนวช
ในขณะที่ตรัสรู้ และในขณะที่ประกาศธรรมจักร หมื่นโลกธาตุดุหวั่นไหวแล้ว ขึ้นชื่อว่า
ผู้ที่เสมอด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะไม่มี

แล้วแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับพระคุณของพระพุทธเจ้า โดยขยายความ
ละเอียดว่า แม้เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นต้น

คือ ตามบทสรวรเสริญคุณของพระผู้มีพระภาค

เวลาจบธรรมเทศนาของท่านพระสารีบุตร นางพราหมณีก็ดำรงอยู่ใน
พระโสดาปัตติผล

พระเถระคิดว่า บัดนี้เราให้ท่านนี้ก็ควรแก่มารดาแล้ว ค่าเลี้ยงดูสำหรับ
แม่พราหมณีสารี จักควรด้วยเหตุท่านนี้

ขณะนั้นเป็นเวลาจวนสว่างแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงให้ประชุมภิกษุสงฆ์
ให้ท่านพระจุนทะประคองให้นั่ง แล้วกล่าวกับภิกษุทั้งหลายว่า

อาวุโส เมื่อพวกท่านทั้งหลายเที่ยวไปกับผมตลอด ๔๔ ปี กรรมใดของผมที่
เป็นไปทางกายก็ดี ทางวาจาก็ดี ซึ่งพวกท่านไม่ชอบใจ ขอให้พวกท่านจงอดโทษแก่
ผมด้วย

ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขึ้นชื่อว่าสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ย่อมไม่มีแก่พวกข้าพเจ้า
ผู้ไม่ละท่านเที่ยวไป ดุจเงาของท่านตลอดกาลเท่านี้ แต่ว่าขอท่านจงอดโทษให้แก่พวก
ข้าพเจ้าเถิด

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรตั้งมหาจีวรมาปิดหน้า นอนโดยข้างขวา
เข้าสมาบัติ ๙ ตามลำดับสมาบัติ ทั้งโดยอนุโลมและปฏิโลมเหมือนพระศาสดา
แล้วเข้าตั้งแต่ปฐมฌานจนถึงจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานนั้นแล้ว ปรินิพพานด้วย
อนุภาติเสสนิพพานธาตุ

นางสารีอุบาสิกาคิดว่า ลูกของเราไม่กล่าวอะไรเลยหรือหนอ จึงลุกขึ้น
นวดหลังเท้าก็รู้ว่าปรินิพพานแล้ว เปล่งเสียงดังหมอบที่เท้า กล่าวว่า

พ่อ พวกเราไม่รู้คุณของพ่อ ก่อนแต่เนี้ ก็บัดนี้แม่ไม่ได้เพื่อนิมนต์ภิกษุหลาย
ร้อยหลายพันหลายแสน ตั้งแต่พ่อให้นั่งฉันในนิเวศน์นี้ ไม่ได้เพื่อให้นั่งห่มด้วยจีวร
ไม่ได้เพื่อให้สร้างวิหารเป็นพัน ดังนี้ คร่ำครวญอยู่จนถึงอรุณขึ้น

เมื่ออรุณขึ้น นางก็ให้เรียกช่างทองมาให้เปิดห้องเก็บทอง แล้วให้น้ำทองคำ
ออกมาโกฏิหนึ่ง ให้นายช่างทองทำเป็นบุษบกห้ำร้อยยอด สำหรับไว้ศพท่าน
พระสารีบุตร

เมื่อได้กระทำมหาบุษบกในท่ามกลางมณฑปสำหรับไว้ศพท่านพระสารีบุตร ทั้งขอบเขตบริเวณนั้นเสร็จแล้ว ก็ได้อาราธนาศพท่านพระสารีบุตรขึ้นไว้เหนือ บุษบกทองคำ และได้ทำสักการบูชาถึง ๗ วัน ๗ คืน

ในครั้งนั้น อุปัฏฐายิกา (อุบาสิกาผู้อุปัฏฐาก) ของพระเถระคนหนึ่ง ชื่อเรวดี คิดที่จะบูชาพระเถระ ก็ได้ให้ทำเสาดอกไม้ทอง ๓ ต้น และแม้ท้าวสักกเทวราชก็คิด จักบูชาพระเถระ ผู้คนไปที่นั่นมากมายจนเหยียบอุบาสิกานั้นตาย

อุบาสิกานั้นก็ได้เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้ระลึกถึงอดีตกรรมว่า ได้กระทำกุศลใดจึงทำให้เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็รู้ว่า เราชื่อนางเรวดี บูชา พระเถระด้วยเสาดประดับด้วยดอกไม้ทองสามต้น ถูกพวกมนุษย์เหยียบแล้วตายไป เกิดในดาวดึงส์พิภพ เชิญท่านทั้งหลายดูสิริสมบัติของเรา บัดนี้ ถึงพวกท่านก็จง ให้นานทำบุญเถิด

๑๕๐๔

ที่ห้องประชุมตึกสภาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

ถ. ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานก่อนพระผู้มีพระภาค แต่ปีเดียวกัน

ส. และก่อนท่านพระมหาโมคคัลลานะด้วย ซึ่งใน **อรรถกถาสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อรรถกถาเจลสูตรที่ ๔** มีข้อความว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานในวันเพ็ญเดือน ๑๒ จากนั้นมาครึ่งเดือน ในวันอุโบสถ แห่งกาฬปักข์ถึงเดือนนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ปรินิพพาน และหลังจากนั้น พระผู้มีพระภาคปรินิพพานในวันเพ็ญเดือน ๖

ถ. ท่านพระสารีบุตรไม่ได้ปรินิพพานเดือนมาฆะหรือ

ส. ไม่ใช่ ท่านรู้แจ้งเป็นพระอรหันต์ในเดือนมาฆะ และหลังจากนั้น ๔๕ ปี

ถ. สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนี้ ตรงกับวันมาฆบูชา

ส. วันนี้ ตอนเย็น ๆ อย่างนี้

ถ. แต่ปรินิพพานวันเพ็ญเดือน ๑๒ รู้สึกว่าพระอรหันต์ทั้งหลายเวลาท่านจะปรินิพพาน ท่านต้องไปลาพระพุทธรูปองค์เสมอ สำหรับเรื่องอาพาธ เรื่องเจ็บป่วยของท่าน ผมเข้าใจว่าคงจะมีอยู่ อย่างท่านพระสารีบุตรหลังจากท่านไปทูลลาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ท่านก็เดินทางมาที่หมู่บ้านนาฬิกะใช้เวลา ๗ วัน และเมื่อมาถึงก็ป่วยหนัก แสดงว่าท่านคงป่วยอยู่แล้ว

ส. ไม่มีข้อความที่กล่าวไว้ แต่เรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเรื่องธรรมดา วันนี้ดูแข็งแรง พรุ่งนี้เจ็บหนักก็ได้ เป็นลมปัจจุบันทันด่วนก็ได้ หรือถึงกับจะสิ้นชีวิตในวันพรุ่งนี้ก็ยอมได้

ถ. ที่ท่านเข้าผลสมาบัติ จะเข้าได้เฉพาะผู้ที่สำเร็จมรรคผลเท่านั้น ใช่ไหม

ส. แน่นนอน และต้องเป็นผู้ที่ได้ฌานสมาบัติด้วย ถ้าเป็นพระโสดาบันหรือพระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ซึ่งไม่ได้ฌานสมาบัติ ก็เข้าผลสมาบัติไม่ได้

เพราะว่าความต่างกันของผลสมาบัติและฌานสมาบัติ คือ ผู้ที่ไม่ใช่พระอริยบุคคลสามารถอบรมเจริญความสงบของจิตจนกระทั่งถึงอัปปนาสมาธิเป็นฌานจิต และถ้ามีความคล่องแคล่ว ก็สามารถเข้าฌานออกฌานได้รวดเร็วตามที่ต้องการ

แต่สำหรับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล แทนที่จะเป็นอารมณ์ของฌานสมาบัติ ผลจิตเกิด แล้วแต่ที่ท่านจะเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี หรือพระอรหันต์ ถ้าท่านเป็นพระโสดาบันบุคคลอย่างท่านพระอานนท์ ผลสมาบัติของท่านพระอานนท์ คือ โสตาปัตติผลจิตเกิดมีนิพพานเป็นอารมณ์ โดยไม่มีจิตอื่นคั่นระหว่างที่เป็นผลสมาบัติ

ปกติธรรมดาจิตเกิดขึ้นเป็นปริตตธรรม เป็นธรรมชั่วขณะสั้น ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ ขณะที่ทางตาเห็นก็สั้นมาก เพียงรูปเกิดมีอายุเท่ากับจิต ๑๗ ขณะ รูปนั้นก็ดับ และจะมีรูปนั้นต่อไปอีกไม่ได้ เพราะว่ารูปใดที่ดับไปแล้ว รูปนั้นไม่กลับมาเกิดอีก เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง เหล่านี้ เมื่อวิถิจิตเกิดขึ้นเห็นทางตา วาระหนึ่ง ดับไปแล้ว ภาวักจิตเกิดคั่น มโนทวารวิถิจิตเกิดต่อ และภาวักจิตเกิดคั่นซึ่งเป็นไปโดยรวดเร็วมาก แต่ผู้ที่สามารถอบรมความสงบของจิตจนกระทั่งฌานจิตเกิดสามารถมีฌานจิตเกิดดับสลับต่อกันโดยไม่มีภาวักเกิดคั่นเลยตามที่กำหนด ที่เรียกว่า ฌานสมาบัติ

ถ. ผู้ที่จะเข้าผลสมาบัติได้ สมมติว่าเป็นพระอรหันต์ก็ ...

ส. ก็อรหัตตผลจิตเกิด

ถ. ผู้ที่เป็นพระอรหันต์และได้ฌานจิตด้วย เวลาเข้าผลสมาบัติ ท่านก็เข้าอรหัตตผลสมาบัติ

ส. ตามฌานที่ท่านได้

ถ. ไม่ใช่เข้าย้อนหลังตั้งแต่โสตาปัตติผล ไซ้ไหม

ส. ท่านจะกลับไปเป็นพระโสดาบันอีกไม่ได้ ปุณฺณชนยังไม่ได้ดับกิเลส แต่พระอริยบุคคล คือ บุคคลที่อบรมเจริญปัญญาดับกิเลสเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้นจะกลับไปมีกิเลสอย่างเดิมที่ไม่ดับไม่ได้ ฉันทิ เวลที่ท่านเป็นพระสกทาคามีบุคคล

ท่านจะกลับไปเป็นพระโสดาบันบุคคลอีกไม่ได้ เพราะได้ดับกิเลสเป็นพระสกทาคามีบุคคลแล้ว เพราะฉะนั้น พระอนาคามีบุคคลจะมีโสดาปัตติผลจิตเกิดอีกไม่ได้ มีสกทาคามีผลจิตเกิดอีกไม่ได้ พระอรหันต์ก็เช่นเดียวกัน และสำหรับพระอรหันต์ ฌานสมาบัติของท่านเป็นกิริยา ไม่ใช่เป็นกุศล

ถ. ท่านพระสารีบุตรเข้าผลสมาบัติ และบริณีพพานในผลสมาบัตินั้นหรือ

ส. ไม่ใช่ เวลาที่กำลังเป็นผลสมาบัติอยู่ จิตจิตเกิดไม่ได้ ต้องออกจากฌานก่อน ขณะที่กำลังเห็น ปัญหาวาราวชชนจิตเกิดและดับไป จักขุวิญญาณเกิดและดับไป จะให้จิตเกิดแทรกคั่นไม่ได้เลย

ถ. ในระหว่างเข้าสมาบัติ

ส. วิธีจิตทั้งหลาย ตามปกติธรรมดาจะจิตไม่ได้

ถ. ที่ท่านพระสารีบุตรแสดงธรรมแก่อุบาลีคามารดาของท่าน ท่านแสดงเรื่องพระพุทธคุณว่า อิติปิโส ภควา อุบาลิกาพึงแล้วสำเร็จโสดาปัตติผล ขอให้ท่านอาจารย์ช่วยอธิบายว่า อุบาลิกาท่านฟังอย่างไร ท่านจึงได้สำเร็จ

ส. ถ้าแสดงเรื่องของพุทธคุณ แสดงอย่างไรจึงจะรู้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเพียงแสดงเรื่องศีล ไม่ใช่พระคุณธรรมที่จะทำให้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเพียงแสดงเรื่องความสงบของจิตชั้นสมถภาวนา ก็ไม่เป็นทางที่จะทำให้รู้พระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ต้องแสดงเรื่องของสังขารธรรม และการอบรมเจริญหนทางที่ทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม จึงจะทำให้เห็นได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้น ไม่พ้นไปจากเรื่องของสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง ซึ่งเมื่อผู้ใดได้ฟังและได้อบรมเจริญปัญญา มาพอที่จะเป็นพระโสดาบันบุคคล ย่อมเป็นพระโสดาบันบุคคลได้ ขึ้นอยู่กับเหตุว่า เหตุพอหรือยัง ถ้าเหตุยังไม่พอ ก็อย่าไปหวังว่า ธรรมที่ท่านพระสารีบุตรแสดงกับมารดาของท่าน

เมื่อผู้ใดได้ฟังแล้วก็จะได้บรรลุมรรคผลไปด้วย ไม่ใช่อย่างนั้น แต่ขึ้นกับการสะสม
อบรมปัญญาของแต่ละท่านจริง ๆ

ในกาลข้างหน้า อาจจะเป็นสมัยพระผู้มีพระภาคพระองค์ต่อไป หรืออาจจะ
ไม่ถึงสมัยพระผู้มีพระภาคพระองค์ต่อไป ถ้าท่านผู้ฟังได้อบรมเจริญหนทางข้อปฏิบัติ
และพร้อมด้วยเหตุเมื่อไร ก็อาจจะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ได้ ในระหว่างที่หมดสมัย
พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้แล้ว หรืออีก ๕,๐๐๐ ปี ซึ่งก็ยากแสนยากสำหรับผู้ที่จะ
มีโอกาสได้ฟังพระธรรม และได้พิจารณาพระธรรม แต่ถ้าผู้ใดได้อบรมเจริญปัญญา
มาแล้ว อาจจะมีอริยสัจธรรม ไม่ใช่ในโลกมนุษย์ก็ได้ เพราะทุกคนจะอยู่ในโลกนี้
ไม่เกิน ๑๐๐ ปี เพราะฉะนั้น ก็คงจะอยู่ในภพหนึ่งภพใด และเมื่อเป็นสุคติภูมิ
ก็มีโอกาสที่จะได้อบรมเจริญปัญญาต่อไป

เพราะฉะนั้น เรื่องผล ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องคำนึงถึง แต่ควรเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง
ว่า ปัญญาวิลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้นไหม ในขณะที่สติเกิดระลึก
ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. น่าสงสัยมาก ก่อนที่ท่านพระสารีบุตรจะมา มารดาของท่านยังเป็น
มิจฉาทิฏฐิอยู่เลย ใช่ไหม

ส. เพราะว่าท่านเสียใจมากที่บุตรของท่านทั้งหมดไปบวช ไม่เหลือเลย

ถ. เป็นมิจฉาทิฏฐิอยู่ แต่ได้ยินพระพุทธรูปของท่านนั้นบรรลุ ก็ต้องสงสัย

ส. พุทธรูปของท่านนั้นอีกแล้ว ไม่ใช่เท่านั้น แต่แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้
ต้องแสดงถึงสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้

ถ. แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ เฉพาะ ๒ คำนี้ ท่านอาจจะได้ถึง
๖๐,๐๐๐ นัย ใช่ไหม

ส. ท่านไม่ได้แสดงซ้ำแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ แต่แสดง
จนกระทั่งอุบาสิกาสมาสามารถบรรลุมรรคผลได้

ถ. แสดงว่าท่านต้องได้อบรมการเจริญสติปัฏฐานมาอย่างเต็มเปี่ยม ชาติ
อยู่นิดเดียวเท่านั้น

ส. ไม่น่าสงสัยเลย

ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณา จะเห็นได้ว่า การสังเกตและการพิจารณาพระธรรมที่ได้ฟัง แต่ละท่านมีความละเอียดต่าง ๆ กัน อย่างในเรื่องของท่านพระสารีบุตรที่ท่านไปปรินิพพานที่บ้านเกิดของท่าน และได้โปรดมารดาของท่าน ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งได้สังเกตและพิจารณาเห็นว่า แม้อุบาสิกาท่านนั้นเป็นถึงมารดาของท่านพระสารีบุตร และเป็นมารดาของพระอรหันต์ถึง ๗ องค์ ได้เกิดในสมัยของพระผู้มีพระภาค แต่ก็ยังอบรมปัญญาขึ้นมาเพียงขั้นเป็นพระโสดาบันบุคคล

นี่เป็นสิ่งที่เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ควรจะสังเกต คือ คนในสมัยนี้ อย่าเพิ่งรีบร้อนคิดที่จะบรรลุธรรมโดยเร็ว หรือคิดว่าจะต้องบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ เพราะว่าผู้ที่ได้อบรมปัญญาเป็นถึงมารดาของท่านพระสารีบุตร ก็ยังมีปัญญาที่ได้อบรมมาเพียงขั้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลเท่านั้น

ท่านเป็นถึงมารดาของท่านพระสารีบุตร แต่ท่านพระสารีบุตรจะโปรดให้ท่านบรรลุคุณธรรมสูงกว่าการเป็นพระโสดาบันบุคคลไม่ได้ ตามการสะสม ทั้ง ๆ ที่ท่านพระสารีบุตรเป็นอัครสาวกผู้เลิศในทางปัญญา เพราะฉะนั้น ถ้าเทียบกับบุคคลอื่นในครั้งนี้ ที่หวังฟังบุคคลหนึ่งบุคคลใดและคิดว่า บุคคลนั้นสามารถช่วยให้ท่านได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงขั้นพระสกทาคามี พระอนาคามี หรือแม้พระอรหันต์ ก็ควรที่จะได้ระลึกว่า แม้ท่านพระสารีบุตรผู้เป็นพระอัครสาวก ผู้เลิศในทางปัญญา ยังไม่อาจโปรดมารดาของท่านให้บรรลุอริยสัจธรรมเกินกว่าการบรรลุเป็นพระโสดาบันบุคคล

สำหรับคุณธรรมของท่านพระสารีบุตรนั้นมีมาก ซึ่งใน **อรรถกถาสังยุตตนิกาย สคาถวรรค เทวปุตตสังยุต สุลิมสูตรที่ ๙** ท่านพระอานนท์ได้สรรเสริญคุณธรรมของท่านพระสารีบุตรต่อพระผู้มีพระภาค สำหรับในข้อปรารภความเพียร มีคำอธิบายว่า

ท่านพระสารีบุตรไม่เหยียดหลังบนเตียงนอนมาตลอดเวลา ๔๔ ปี

นอกจากนั้น มีคุณธรรมอื่นๆ อีก ซึ่งสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้จะเป็นข้อเตือนใจให้พุทธบริษัทที่เข้าใจว่า ท่านมีความเพียร ความเพียรของท่านมากน้อยแค่ไหน และเป็นความเพียรในการอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ ที่จะละคลายกิเลส ดับความเห็นผิด หรือเป็นความเพียรเพราะหวังผลที่จะบรรลุ นี่เป็นสิ่งที่ต่างกันมาก เพียงแต่จะสังเกตสภาพของจิตใจว่า ความเพียรที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ เพื่อรู้และละความไม่รู้ หรือหวังและอยากที่จะเป็นพระโสดาบันบุคคล

นี่เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้ฟังพระธรรม และสังเกตพิจารณาแม้ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ก็จะเป็นประโยชน์ ยิ่งสังเกตมาก พิจารณาละเอียดมาก ประโยชน์ที่ได้รับก็มาก เพราะบางท่านบอกว่า ไม่ฟังพระสูตร ไม่สนใจพระสูตร ท่านคิดว่าท่านอ่านเองได้ แต่ถ้าไม่ฟังความคิดเห็นและการพิจารณาของบุคคลอื่น ซึ่งอาจจะมีการพิจารณาความละเอียดในลักษณะต่าง ๆ กัน ถ้าไม่ฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นเลย ย่อมจะขาดประโยชน์ เพราะว่าจะขาดข้อคิดในแง่ที่เป็นประโยชน์ของบุคคลอื่น

บางท่านอ่านพระสูตรด้วย แต่อ่านและก็นึก และมีเรื่องสงสัยในพุทธวิสัยบ้าง ในฉนวิสัยบ้าง เป็นต้น ซึ่งตามความจริงถ้าจะพิจารณาว่า ปัญญาของผู้ที่อ่านไม่ใช่ปัญญาของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอัครสาวก หรือพระอริยเจ้าในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในเรื่องของพุทธวิสัย หรือในเรื่องของฉนวิสัย ก็เป็นสิ่งที่ถ้าบุคคลนั้นยังไม่อาจที่จะบรรลุได้ ย่อมจะหมดความสงสัยไม่ได้ แม้ในเรื่องของอิทธิฤทธิ์ หรือแม้แต่ในเรื่องของฉนจิตที่เป็นปฐมฉนก็ตาม

ขอเชิญท่านผู้ฟังท่านหนึ่งอ่านจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่งด้วย

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

อำเภอบางปะกง จ. ฉะเชิงเทรา

๑๒ ก.พ. ๒๕๒๙

เจริญธรรมแต่ญาติสัมมาปฏิบัติ

ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับฟังการบรรยายแนวทางเจริญวิปัสสนาของท่าน เห็นว่าท่านได้อธิบายธรรมเป็นสัมมาทิฐิ ก่อประโยชน์ให้แก่ผู้รับฟัง ได้ปัญญาจากการเจริญสมาธิที่เป็นสมมาสมาธิ ด้วยการเจริญวิปัสสนา โดยใช้สติปัฏฐาน ๔ เป็นอาวูฐ ใช้มรรคมงคล ๘ เป็นทางเดิน และไม่เจริญภวังคฌาน คือ นั่งหลับตาพยายามสะกดจิต ทำสมาธิเข้าไปเรื่อย ๆ ท่านใช้การลืมตาเป็นคนปกตินี้แหละ แต่มีสติให้ได้อยู่เสมอ แล้วก็เพ่งเพียรพิจารณาในกาย เวทนา จิต ธรรมารมณ์ ให้ทะลุให้ได้จนรู้รูปร่างอันแท้จริง เป็นนามรูปปริเฉทญาณ แล้วก็เพียรตัดขาดโลกกิเลส ตัณหา อุปาทาน เพื่อที่จะบรรลุลหุดพ้นจากทุกข์ในภพนั้น ๆ เป็นการหลุดพ้นด้วยการเจริญวิปัสสนาในแบบไม่นั่งหลับตาหรือไม่ใช้ฌานในภวังค์เป็นบาทฐาน เรียกว่า หลุดพ้นแบบอุกโตภาควิมุตติ โดยได้ปัญญามาทีละเล็กละน้อย ค่อย ๆ ตบแต่งกันไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงสมุจเฉทปหาน ซึ่งจะนำพาผู้เจริญอยู่ได้เข้าถึงพระนิพพาน

ในวันที่ ๑๑ ก.พ. นี้ ข้าพเจ้าได้รับฟังท่านบรรยายพระไตรปิฎกเล่ม ๙ สามัญญผลสูตร ท่านได้บรรยายพระสูตรไปในทางมิจฉาทิฐิ ข้าพเจ้าเห็นว่า จะทำให้ผู้รับฟังเกิดมิจฉาทิฐิ และจะเป็นอนันตริยกรรมแก่ผู้บรรยาย เป็นผู้ทำให้ชีวิตพระพุทธศาสนาหยุดชะงัก คือ ทำให้พระพุทธเจ้าห่อพระโลหิต ด้วยการที่ท่านได้บรรยายอิทธิวิญาณ เป็นไปในทางอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นปาฏิหาริย์ที่พระพุทธองค์ทรงเกลียดมาก เป็นไปเพื่อมิจฉาทิฐิ พิสูจน์ให้เห็นตามได้ยาก ทำให้มีให้เกิดในตนไม่ได้ เป็นสิ่งที่วิญญูชนไม่แจ่มแจ้งในตน ทำให้พิสูจน์ให้เห็นตามได้ยาก ทำให้มีให้เกิดในตนไม่ได้ ศึกษาและปฏิบัติตามไม่ได้ในตน ทำให้เป็นสิ่งที่เพ้อเจ้อลอยลม เป็นอิทธิวิญาณที่ปฏิบัติให้มีให้เกิดในตนไม่ได้ อิทธิวิญาณที่เป็นสมมานั้น คือ ความเก่งในการทำจิตให้ปราศจากกิเลสได้หลายวิธี ภิกษุเหล่านั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มมน้อมจิตไปเพื่ออิทธิวิธี เพื่อบรรลุอิทธิวิธีหลายประการ คือ

๑. คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หมายความว่า ทำจิตที่ปราศจากนิรวณกิเลส ให้มีขึ้น ให้เป็นให้ได้มาก ๆ หลายจิต เช่น พระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ ทรงสอน

สาวกให้เป็นพระอรหันต์มากมาย ข้อนี้มิใช่ว่าเป็นการแสดงปาฏิหาริย์โดยการแบ่งภาคให้ตนเป็นหลาย ๆ คนเหมือน ๆ กัน เหมือนหนึ่งการ์ตูนในจอทีวี ตามที่พวกมิจฉาทิฐิแสดงเอาไว้ หรือตั้งฤาษีเดียรฉายที่พยายามฝึกกระทำกัน

๒. หลายคนเป็นคนเดียวกันได้ หมายความว่า ทำจิตที่ประกอบด้วยนิรวรณะต่าง ๆ ให้มีอารมณ์เป็นหนึ่ง (เอกัคคตารมณ์) เป็นฉาน เป็นสมาธิ เช่น ทำปุณณหลาย ๆ คนให้เป็นอริยบุคคลอันหนึ่งอันเดียวกัน (เอโกธัมโม) มิใช่ว่าทำคนหลาย ๆ คนที่ได้แบ่งภาคออกแล้วให้กลับมาเป็นคนเดียวอย่างเดิม

๓. ทำให้ปรากฏก็ได้ หมายความว่า ทำจิตให้ปราศจากกิเลสให้ปรากฏให้เกิดขึ้น เช่น ทำคนที่ฆ่ากิเลสได้ให้ปรากฏให้เกิดขึ้น (พุทธานิเสก ทำคนให้เป็นพุทธะ) มิใช่ว่าจะทำการเสกให้สิ่งนั้นเกิดขึ้นสิ่งนี้เกิดโดยไม่มีเหตุปัจจัย หรือ พุทธานิเสก อัฐ หิน ดิน ปูนปั้น ปฐ อัด ยัด เป่า ให้เกิดสภาวะของพุทธะตามลัทธิไตรฐานวิชา ที่หลายคนทั่วไปมุ่งปรารถนาพยายามฝึกปรือให้ตนมีวิชาเหล่านี้

๑๕๐๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔

๔. ทำให้หายไปก็ได้ หมายความว่า ทำกิเลสในจิตให้ดับสูญ ให้หายไปให้หมดไป ทำความไม่ติดกุศล ทำความไม่หลงยึดในผลดีที่เราก่อให้เกิดหายไป คือดับปิตวิสัย ไม่ใช่ว่าเป็นการเสกสิ่งนั้นสิ่งนี้ให้หายไป (วัตถุต่าง ๆ) หรือทำการล่องหนหายตัว ดังที่ได้เข้าใจกันอยู่ในผู้ฟังมหาย

๕. ทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ หมายความว่า แม้กิเลสต้นหาอุปาทาน หรือนิเวศธรรมใดจะหนาเท่าฝา จะแข็งแรงเท่ากำแพง จะเป็นเครื่องปิดกั้นขนาดภูเขา ผู้มีอิทธิวิธีแท้ก็จะต้องรู้แจ้งแทงทะลุ และไม่ติดไม่ยึดได้โดยไม่ยาก ได้โดยง่าย ไม่ข้องอยู่ ไม่ขัดอยู่ เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ทำความเป็นพระอริยะปรากฏขึ้นมาได้อย่างง่ายดาย ไม่ติดขัด

๖. ผุดขึ้นดั่งลมในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ หมายความว่า เรื่องที่ไม่น่าจะทำให้เกิดได้เป็นได้ก็เกิดได้เป็นได้อย่างน่าอัศจรรย์ ทำได้ราวปาฏิหาริย์ การทำตนให้มีอำนาจจิตอยู่เหนือความคิด อยู่เหนือความติดความยึดเดิม ๆ เรียกว่า เก่งเหนือธรรมชาติ เช่น ตัดกิเลสราคะ ไม่ต้องสมสู่สืบพันธุ์ เป็นความเก่งเหนือสัจจญาณ ซึ่งเป็นธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งเหนือคนธรรมดา สามารถทำสิ่งที่ยากให้ทำได้ เป็นผู้ที่ฆ่ากิเลสได้ง่ายดาย สามารถทำธาตุดินที่แข็งให้เป็นของเหลวเหมือนน้ำได้ จึงสามารถดำดินได้ราวปาฏิหาริย์

๗. เดินบนน้ำไม่ตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ หมายความว่า เป็นเรื่องที่เก่งสามารถยิ่งขึ้นไปอีก แม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมสัมผัสที่จัดจ้านอย่างยิ่ง ก็สามารถทำให้ง่ายให้สบายได้ เหมือนก้อนน้ำแข็งกลางเตาหลอมเหล็ก สามารถทำธาตุน้ำให้แข็งได้ จึงเดินบนน้ำได้อย่างแสนสะดวกสบายเหลือเชื่อ

๘. เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ หมายความว่า ทำจิตให้ว่างเบาสบาย ปราศจากกิเลสนิวรณ์ เป็นจิตอิสระ ปราศจากเครื่องดึงเครื่องถ่วง ล่องลอยไปไหนๆ ก็ได้ สุดแสนสะดวกสบาย เหา เหมือนนกน้อยมีปีกแข็ง จะไปไหนก็ไปได้ด้วยปีกของตนทั้ง ๒ ข้าง มีจิ๋วเป็นเครื่องบริหารกาย มีบาตรเป็นเครื่องบริหารท้อง เป็นการเหาะได้โดยไม่ต้องเหาะ เป็นผู้มีคุณธรรมอันปรากฏเด่น เห็นง่าย สะอาด บริสุทธิ์ ชัดเจน มีขังมกายมุ่งหวังที่จะทำตนให้เหาะให้ล่องลอยไปได้ในอากาศ ปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้เห็นชัดได้ยาก เป็นการเดินเลี้ยว มิใช่เป็นการเดินตรงเพื่อเข้าหาพระนิพพาน

๙. ลูบลำพระอาทิตย์พระจันทร์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากด้วยฝ่ามือก็ได้ หมายความว่า เป็นผู้มีปัญญายิ่งยอด รู้ลึกซึ่งแทงทะลุในนามรูปทุกอย่าง แม้จะลึกถึงไกลเกินรู้สุดยากสุดยิ่งขนาดไหน ทั้งเล็กเป็นปรมาณูจุลละอง (โลกน้อย) และใหญ่โตมหิฬารเป็นดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ (โลกใหญ่) อันไกลสุดแสนไกลเท่าใด ๆ ก็สามารรู้ได้ไต่ถึง จับลูบเล่นได้อย่างเช่นในฝ่ามือนั่นทีเดียว แต่ใครอื่นจะรู้ด้วยนั้นแสนยาก พระอริยเจ้าผู้มีอิทธิวิธีเท่านั้นท่านย่อมรู้เอง สัมผัสเอง อย่างลูบลำด้วยฝ่ามือได้จริง ๆ

๑๐. ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ หมายความว่า เป็นผู้สามารถรู้ได้หรือเข้าใจทะลุแจ่มแจ้งไปตลอดในสภาพจิตที่เรียกว่าพรหมโลกได้ ก็ลักษณะที่ระดับ ที่ชั้นเชิง ก็แยกออกแบ่งถูก กำหนดสภาพ กำหนดสถานภาพของแต่ละพรหม ได้ถูกฝ่าถูกตัว

ทั้งหมดนี้ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว ล้วนเป็นอิทธิวิธญาณ ซึ่งเป็นความเก่งในการทำจิตให้ปราศจากกิเลสนิวรณ์ เป็นอิทธิวิธีซึ่งเป็นสัมมาทิฐิ เป็นสามัญญผลที่ผู้ปฏิบัติตามหลักอแปดประการ ๓ จะได้รับ จะเป็นผลธรรมดาของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีความสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นสิ่งที่มิได้ ปฏิบัติได้ยาก ตามที่ผู้มีมิจฉาทิฐิบางท่านได้กล่าวไว้ ซึ่งเป็นปาฏิหาริย์มกายที่พวกฤาษีพยายามพากันปฏิบัติเพื่อให้มีให้เป็นในตัวของตัว

ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า ผู้ที่มีสัมมาปฏิบัติอยู่ กำลังจะมีมิจฉาทิฐิ คือมีความเห็นคล้อยไปในทางผิด เห็นเป็นดังเช่นปาฏิหาริย์เช่นพวกฤาษีเห็น เป็น

ความเห็นที่นอกทางนิพพาน ข้าพเจ้าจึงได้ชี้แจงมายังท่าน เพื่อให้ท่านได้ทบทวนในสิ่งที่ท่านได้เห็นและได้บรรยายออกไปยังผู้ที่สนใจใฝ่ธรรมทั้งหลาย ในเมื่อทวิฐิท่านเป็นมิจฉาเสียแล้ว สังกัปปะวาจา กัมมันตะ อาชีวะ วายามะ สติ สมาธิ ก็จะเป็นมิจฉาตามมา จนเป็นเหตุให้การศึกษาและปฏิบัติยิ่งออกนอกเขตพุทธะ นอกเขตพระนิพพานยิ่ง ๆ ขึ้น ข้าพเจ้าเห็นว่า นี่เป็นสิ่งที่ร้ายแรงมาก จึงได้ทำการท้วงติงมาเพื่อเป็นประโยชน์ของท่านเอง และเป็นประโยชน์ของผู้อื่นด้วย ถ้าท่านได้บอกและอธิบายต่อ ๆ ไป จะเป็นการช่วยจรรโลงชีวิตพระพุทธศาสนาให้สืบทอดต่อ ๆ ไป คือ จะมีผู้ที่ปฏิบัติได้ และมีผู้ปฏิบัติตามกันมาอีก เพราะศาสนาพุทธนั้นเป็นศาสนาวิทยาศาสตร์ มิใช่เป็นศาสนาที่มงายเหมือนอย่างลัทธิฤๅษีเดียรฉัตรใด ๆ ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามได้ พิสูจน์ให้เห็นตามได้

ทำยนี้ ข้าพเจ้าขออนุโมทนาสาธุในสิ่งที่ท่านได้กระทำอยู่ ขอความดีที่ท่านได้กระทำจงเป็นเหตุให้ท่านได้มีดวงตาเห็นธรรม เดินกลับมาสู่ทางที่เป็นสัมมาทวิฐิ เพื่อท่านจะได้ไม่หลุดล่องจากกระแสแห่งนิพพาน จงฟังธรรมแล้วเอาไปทำ อย่าฟังธรรมแล้วเอาไปทิ้ง ธรรมใด ๆ ก็ไร้ค่า ถ้าไม่ทำ

ขอเจริญในธรรมแก่ญาติสัมมาปฏิบัติ

พุทธายาโธ

สุ. ไม่ทราบท่านผู้ฟังมีความเห็นอย่างไรบ้าง เพราะว่าท่านที่อ่านพระไตรปิฎกสมัยนี้ โดยที่ไม่ได้ศึกษาโดยละเอียดย่อมคิดว่า ปาฏิหาริย์เป็นเรื่องที่เหลวไหล ซึ่งในยุคนี้สมัยนี้ไม่ใช่แต่เฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่ดูเสมือนว่ากำลังมีการทำปาฏิหาริย์ แม้ในประเทศอื่นและศาสนาอื่น ก็มีการกระทำที่ดูเสมือนว่าเป็นปาฏิหาริย์ แต่ความจริงแล้วไม่ใช่ปาฏิหาริย์เหมือนปาฏิหาริย์ที่พระผู้มีพระภาคและพระอริยสาวก หรือผู้ที่ได้บำเพ็ญฌานสมาบัติในครั้งนั้นสามารถที่จะกระทำได้จริง ๆ เพราะฉะนั้น นี่เป็นความต่างกัน

สำหรับสิ่งที่คนยุคนี้เข้าใจว่า เป็นการทำปาฏิหาริย์ ไม่ว่าจะเป็นในพุทธศาสนาหรือว่าศาสนาอื่น เช่น ผู้ที่สามารถรักษาโรคให้หายได้ด้วยกำจับถูกต้อง ไม่ใช่แต่

เฉพาะที่เมืองไทย มีท่านผู้หนึ่งท่านอยู่ต่างประเทศ ท่านบอกว่า มีผู้ที่ชักชวนให้ท่านนับถือศาสนาอื่น เพราะเขาสามารถรักษาโรคให้หายได้เพียงด้วยการจับมือ เพราะฉะนั้น ท่านก็คิดว่า ท่านยังไม่เข้าใจพระพุทธศาสนา แต่ถ้าท่านจะนับถือศาสนาอื่นและได้รับประโยชน์อย่างนั้น ก็คงจะไม่เป็นการเสียหายประการใด

ทุกคนต้องพิจารณาว่า สิ่งที่กำลังกระทำกันอยู่ในสมัยนี้ และเข้าใจว่าเป็นปาฏิหาริย์นั้น ไม่เหมือนกับปาฏิหาริย์ที่พระผู้มีพระภาคและผู้ที่ได้ฌานสมาบัติในครั้งนั้นทำ เพราะว่าปาฏิหาริย์จริง ๆ ย่อมมีได้ แต่เป็นสิ่งที่ยากมาก และต้องเป็นการกระทำที่สมควรแก่เหตุ ถ้าเหตุไม่สมควรแก่ผลแล้วจะกล่าวว่า สิ่งนั้น ๆ เป็นปาฏิหาริย์ไม่ได้

สำหรับในสมัยนี้ ดิฉันเองไม่ได้ตื่นเต้นกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีคนบอกว่าเป็นปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แต่เมื่อได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียดแล้วเห็นว่า ปาฏิหาริย์เป็นสิ่งที่มิได้ แต่เป็นสิ่งที่ยากมากที่จะเกิดขึ้นได้ แม้ในสมัยก่อนซึ่งเป็นกาลสมมติ ก็ไม่ใช่ว่าทุกคนสามารถได้ฌานสมาบัติ และกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้

ยิ่งในสมัยนี้ เป็นสมัยที่ไม่มีการพิจารณาธรรมในเรื่องเหตุและผลโดยละเอียด ก็ย่อมเป็นการยากที่จะมีผู้หนึ่งผู้ใดแม้เพียงที่จะบรรลุฌานสมาบัติ ยังไม่ต้องถึงจะกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ เพียงแต่จะอบรมความสงบของจิตจนกระทั่งความสงบนั้นเพิ่มขึ้นจนกระทั่งลักษณะความสงบนั้นเป็นความสงบที่มั่นคงถึงความเป็นสมาธิขั้นต่าง ๆ จนถึงอุปนาสมาริซึ่งปฐมฌาน คือ อุปนาสมาริจิตขณะแรกที่เกิดขึ้นจะเกิดขึ้นขณะเดียว ก็ยังประกอบด้วยวิตก วิचार ปีติ สุข เอกัคคตา ซึ่งเป็นเจตสิก ๕ องค์ ที่กระทำกิจละนิวรณ์ธรรม ซึ่งถ้าไม่มีการละธรรมที่เรียกว่านิวรณ์ คือ เครื่องเศร้าหมองของจิตให้ค่อย ๆ คลายลงไปแล้ว ฌานจิตจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

และเมื่อผู้นั้นบรรลุปฐมฌานแล้ว ด้วยสภาพที่เป็นอุปนาสมาริจิต ซึ่งเป็นสภาพของจิตที่ไม่ใช่กามาวจรจิตที่เคยเกิด เป็นจิตอีกระดับขั้นหนึ่ง เป็นขั้นรูปาวจรจิตที่เป็นปฐมฌาน องค์ของฌานจะต้องปรากฏสำหรับให้ผู้ที่ได้บรรลุพร้อมด้วย

สติสัมปชัญญะจริง ๆ พิจารณาองค์ของฌานทั้ง ๕ คือ พิจารณาลักษณะของ
วิตกเจตสิก พิจารณาลักษณะของวิจาร์เจตสิก พิจารณาลักษณะของปีติเจตสิก
พิจารณาสุขเวทนา และพิจารณาเอกัคคตาเจตสิก ซึ่งถ้าไม่ประกอบด้วย
สติสัมปชัญญะสมบูรณ์จริง ๆ ลักษณะขององค์ทั้ง ๕ จะปรากฏให้พิจารณาไม่ได้

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ใครก็ตามที่เห็นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดแล้วก็เข้าใจ
ว่าเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งความจริงไม่ใช่ เป็นแต่เพียงผลของสมาธิเล็ก ๆ น้อย ๆ
ที่อาจจะเกิดขึ้นเพราะว่าเคยสะสมมาในชาติก่อน ๆ จึงมีสิ่งที่ผุดบังถูกบัง
แต่ไม่ใช่ปาฏิหาริย์ที่แท้จริง และไม่ใช่ฌานจิตด้วย เพราะว่าผู้ที่ชอบรณฌานจิต
ต้องศึกษาเรื่องสมถกัมมัฏฐาน อารมณ ๔๐ ที่จะทำให้เกิดสงบโดยละเอียดจริง ๆ
โดยรู้ความต่างกันของอารมณทั้ง ๔๐ ว่า อารมณใดจะทำให้จิตสงบได้ขั้นใด เพราะว่า
อารมณบางอารมณไม่สามารถทำให้ถึงปฐมฌานได้ เช่น พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ
สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ

ผู้ที่จิตสงบเพราะระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ระลึกถึงศีล
ระลึกถึงจาคะ ระลึกถึงคุณธรรมของเทวดา จะสงบได้เพียงขั้นอุปจารสมาธิ ถ้าผู้นั้น
เป็นพระอริยบุคคล แต่ถ้ายังไม่ได้เป็นพระอริยบุคคล ที่จะทำให้จิตสงบจนกระทั่งถึง
อุปจารสมาธิด้วยอนุสสติเหล่านี้ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสมถภาวนาเป็นเรื่องที่ละเอียด และต้องพร้อม
ด้วยสติสัมปชัญญะที่รู้ความต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิตในขณะที่จิตกำลังสงบ
มีฉะนั้นแล้วย่อมไม่สามารถกันหรือละอกุศลจิตได้ เพราะในขณะนี้กุศลจิตก็ดี
หรืออกุศลจิตก็ดี ที่จะเกิดทางทวารหนึ่งทวารใด ก็ดับไปอย่างรวดเร็วและสลับกันมาก

ถ้าขณะนี้ได้ยินเสียง เป็นเสียงที่ไม่น่าพอใจ ไม่มีใครสามารถยับยั้งโทสมูลจิต
ความไม่แช่มชื่นของจิตแม้เพียงเล็กน้อยซึ่งเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว ยังไม่ทันจะ
สังเกตว่าเป็นความไม่แช่มชื่นของจิต แต่ความไม่แช่มชื่นของจิตก็เกิดขึ้นตามเหตุ
ตามปัจจัยและก็ดับไป สลับกับขณะที่กำลังฟังธรรม ซึ่งเป็นกุศลจิต เพราะฉะนั้น
จะเห็นได้ว่า ถ้าในขณะนี้ไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะพิจารณาเห็นว่า ขณะที่เป็นอกุศลแม้

เพียงเล็กน้อย ก็ไม่ใช่ในขณะที่กำลังเป็นกุศลในขณะที่กำลังฟังพระธรรม ถ้าไม่มีความละเอียดอย่างนี้ อบรมสมถภาวนาไม่ได้ เพราะว่าการอบรมเจริญสมถภาวนานั้น ต้องประกอบด้วยปัญญา จิตที่กำลังเจริญนั้นก็เปี่ยมมหากุศลญาณสัมปยุตต์ด้วย

อิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ในยุคนั้นสมัยนั้น คือ ในสมัยพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นสมัยของกาลสมมติ มีผู้ที่อบรมเจริญปัญญา และสามารถบรรลุฌานจิตถึงขั้นที่สามารถกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้ แม้ไม่ใช่ผู้ที่เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นอัญญเดียรถียคือผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ก็ยังสามารถอบรมความสงบของจิตจนกระทั่งสามารถกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้ แต่แม้กระนั้น ก็ไม่มีผู้ใดที่สามารถกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้เสมอพระผู้มีพระภาค

เพราะฉะนั้น เรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์มีจริง แต่ไม่เหมือนกับสิ่งที่คนในยุคนี้เข้าใจว่าเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ แสดงให้เห็นว่า การศึกษาพระธรรม การอ่านหรือการฟังบางทีบางท่านเปรียบพระธรรมหรือวัดพระธรรมด้วยความคิดความเข้าใจของท่านเอง คือ ถ้าท่านมีความเข้าใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใดแล้ว ท่านอ่านพระไตรปิฎกหรืออรรถกถา ท่านก็อาจจะคิดว่า เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะเปรียบกับความคิดของตนเองว่า ไม่น่าเป็นไปได้ แต่ถ้าคิดว่า ปัญญาของบุคคลในครั้งนั้นสามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉทบรรลุความเป็นพระอริยเจ้า ในขณะที่คนในสมัยนี้ยังต้องฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ เนือง ๆ เพื่ออุปการะให้สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นี่ก็เป็นความต่างกันแล้ว

เพราะฉะนั้น ควรที่จะเกิดศรัทธาร่วมด้วยปัญญา ไม่ใช่เข้าใจว่าตนเองเป็นผู้ที่มีปัญญา และขาดศรัทธาในการที่จะฟังและอ่านพระไตรปิฎก และคิดเปรียบเทียบว่า ถ้าท่านคิดว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ บุคคลอื่นก็ย่อมทำไม่ได้ แต่ควรที่จะได้ศึกษาถึงเหตุว่า เหตุที่จะให้การกระทำนั้น ๆ เกิดขึ้นสมควรแก่ผลหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุที่ไม่สมควรแก่ผล คือ เพียงนั่งสมาธิ และบอกว่าเหาะได้ ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ หรือนั่งสมาธิ นิด ๆ หน่อย ๆ และบอกว่า มีจักขุทิพย์ เห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ ก็เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแก่เหตุ

ผู้ฟัง ขอแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจดหมายฉบับเมื่อกี้ คือ ในฐานะที่ผมศึกษาธรรม และติดตามฟังธรรมของท่านอาจารย์มาถึงปัจจุบันนี้ ๔ ปีแล้ว ได้ติดตามฟังทั้งทางวิทยุตอนเช้า ตอนค่ำ และอัดเทปไว้ เปิดฟังกลับไปกลับมาในสมัยที่ยังไม่ค่อยเข้าใจ ฟังทางวิทยุทั้งเอฟ.เอ็ม. และ เอ.เอ็ม. ด้วย และติดตามมาฟังที่นี่ด้วย และคงจะติดตามฟังไปอีกเรื่อย ๆ นอกจากนั้นยังถอดคำบรรยายของท่านอาจารย์เป็นตัวอักษรด้วย และยังศึกษาตรวจสอบกับหลักฐาน เพราะท่านอาจารย์เวลาอธิบายธรรมจะมีหลักฐานอ้างอิงเสมอ คือ ตั้งแต่ผมศึกษามาตั้งแต่ได้เริ่มฟังและมีความเข้าใจ ยังไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ยิน แม้เพียงคำพูดเพียงคำเดียวของท่านอาจารย์ที่จะเป็นคำที่ผิด คือ ผิดทั้งจากหลักฐานและเหตุผลด้วย

เมื่อได้ศึกษามา ก็ได้รับความกรุณาจากท่านอาจารย์ที่บรรยายธรรม บางครั้งสติก็มีเกิดบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ยิ่งแน่ใจว่า ธรรมของท่านอาจารย์เป็นธรรมที่ตรงแท้ และเป็นธรรมที่บริสุทธิ์จริง ๆ เมื่อได้ยินจดหมายฉบับเมื่อกี้ก็ทำให้ระลึกได้ว่ากิเลสตัณหาได้ยากเหลือเกิน ขออนุโมทนาในการเผยแพร่ธรรมของท่านอาจารย์ที่เผยแพร่ออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น ผมมีความคิดเห็นเท่านี้

๑๕๐๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔

ผู้ฟัง สมัยนี้คนศึกษาพระพุทธศาสนาโดยเอาตัวเองเป็นบรรทัดฐาน คือ ถ้าสิ่งไหนที่ตัวเองไม่เข้าใจจะเห็นว่าหลักฐานต่าง ๆ นั้นไม่สามารถจะเป็นไปได้ ผมเคยสนทนากับพวกเด็กหนุ่ม ๆ อายุไม่เกินวัยเบญจเพส เขาบอกว่าเป็นไปไม่ได้ที่พระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์สาวกจะมีฤทธิ์สามารถเหาะเหินเดินอากาศ หรือเดินบนน้ำ ดำไปในดิน เพราะไม่มีทางพิสูจน์ได้ ไม่เหมือนอย่างวิทยาศาสตร์ซึ่งเขาสามารถจะพิสูจน์ได้ ท่านผู้เขียนจดหมายมาก็เป็นอีกคนหนึ่งซึ่งมีความเห็นเหมือนอย่างพวกเด็ก ๆ ที่ผมเคยสนทนาด้วย เพราะเขาศึกษาธรรมโดยเอาตัวเองเป็นบรรทัดฐาน ไม่ได้ศึกษาธรรมโดยเอาพระพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณเป็นบรรทัดฐาน

ในเรื่องนี้ ผมเองแม้ไม่ได้บรรลุมรรคผล หรือไม่ได้ฌาน แต่ผมมีความเชื่อมั่นจริงจังว่า อิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนานั้นมีได้จริง ๆ แต่บุคคลผู้นั้นต้องบรรลุฌาน คือ รูปฌาน หรืออรูปฌาน ตามหลักฐานที่ปรากฏในตำรา ไม่ใช่เหมือนอย่างสมัยนี้ที่มีผู้บรรลุฌานเยอะแยะ มีฌาน ๑ ฌาน ๒ วสี ๑ วสี ๒ ซึ่งทำประเดี๋ยวเดียวก็ได้แล้วเนรสุญญานาสัญญายตนฌาน บางทีก็สามารถชักใจคนอื่นได้ กระผมก็เคยสนทนาด้วย ฌานของบุคคลพวกนี้เรียกว่า ฌานลืมนตา หมายความว่า เวลาที่เป็นฌานจิตก็ยังสามารถรู้เรื่องอะไรต่าง ๆ ได้ แต่ความจริงไม่มีทางเป็นไปได้ เพราะถ้าจิตที่เป็นฌานจิตเกิดขึ้นแล้ว จะไม่รู้เรื่องอะไรทางตา หู จมูก ลิ้น กายเลย จะมีอารมณ์ตั้งอยู่เฉพาะแต่ทางมนโทวารเท่านั้น แต่ฌานสมัยนี้ก็แพร่หลายเหลือเกิน เดี่ยวนี้ที่กำลังเผยแพร่กันอยู่ ผมเห็นว่าเป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

การที่บุคคลใดก็ตามมีความเห็นค้านที่อาจารย์บรรยาย ผมเห็นว่า แทนที่จะเข้าใจคนอื่นว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ ตัวเขาเองนั่นแหละเป็นมิจฉาทิฎฐิอย่างมหันต์ และรู้สึกว่าจะชักจูงเข้ามาในทางพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องได้ยากอย่างยิ่ง

ส. น่าเห็นใจท่านผู้ฟังท่านนี้ที่ท่านเข้าใจว่า ท่านเข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน และพอใจที่จะให้กล่าวเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน โดยที่ท่านไม่ได้พิจารณาเรื่องของจิตประเภทต่าง ๆ เช่น รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต เป็นต้น ตามข้อความที่ท่านกล่าวว่า

... ท่านได้อธิบายธรรมเป็นสัมมาทิฐิ ก่อประโยชน์ให้แก่ผู้รับฟัง ได้ปัญญาจากการเจริญสมาธิที่เป็นสัมมาสมาธิ ด้วยการเจริญวิปัสสนา โดยใช้สติปัฏฐาน ๔ เป็นอาวุธ ใช้มรรคมรรค ๘ เป็นทางเดิน และไม่เจริญภวังคมาน ...

ซึ่งถ้าฟังโดยละเอียดก็จะรู้ได้ว่า ท่านผู้ฟังท่านนี้ยังไม่ได้เข้าใจเรื่องของจิตประเภทต่าง ๆ โดยละเอียดจริง ๆ เมื่อพอใจเรื่องสติปัฏฐานและเห็นวาทิทธิปาฏิหาริย์เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ก็เลยปฏิเสธ เพราะใช้ความเชื่อมั่นในความคิดความเข้าใจของตนเอง และท่านพยายามเปลี่ยนความหมายของอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เช่น เรื่องคนเดียวเป็นหลายคน ท่านก็อธิบายว่า เป็นการทำความจิตที่ปราศจากนิรวณกิเลสให้มีขึ้น ให้เป็นให้ได้มาก ๆ หลายจิต

ท่านเข้าใจว่า ขณะที่จิตเปลี่ยนสภาพจากนิรวณเป็นจิตประเภทต่าง ๆ นั่นคือคนเดียวก็เป็นหลายคนได้

และสำหรับหลายคนเป็นคนเดียวได้ ท่านอธิบายว่า เป็นการทำความจิตที่ประกอบด้วยนิรวณต่าง ๆ ให้มีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือ เป็นเอกัคคตา

เมื่อท่านเชื่ออย่างนั้น ท่านก็พิจารณาพระไตรปิฎกตามแนวนั้น และพยายามคิดว่าต้องเป็นอย่างที่ท่านเข้าใจ ตัวอย่างของท่าน คือ เช่น ทำบุญหลายคน ๆ คนให้เป็นอริยบุคคลอันหนึ่งอันเดียวกัน มิใช่ว่าทำคนหลาย ๆ คนที่ได้แบ่งภาคออกแล้วให้กลับมาเป็นคนเดียวอย่างเดิม

ข้อ ๓ ท่านกล่าวว่า

ทำให้ปรากฏก็ได้ หมายความว่า ทำจิตที่ปราศจากกิเลสให้ปรากฏให้เกิดขึ้น ... ก็เป็นเรื่องของจิต แทนที่จะเป็นอิทธิปาฏิหาริย์

ข้อ ๕ ท่านกล่าวว่า

ทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ หมายความว่า แม้กิเลสตัณหาอุปาทาน หรือนิเวศธรรมใดจะหนาเท่าฝา จะแข็งแรงเท่ากำแพง จะเป็นเครื่องปิดกั้นขนาดภูเขา ผู้มีอิทธิวิธีแท้ก็ต้องรู้แจ้งแทงทะลุ และไม่ติดไม่ยึดได้โดยไม่ยาก ...

คือ ขณะใดที่ปัญญาเกิด ท่านก็คิดว่า นั่นคือทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ คือปะปนสมถภาวนากับวิปัสสนาภาวนา

ข้อ ๖ ท่านกล่าวว่า

ผุดขึ้นดั่งลงแม่น้ำแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ หมายความว่า เรื่องที่ไม่น่าจะทำให้เกิดได้เป็นได้ ก็เกิดได้

เช่น ดำดิน ไม่น่าเป็นไปได้อีก ก็เป็นไปได้อีก เพราะฉะนั้น ท่านก็คิดว่า ถ้าทำตนให้มีอำนาจจิตอยู่เหนือความคิด อยู่เหนือความติดความยึดเดิม ๆ เรียกว่า เก่งเหนือธรรมชาติ ท่านเข้าใจว่า ในขณะนั้น ก็เหมือนกับผุดขึ้นดั่งลง แม่น้ำแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้

ข้อ ๗ ท่านกล่าวว่า

เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ หมายความว่า เป็นเรื่องที่เก่งสามารถยิ่งขึ้นไปอีก แม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมสัมผัสที่จัดจ้านอย่างยิ่ง ก็สามารถทำให้ง่ายให้สบายได้ เหมือนก้อนน้ำแข็งกลางเตาหลอมเหล็ก

นี่เป็นการเอาอิทธิปาฏิหาริย์มาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ท่านเข้าใจว่าเป็นปัญญา

แสดงให้เห็นว่า พระธรรมเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาโดยละเอียดจริง ๆ สิ่งใดที่ยังไม่เข้าใจ ก็ควรที่จะได้พิจารณาและศึกษาให้หายสงสัยในสิ่งนั้น แต่ไม่ใช่เมื่ออ่านแล้วเมื่อทำอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนั้นไม่ได้ ก็คิดว่าเป็นไปไม่ได้ หรือคิดว่าเกิดขึ้นมีไม่ได้

ขณะนี้ทุกคนเหมือนกับอยู่ในความมืด ท่านอาจจะคิดว่ามีแสงสว่าง มองเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ท่านไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นข้างหน้า วันพรุ่งนี้หรือแม้ขณะต่อไป ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ สำหรับในขณะที่เกิดระลึกลักษณะของ

สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้น ชื่อว่าไม่มีติด เพราะสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถรู้ว่า ปรมาตถธรรมมีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ แต่ชั่วขณะที่เลยปรมาตถธรรมนั้นไป มีความนึกคิดเรื่องปรมาตถธรรมในขณะใด ขณะนั้นเป็นสมมติ หรือบัญญัติ

นี่เป็นสิ่งที่จะต้องเข้าใจว่า ความมืดเกิดเมื่อไร และปัญญาความเห็นถูกต้องเกิดเมื่อไร ถ้าขณะที่สตรระลึกลักษณะของสภาพธรรม ศึกษาลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริง ขณะนั้นเป็นปัญญาไม่ใช่ความมืด แต่ทันทีที่สภาพธรรมที่เป็นปรมาตถธรรมปรากฏ และนึกถึงเรื่องของสภาพธรรมนั้นเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ ขณะนั้นอยู่ในความมืดทันที เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ จะอยู่ในความมืดนานสักเท่าไร และจะอยู่ในขณะที่สว่างกี่ขณะ

นอกจากนั้น ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว ทำให้มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสต่าง ๆ ก็ยังไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า ผลของกรรมใดจะให้ผลในขณะใด เพราะว่าอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้แล้ว และกุศลกรรมที่ทำไว้แล้ว เป็นปัจจัยให้มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสทางกาย และอกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้ว เวลาที่มีเหตุปัจจัยถึงกาลที่ควรจะให้ผลเกิดขึ้น ผลนั้นก็เกิดขึ้นโดยที่ไม่มีใครสามารถยับยั้งได้ ตลอดจนกระทั่งถึงกาลที่จะปรินิพพาน เพราะแม้บุคคลที่ได้สะสมบุญกุศลจนสามารถบรรลुเป็นพระอรหันต์ ก็ยังไม่สามารถพ้นจากผลของอดีตอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว

เพราะฉะนั้น ถ้าคิดถึงชีวิตของแต่ละคน ซึ่งอาจจะมีความทุกข์ทางตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง ก็ให้ทราบว่า ต้องมีเหตุที่ได้กระทำแล้ว และตรวบใดที่มีชีวิตอยู่ในสังสารวัฏฏ์ อกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วจะทำให้อกุศลวิบากจิตเกิด เห็นสิ่งที่ไม่ดีทางตา ได้ยินเสียงที่ไม่ดีทางหู ได้กลิ่นที่ไม่ดีทางจมูก ลิ้มรสที่ไม่ดีทางลิ้น กระทบสัมผัสสิ่งที่ไม่สบายทางกาย ตลอดไปจนถึงกาลที่จะปรินิพพาน โดยที่ไม่มีใครสามารถยับยั้งได้

เช่น ท่านพระปฐิตัตตติสสเถระ ท่านเป็นโรคฝีทั่วตัว จนกระทั่งร่างกายเน่า และจิ๋วรเปื้อนด้วยเลือดและน้ำหนอง เมื่อภิกษุทั้งหลายทอดทิ้งท่าน พระผู้มีพระภาค ทรงทราบก็เสด็จไปอนุเคราะห์ เมื่อภิกษุทั้งหลายเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จไป ก็ได้ช่วย พระผู้มีพระภาคพยาบาลท่านพระปฐิตัตตติสสเถระ โดยให้ท่านสรงน้ำร้อน และช่วยกัน เปลี่ยนจิ๋วรให้ท่านสะอาดกาย สบายใจ ตามรับสั่งของพระผู้มีพระภาค เมื่อท่าน พระปฐิตัตตติสสเถระพร้อมที่จะฟังพระธรรม พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงธรรม เมื่อจบ พระธรรมเทศนา ท่านก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ และปรินิพพาน

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังควรที่จะระลึกถึงการไม่ทำอกุศลกรรมใด ๆ เลยทั้งสิ้น เพราะว่าอกุศลกรรมที่ได้กระทำไปแล้วในอดีตอนันตชาติ ยังพร้อมที่จะให้ผลได้ เมื่อถึงกาลที่จะให้ผลนั้น ๆ เกิด ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอดีตชาติของท่าน พระปฐิตัตตติสสเถระว่า

ในครั้งศาสนาของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปะนั้น ท่าน พระปฐิตัตตติสสเถระเกิดเป็นพรานนก ช่างนกชาย นกที่เหลื่อขายนั่นก็หักกระดูกขาและ กระดูกปีกทิ้งไว้เป็นกอง ๆ ไม่ให้บินไปได้ เพราะถ้าจะฆ่าให้ตาย นกพวกนั้นก็ จะเน่าเสีย ตอนเช้าก็เอานกที่หักปีกหักขาเหล่านั้นไปเที่ยวขายอีก เหลือจากนั้นก็ ทำอาหารบริโภคตามต้องการ

วันหนึ่ง เมื่อพรานนกนั้นทำอาหารเสร็จแล้ว พระอรหันต์องค์หนึ่งได้เที่ยว บินขบถาตไปถึงบ้านของนายพรานนก นายพรานนกเกิดความเลื่อมใสจึงได้ถวาย อาหารบิณฑบาต และตั้งความปรารถนาที่จะได้บรรลุธรรม ซึ่งในชาติสุดท้ายท่านก็ได้ บรรลุธรรม แต่ว่าอดีตอกุศลกรรมที่ได้ทำไว้ ทำให้ท่านเป็นโรคฝีทั่วตัว จนร่างกายเน่า

และสำหรับการสงเคราะห์อนุเคราะห์สงฆ์นั้น พระผู้มีพระภาคมิได้ทรง สงเคราะห์เพียงการแสดงธรรมเท่านั้น พระผู้มีพระภาคยังทรงอนุเคราะห์ภิกษุผู้ป่วยไข้ ที่ขาดผู้ดูแลพยาบาล และแม้ในกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ ของภิกษุสงฆ์ เช่น ใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อรรถกถาอนุรุธสูตร** มีข้อความว่า

ขณะที่พระเถระ ๓ รูป คือ ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระอนนฺตทเถระ ช่วยกันทำจีวรของท่านพระอนนฺตทเถระนั้น แม้พระผู้มีพระภาคเอง ก็ทรงร้อยเข็มประทานให้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษาธรรมและพิจารณาโดยละเอียด ย่อมจะเห็นประโยชน์ของการที่จะไม่ละโอกาสแม้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จะกระทำกุศล เพียงการร้อยเข็มให้ ก็เป็นการกระทำจากกุศลจิต ถ้าได้ฟังว่า แม้พระผู้มีพระภาคเอง ก็ทรงสงเคราะห์อนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นการทรงแสดงธรรม หรือการพยาบาลภิกษุไข้ หรือแม้ในกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะไม่ละเลยต่อการที่จะอบรมเจริญกุศล เพราะว่าอกุศลในวันหนึ่ง ๆ นั้น ย่อมเกิดมากกว่ากุศล

บางท่านที่มีทุกข์กาย ความเจ็บไข้ได้ป่วย บางท่านก็สามารถที่จะทน และทนไป ทนไป ไม่ว่าจะเป็นความเจ็บป่วยร้ายแรงสักแค่ไหน แต่บางท่านก็ไม่ทน ความทุกข์ที่กายมีมากจนกระทั่งบางคนทนไม่ไหว หรืออาจจะทนได้เพียงเท่าที่สามารถจะทนได้ ยังไม่ถึงขีดขั้นที่ทนไม่ได้

บางคนได้ยินเสียงในหูตลอดเวลา เป็นความเจ็บป่วยประการหนึ่งของร่างกาย มีความรู้สึกเหมือนกับจะทนไม่ไหว ก็เข้าใจถึงความรู้สึกของคนไข้ที่ฆ่าตัวตาย เพราะไม่สามารถทนความปวดเจ็บของร่างกายได้ แต่คนนั้นก็ยังไม่ถึงกับจะทนไม่ไหว เพียงแต่มีความรู้สึกเหมือนกับว่าทนไม่ไหว แต่ก็ยังทนไป ทนไป จนกว่าจะถึงเวลาที่บางท่านอาจจะไม่ทนอีกต่อไป

ทุกข์กาย ย่อมทำให้เกิดความทุกข์ใจ สำหรับผู้ที่ยังมีกิเลสมาก จนกระทั่งบางคนฆ่าตัวตายเพราะไม่อาจทนความทุกข์ทรมานกายได้ บางคนก็เตรียมยาพิษ และบอกว่า ถ้าเป็นโรคที่ร้ายแรงที่ทำให้คนอื่นต้องพลอยลำบากเดือดร้อน และตัวเองต้องเป็นภาระของผู้อื่นเมื่อไร ก็ขอดื่มยาพิษ แทนที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป

สำหรับการที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะฆ่าตัวตายนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นไปตามกรรมและการสะสมของกรรม เพราะบางคนแม้ว่าจะไม่เจ็บป่วย ไม่มีทุกข์กาย ไม่มีโรคภัยใด ๆ เลย แต่สะสมความเคยชิน หรือความคุ้นเคยกับการฆ่า ก็เป็น

เหตุให้สามารถฆ่าตัวตายได้โดยง่าย เพราะว่าเป็นผลของการสะสมของกรรมและกิเลสที่ได้สะสมความโกรธ หรือความไม่พอใจ หรือการฆ่าบ่อย ๆ ทำให้บางคนแม้ว่ามีเหตุเพียงความน้อยใจในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็อาจจะฆ่าตัวตายได้

แม้ในครั้งพระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน พระภิกษุซึ่งไม่ได้เจ็บไข้ได้ป่วยเลย แต่ก็ได้ฆ่าตัวตายตามกรรมและการสะสม

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เวสาลีสูตร ข้อ ๑๓๔๘ มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามहांวัน ใกล้เมืองเวสาลี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอสุภกถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุภแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอเนกปริยาย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักกี่เดือน ใคร ๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใคร ๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

ระหว่างที่พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นนั้น ภิกษุ ๕๐๐ รูปได้ฆ่าตัวตายเองบ้าง และขอให้นายมิลลันทิกะฆ่าบ้าง วันละ ๑๐ รูปบ้าง ๒๐ รูปบ้าง ๓๐ รูปขึ้นไปบ้าง

ไม่เป็นสิ่งที่ใคร ๆ น่าจะได้เห็น หรือน่าจะได้ยินได้ฟังเลย แม้พระผู้มีพระภาคด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงหลีกเร้นอยู่กี่เดือน

ข้อความในอรรถกถามีว่า

พระผู้มีพระภาคทรงทราบกาลที่อดีตกรรมของภิกษุ ๕๐๐ นั้นจะให้ผลขึ้นชื่อว่าวิบากของกรรมแล้ว ไม่มีใครแม้พระผู้มีพระภาคสามารถจะห้ามหรือจะป้องกันได้ พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงอสุภกัมมัฏฐานแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อให้ภิกษุ

เหล่านั้นเกิดกุศลจิต คลายความยึดมั่นในร่างกาย และคลายความกลัวภัยของความตาย

คือ ทรงมุ่งที่จะให้เกิดกุศลจิต ไม่ใช่มุ่งที่จะพรรณนาถึงคุณของความตาย ท่านผู้ฟังพิจารณาดูว่า เมื่อถึงกาลที่กรรมจะให้ผลที่ภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นจะสิ้นชีวิต การที่จะตายด้วยการเกิดกุศลจิตและละคลายความยึดมั่นในร่างกายในชีวิตกับการตายโดยที่ยังยึดมั่นในร่างกายในชีวิตและถูกฆ่าตาย อย่างไหนจะมีความหวาดกลัว มีความตกใจ มีความหวาดหวั่นมากกว่ากัน การตายโดยสมัครใจกับการตายโดยไม่สมัครใจ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอดีตกรรมของภิกษุเหล่านั้น คือ

ในอดีตชาติ พวกพรานเนื้อ ๕๐๐ คนเอาท่อนไม้และบ่วงเป็นต้นขนาดใหญ่ ๆ มาล้อมป่าไว้ ต่างถือคติใจ เลี้ยงชีวิตด้วยการฆ่าเนื้อและนกตลอดชีวิตมาด้วยกันทีเดียว เมื่อตายแล้วก็เกิดในนรก พวกเขาใหม่ในนรกนั้นแล้ว ด้วยกุศลกรรมบางอย่างที่ทำไว้เมื่อก่อนนั้น ภายหลังก็มาเกิดในหมู่มนุษย์ ด้วยอำนาจอุปนิสัยอันงาม ทุกคนก็ได้บรรพชาและอุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค แต่อกุศลกรรมเดิมที่ฆ่าสัตว์มากมายนั้นให้ผลยังไม่หมด ทำให้เกิดวิบาก คือ ปลงชีวิตของตนด้วยความพยายามของตนเอง และด้วยความพยายามของคนอื่น

๑๕๐๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔

ท่านพระอานนท์ท่านจึงทูลขอให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงการณอย่างอื่น
ซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสามารถที่จะบรรลุนิพพานได้

เพราะว่ากัมมัฏฐานอื่น ๆ ก็ยังมีอีก นอกจากอสุภกัมมัฏฐาน เช่น อนุสสติ
๑๐ กสิณ ๑๐ จตุธาตุววัฏฐาน พรหมวิหาร และอานาปานสติ เหมือนท่าสำหรับลง
สู่ทะเลหลวงซึ่งมีหลายท่า ก็ย่อมไปสู่ทะเลหลวงด้วยกัน

พระผู้มีพระภาคจึงทรงให้ประชุมภิกษุทั่วพระนครเวสาลี และได้ทรงแสดง
อานาปานสติสมาธิ

สำหรับความต่างกันของอสุภกัมมัฏฐานกับอานาปานสติ คือ

อสุภกัมมัฏฐานนั้นสงบและประณีต ด้วยอำนาจการแทงตลอดอย่างเดียว

คือ สงบประณีตเฉพาะในขณะที่ปัญญาเกิดเท่านั้น ซึ่งก็เป็นความจริง
เพราะว่าอสุภเป็นอารมณ์ที่หยาบ และเวลาที่เกิดขึ้นปรากฏในขณะนั้น ถ้าไม่ใช่เป็น
ผู้ที่มีปกติเจริญปัญญาอยู่เสมอแล้ว จิตใจย่อมหวั่นไหวในอสุภที่กำลังปรากฏ
ในขณะนั้น เพราะฉะนั้น อสุภกัมมัฏฐานจึงไม่ใช่อารมณ์ที่ประณีตและสงบอย่าง
อานาปานสติ ซึ่งเริ่มสงบประณีตตั้งแต่เริ่มพิจารณาลักษณะของลมหายใจ เพราะว่า
ลมหายใจเป็นสภาพที่ละเอียดประณีต

ลมที่กำลังกระทบสัมผัสกายในขณะนี้ เป็นโณฐัพพารมณ์ เป็นสิ่งที่ปรากฏ
เมื่อกระทบกับกายประสาทเช่นเดียวกับลมหายใจ แต่ในขณะนี้ ทุก ๆ ขณะที่มีชีวิตอยู่
มีลมหายใจ แต่ไม่ได้ปรากฏเหมือนอย่างโณฐัพพะอื่น เพราะว่าลักษณะของ
ลมหายใจนั้นละเอียดและประณีต

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะระลึกหรือพิจารณาลักษณะของลมหายใจ จะเห็นได้ว่า ต้องเป็นจิตที่สงบในขณะนั้น จึงจะพิจารณาอารมณ์ที่สงบและละเอียดอย่าง ลมหายใจได้

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงให้ประชุมภิกษุทั่วพระนครเวสาลี และทรง แสดงอานาปานสติสมาธิ แต่ไม่ใช่หมายความว่า จะให้ท่านผู้ฟังเลือกที่จะพิจารณา ลักษณะของลมหายใจ เพราะแท้ที่จริงแล้วอารมณ์ที่ละเอียด อารมณ์ที่ประณีตนั้น ย่อมเป็นอารมณ์ของมหาบุรุษ คือ ผู้ที่สะสมปัญญาอย่างมาก พร้อมทั้งจะได้รู้แจ้ง อริยสัจธรรม โดยเฉพาะสามารถถึงขั้นความเป็นพระอรหันต์ได้

เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลัง ปรากฏ ไม่ใช่คอยที่จะรู้ลมหายใจ แต่สติเกิดเมื่อไร ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ กำลังปรากฏได้ทันที ไม่ว่าจะเป็นทางตาที่กำลังเห็น หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะถ้าปัญญายังไม่รู้ทั่วในลักษณะของสภาพธรรมตามความ เป็นจริงตามปกติอย่างนี้ ก็ไม่สามารถดับกิเลสได้เลย

ด้วยความไม่รู้ ดับกิเลสไม่ได้ แต่ต้องด้วยความรู้จริง ๆ ซึ่งเกิดเพราะสติระลึกที่ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ และปัญญาค่อย ๆ พิจารณาเพิ่มความรู้ ในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น จนกว่าจะชิน

ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะพูด จะนิ่ง จะคิด จะทำกิจการงาน ที่ไหน ขณะไหน ถ้าสติเกิด เมื่อเป็นผู้ที่ชินแล้วก็รู้ว่า ขณะนั้นเป็นลักษณะของ นามธรรมที่กำลังรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดปรากฏและดับไปอย่างรวดเร็ว แม้ว่าการดับไปของนามธรรมและรูปธรรมยังไม่ปรากฏ แต่การฟังบ่อย ๆ การเข้าใจจริง ๆ การน้อมพิจารณาถึงความไม่เที่ยงของสภาพธรรมที่สามารถจะปรากฏได้ ก็เป็นทางที่ จะทำให้รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ไม่เที่ยง ที่เกิดขึ้นและหมดไป ค่อย ๆ ชินขึ้น

สำหรับเรื่องของท่านพระภิกษุ ๕๐๐ รูปที่ได้ฆ่าตัวตายที่เมืองเวสาลี ถ้าพิจารณาโดยปรมาตมธรรม จะต้องมียุติจิตเกิดก่อนจุติจิต เพราะว่าความตายจะมาถึงในขณะไหน ไม่มีนิมิตล่วงหน้าเลยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ก็ไม่ทราบว่าจะก่อนที่จุติจิตจะเกิด จะเป็นวิธิจิตทางตาที่เห็น หรือเป็นวิธิจิตทางหูที่ได้ยินเสียง หรือเป็นวิธิจิตทางจมูกที่ได้กลิ่น หรือเป็นวิธิจิตทางลิ้นที่ลิ้มรส หรือเป็นวิธิจิตทางกายที่กระทบสัมผัส หรือเป็นวิธิจิตทางใจที่คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ

เมื่อวิธิจิตดับหมดแล้ว จะเป็นภวังคจิต หรือเป็นตทาลัมพนจิต หรือแม้จะไม่มีตทาลัมพนจิต ไม่มีภวังคจิต เมื่อวิธิจิตดับหมดแล้ว จุติจิตก็เกิดขึ้นได้ และดับไปสิ้นสุดความเป็นบุคคลนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาโดยสภาพความเป็นปรมาตมธรรม ไม่ว่าจะตายโดยวิธีไหนทั้งสิ้น คือ เห็น และจุติจิตก็เกิดต่อจากวิธิจิต หรือทางกายซึ่งกำลังกระทบสัมผัส สิ่งซึ่งไม่น่าพอใจ ทำให้เกิดทุกข์เวทนา ความปวดเจ็บมากมายต่าง ๆ ความป่วยไข้ก็คือวิธิจิตทางกายดับหมดแล้ว จุติจิตก็เกิดขึ้นได้

ถ้าพิจารณาโดยสภาพของปรมาตมธรรม ก็ไม่ต่างกับขณะหนึ่งขณะใดที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะว่าขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็มีการรับผลของอกุศลกรรมทางกาย เช่น การป่วยไข้ หรือความเจ็บปวด เมื่อมีกายแล้วต้องมีทุกข์เวทนา ปวดตา ปวดหู ปวดจมูก ปวดอวัยวะส่วนต่าง ๆ มีการเจ็บไข้ โรคภัยต่าง ๆ ชนิด ซึ่งในขณะที่ยังไม่ตายก็เป็นอกุศลวิบาก เป็นผลของอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว แต่เมื่อจะจุติ คือจะสิ้นชีวิต บางท่านอาจจะมีทุกข์เวทนาทางกายมาก ก็เหมือนกับก่อนที่จะตาย ไม่มีอะไรที่ต่างกันเลย จะตายหรือไม่ตาย อกุศลวิบากทางกายก็เกิด เพราะฉะนั้น ถ้าจะตายโดยที่มีอกุศลวิบากทางกาย ปวดเจ็บทรมาน เจ็บไข้ได้ป่วย ก็เหมือนกับขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เพียงแต่ว่าจุติจิตเกิดต่อจากนั้น และเปลี่ยนสภาพความเป็นบุคคลนั้นเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการตายโดยอาการอย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นอุบัติเหตุ เจ็บไข้ได้ป่วย หรือจะเป็นการเห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ การได้ยินสิ่งที่ไม่น่าพอใจ

การได้กลิ่นที่น่าพอใจ การลิ้มรสที่น่าพอใจ การกระทบสัมผัสที่น่าพอใจ ก็เหมือนกับขณะที่ยังไม่ตายนั่นเอง เพียงแต่ว่าจิตจิตรยังไม่ได้เกิดขึ้น ยังไม่ได้ทำกิจ ทำให้สูญเสียสภาพของความเป็นบุคคลนี้

เพราะฉะนั้น ทุกคนควรจะคิดว่า พร้อมหรือยัง เท่านั้นเอง ผู้ที่ไม่ประมาทย่อม เพียงแต่คิดว่า ความตายไม่ใช่เรื่องเล่น ความตายเป็นเรื่องจริง ต้องเกิดแน่นอน และ จะเกิดหลังจากที่วิถิจิตดับไปแล้ว ทุกขณะ ได้หมด และก่อนจะจุติ บางคนอาจจะ มีโงะมาก บางคนอาจจะมีโทสะมาก บางคนอาจจะมีกุศลมาก ก็เหมือนกับก่อนจะ ตายเหมือนกัน คือ ก่อนจะตายคนที่โกรธจัด ๆ ก็มีเหตุปัจจัยที่จะให้โกรธจัด โกรธ รุนแรงเมื่อยังไม่ตาย และเมื่อกำลังจะตาย ถ้ามีเหตุปัจจัยให้โทมนัสเกิดอย่างรุนแรง ก็ห้ามไม่ได้ เพราะเหมือนกับก่อนจะตายก็ยังมีโทสะได้แรงกล้าถึงอย่างนั้น ฉะนั้น ถ้าจิตจิตรเกิดต่อจากนั้น ก็ย่อมเป็นไปได้

เป็นเรื่องปกติธรรมดาจริง ๆ สำหรับผู้ที่พิจารณาลักษณะของปรมาตมธรรมและ รู้ว่า ความตาย คือ จุติจิต ซึ่งเกิดขึ้นขณะเดียวหลังจากที่วิถิจิตทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทางดับไป ส่วนการที่จะเกิดโงะก่อนจุติ หรือจะเกิดโทสะก่อนจุติ หรือจะเกิด กุศลจิตก่อนจุติ ก็เหมือนกับชีวิตประจำวันนั่นเอง

เมื่อเป็นโดยลักษณะนี้ ทุกท่านก็น่าจะพิจารณาว่า ถ้าต้องตายโดยอาการ อย่างไม่รู้ตัว ก็แล้วแต่ จะโดยอุบัติเหตุ หรือโดยเจ็บไข้ได้ป่วยก็ตาม พร้อมหรือยัง ที่จะตาย

ถ้าเป็นผู้ที่พร้อม คือ เป็นผู้ที่มีลักษณะของปรมาตมธรรม และไม่หวั่นไหว เพราะว่ามันเหมือนกับทุก ๆ วัน เพียงแต่ว่าสิ้นสุดสภาพของความเป็นบุคคลนี้ และ กรรมหนึ่งก็ทำให้ปฏิสนธิเกิดสืบต่อ ไม่จบสิ้น ถ้ายังไม่ได้ดับกิเลสถึงความเป็น พระอรหันต์

ถ. อานาปานสติสมาธิ กับอานาปานสติในมหาสติปัฏฐาน ต่างกันอย่างไร

สุ. อานาปานสติมี ๒ อย่าง สมถภาวนาก็ได้ วิปัสสนาภาวนาก็ได้ ถ้าเจริญ สมถภาวนาก็เป็นอานาปานสติสมาธิ แต่แม้ว่าจะเจริญสมถภาวนาโดยมีมหายาใจเป็น

อารมณ์และมีความสงบของจิตเพิ่มขึ้นจนกระทั่งปรากฏเป็นสมาธิขั้นต่าง ๆ สติปัฏฐานก็สามารถระลึกที่ลักษณะของสภาพของนามธรรมในขณะนั้นและรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ. อานาปานสติสมาธิ เจริญจนเป็นสมาธิ จะมีนิมิตอะไรเกิดหรือเปล่า

ส. มี

ถ. นิมิตที่เกิดขึ้นจะเป็นลมหายใจ หรือจะเป็นนิมิตอีกต่างหาก

ส. ลมหายใจไม่มีรูปร่าง ใสใหม่ แต่นิมิตมีลักษณะของนิมิต

ถ. นิมิตในที่นี้หมายความว่า ลมหายใจปรากฏชัด หรือว่ามีนิมิตอย่างอื่น

ส. นิมิตของลมหายใจจะปรากฏเหมือนกับปุยนุ่น หรือสภาพที่เป็นนิมิต

ไม่ใช่ลักษณะของธาตุดิน หรือธาตุไฟ หรือธาตุลม

ถ. แต่นิมิตที่ปรากฏ ไม่ใช่ลมหายใจ ใสใหม่

ส. ไม่ใช่

ถ. แต่เนื่องจากลมหายใจ

ส. เนื่องจากลมหายใจ

ถ. สงสัยมานานว่า เมื่อเจริญอานาปานสติสมาธิ จิตสงบขึ้นแล้วจะปรากฏนิมิต นี้กว่าจะเป็นลมหายใจปรากฏชัดเจนนึ้นมา

ส. ถ้ากล่าวถึงนิมิตของสมถภาวนา จะไม่ใช่อารมณ์เดียวกับสิ่งที่เจริญในเบื้องต้น เพราะจะต้องให้นิมิตนั้นติดตา ฉะนั้น เมื่อติดตาก็ไม่ใช่สิ่งที่เห็น แต่เพียงแต่อาศัยสิ่งที่เห็นทำให้เกิดนิมิตที่ติดตา

เรื่องของสมถภาวนาเป็นเรื่องที่ไกลตัว เพราะจะมีสักกี่ท่านที่อบรมเจริญสมถภาวนาโดยถูกต้องจริง ๆ นอกจากจะทำสมาธิและเข้าใจว่า นั่นเป็นสมาธิภาวนา เพราะถ้าเป็นผู้ที่มีปัญญาและรู้เรื่องการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท แทนที่จะไปเจริญความสงบให้มั่นคงถึงขั้นอุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ สติปัฏฐานย่อมจะเกิดระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อละคลายการยึดถือนามธรรมและ

รูปธรรมว่าเป็นตัวตน มากกว่าที่จะไปพยายามทำให้จิตสงบถึงขั้นฌานจิต ซึ่งไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท

ชาติก่อน ๆ อาจจะเคยทำมาแล้วมากหลายชาติ แต่ก็ต้องมีความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต โดยที่วยังไม่ได้ดับความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต เพราะถ้าจะดับได้ต้องเจริญสติปัฏฐาน จนกระทั่งบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล ส่วนการที่จะสงบเพียงชั่วครั้งชั่วคราว ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้รส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสด้วยกำลังของความสงบที่เป็นสมถภาวนานั้น ดับกิเลสไม่ได้

เพราะฉะนั้น ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมพร้อมด้วยฌานสมาบัตินั้น มีน้อยกว่าผู้ที่ป็นสุขขวิปัสสกะ คือ ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยไม่ถึงขั้นฌานจิต

สำหรับในยุคนี้สมัยนี้ ถ้ารู้เรื่องของ การเจริญสติปัฏฐานแล้ว ทุกท่านก็คงจะอบรมเจริญสติปัฏฐาน เรื่องของฌานสมาบัติเป็นเรื่องที่ไกลแสนไกลทีเดียว

ถ. จากการฟังเทศของอาจารย์ที่ว่า นายมาลาการบูชาพระผู้มีพระภาคด้วยดอกมะลิ ทำไมต้องพูดว่า ชัดไปเบื้องซ้าย เบื้องขวา เบื้องบน เข้าใจว่าโปรยดอกไม้ ไซ้หรือเปล่า

ส. ก็โยนไปสูง ๆ

ถ. แทนที่จะร้อยเป็นมาลัย ก็ไซ้การขว้างไป รู้สึกจะไม่สุภาพ

ส. ดิฉันก็ต้องอ่านตามที่แปลไว้ แล้วแต่ผู้แปลจะใช้สำนวนอย่างไร นอกจากบางสำนวนที่เห็นว่าไม่เหมาะสมจริง ๆ ก็เปลี่ยน

ถ. ความหมายที่แท้จริงของชัดดอกไม้ไป หมายความว่าอะไร

ส. โยนดอกไม้ไป ถ้าจะใช้คำสุภาพกว่านั้น จะใช้คำอะไรดี

ถ. ผมไม่ทราบ

ส. ก็นายมาลาการทำอย่างนั้น โปรยไปสูง ๆ หรืออะไรก็ได้แล้วแต่

ถ. นิमितของอัปปนาสมาธิมีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ใช่ไหม ผมเคยฟังว่า นิमितของอานาปานสติสมาธิ จะเป็นปยุนนุ่มเป็นสีขาว เป็นฟอง

ส. ถ้าท่านผู้ฟังสนใจ ใน **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** กล่าวไว้โดยละเอียด เรื่องนิमितของแต่ละอารมณ์ ซึ่งดิฉันได้กล่าวถึงน้อยที่สุด และสนใจน้อยที่สุด เพราะรู้ แน่ว่าแต่ละท่านที่เข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน จะไม่ไปเสียเวลากับการทำให้สมาธิ เกิดถึงขั้นนั้นโดยที่ไม่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าสนใจ ในวิสุทธิมรรคมีแสดงไว้โดยละเอียด

ถ. ที่เรียนถาม เพราะในสมัยหนึ่งกลุ่มของผมกลุ่มหนึ่งสนใจเรื่อง อานาปานสติสมาธิ ซึ่งต่างก็เข้าใจว่า ตัวเองได้มานิจิต คือ มีนิมิตอย่างอื่นที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เป็นปยุนนุ่ม เป็นแสงสว่างในตัว หรือแบ่งครึ่งในตัว หรือจะขยายตัวเองเข้าออก คือ ถ้ามีโอกาสผมจะได้คุยกับเพื่อนฝูง

ส. เรื่องของนิमितเป็นเรื่องที่แม้จะมีกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรค แต่ถ้าข้อปฏิบัติ นั้นไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง บางคนอาจจะสร้างนิมิตอย่างนั้นขึ้นมาก็ได้ และเข้าใจว่า เป็นนิมิตที่ตรงกับที่ควรจะเป็น เพราะฉะนั้น ไม่ได้เกิดประโยชน์อะไรเลยในการที่จะ เห็นนิมิตหรือไม่เห็น หรือเห็นนิมิตในลักษณะใด

แต่ขั้นต้นที่สุดที่จะต้องเข้าใจ คือ ขณะนี้สติสัมปชัญญะที่ระลึกลักษณะของจิต มีไหม ถ้าไม่มี ก็แยกลักษณะของอกุศลจิตและกุศลจิตไม่ออก เมื่อแยกไม่ออก แทนที่ กุศลจิตจะเจริญ ก็กลายเป็นความงมงาย ความต้องการ ซึ่งเป็นลักษณะของโลภมูลจิต เป็นมิจฉาสมาธิ ซึ่งไม่ใช่หนทางที่จะทำให้เป็นอัปปนาสมาธิ หรืออานาปานสติสมาธิ เลย เพราะเป็นเรื่องที่ยากเท่า ๆ กับเรื่องของการที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็น นามธรรมและรูปธรรม เพียงแต่ว่าสมถภาวนานั้น ไม่ได้ระลึกลักษณะที่เป็น ปรมัตถธรรมโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ต้องรู้ลักษณะของจิต

๑๕๐๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๒๙

ถ. ตอนนี้ผมเข้าใจแล้ว อย่างที่อาจารย์พูดเมื่อกี้ว่า ทำไมนั่ง ถ้ายังไม่ศึกษาให้รู้ ก็มีเพียงอยาก ทั้งกลุ่มมีผมแตกกลุ่มมาคนเดียว ถ้ามีโอกาสก็อยากจะคุยให้เขาเข้าใจด้วย

สุ. แม้เขาจะบอกว่า เขาเห็นนิมิตเหมือนกับนิมิตอย่างอานาปานสติสมาธิ ในวิสุทธิมรรค จะเป็นปุยนุ่น หรือจะเป็นสร้อยสังวาล หรือเป็นอะไรก็ตามแต่ ก็ไม่ใช่ เรื่องที่จะต้องตื่นเต็นว่า เป็นอุปปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ แต่ต้องสาวไปถึงเหตุ คือข้อปฏิบัติว่า ขณะนั้นสติสัมปชัญญะเป็นอย่างไร ระลึกรอย่างไร โยนิโสมนสิการ อย่างไร และทำไมจึงจะจงอานาปานสติสมาธิ ซึ่งเป็นอารมณ์ของมหาบุรุษ

สำหรับอานาปานสติ เป็นอารมณ์ที่ยากมาก เพราะถ้าทำผิด ผล คือ อากาโร โยโกโคลง ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกแสดงไว้ชัดว่า ท่านพระมหากัปปินะเป็นผู้ที่เจริญ อานาปานสติอยู่เสมอ การนั่งของท่านตรง ไม่มีการหวั่นไหว ไม่มีการโยกโคลงเลย และมีข้อความอธิบายไว้ว่า การปฏิบัติผิดจะทำให้มีการโยกโคลงเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่ใคร ๆ ก็จะทำอานาปานสติสมาธิ เพราะว่า เป็นอารมณ์ที่ละเอียด และถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญาจริง ๆ จะเป็นอกุศล ไม่ใช่กุศล เพราะในขณะที่โยกโคลงนั้นไม่ใช่เป็นปัญญา ถ้าเป็นปัญญาต้องประกอบด้วย สติสัมปชัญญะที่มั่นคง ไม่หวั่นไหว

สำหรับผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญาในอดีตชาติมามาก ถึงขั้นที่สามารถบรรลุ คุณธรรมเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อยังไม่บรรลุธรรม ก็ยังฆ่าตัวตายได้ ซึ่งใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค โคธิกสูตร** มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถานที่
พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท่านพระโคธิกะอยู่ที่กาลศิลา ข้างภูเขาสิลิสี ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ได้บรรลุ
เจโตวิมุตติอันเป็นโลกีย์ (คือ บรรลุฌานสมาบัติ) ภายหลังท่านโคธิกะได้เสื่อมจาก
เจโตวิมุตติอันเป็นโลกีย์นั้น

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านโคธิกะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่
ได้บรรลุเจโตวิมุตติอันเป็นโลกีย์ แม้ครั้งที่ ๒ ก็ได้เสื่อมจากเจโตวิมุตติอันเป็นโลกีย์นั้น

แม้ครั้งที่ ๓ ครั้งที่ ๔ ครั้งที่ ๕ ครั้งที่ ๖ ครั้งที่ ๗ ท่านโคธิกะเป็น
ผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตมั่นคงอยู่ ก็ได้บรรลุเจโตวิมุตติอันเป็นโลกีย์อีก ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านโคธิกะได้เกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราเสื่อมจากเจโตวิมุตติ
อันเป็นโลกีย์ถึง ๖ ครั้งแล้ว ถ้ากระไรเราพึงนำศัสตรามา ฯ

ข้อความในอรรถกถาอธิบายว่า

ถามว่า เพราะเหตุไรท่านโคธิกะจึงเสื่อมถึง ๖ ครั้ง

ตอบว่า เพราะท่านมีอาพาธเรื้อรังประจำตัว โดยเป็นโรคลมดีและเสมหะ
ด้วยอาพาธนั้นท่านจึงไม่อาจบำเพ็ญอุปการกรรมให้เป็นสัปปายะของสมาธิได้ และ
ท่านทราบว่าเป็นผู้เสื่อมแล้วนั้น เมื่อจุติแล้วก็มีความไม่แน่นอน (คือ ไม่ได้เกิดใน
พรหมโลก) ท่านจึงคิดที่จะฆ่าตัวตาย ก็ขึ้นชื่อว่าการฆ่าตัวตายนี้ ย่อมมีแก่ผู้ไม่เชื่อใจ
ในร่างกายและชีวิต

แต่อย่าลืมนะ ด้วยวิชาหรือด้วยปัญญา

เมื่อมาพิจารณาเห็นว่า ท่านพระโคธิกเถระจะฆ่าตัวตาย และท่านย่อมจะ
พิจารณาสภาพธรรมที่ปรากฏ และย่อมจะบรรลุธรรมได้ถึงพระอรหัต มารก็คิดที่จะให้
พระผู้มีพระภาคห้ามท่านพระโคธิกะฆ่าตัวตาย เพราะถ้ามารห้ามเอง ท่านพระโคธิกะ
ก็จะไม่เชื่อ

กลัวว่าท่านพระโคธิกะจะได้เป็นพระอรหันต์ มารจึงได้เข้าไปเฝ้ากราบทูล
พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ และกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้ปรากฏในหมู่ชน สาวกของพระองค์ยินดีในพระศาสนา
ยังไม่ได้บรรลุพระอรหัตตอันตัดเสียซึ่งมานะ ยังเป็นพระเสขะอยู่ ไฉนจะพึงกระทำกาละ
เสียเล่า ฯ

เพราะไม่ควรฆ่าตัวตายให้ปรากฏแก่มหาชนว่า เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค
แล้วยังฆ่าตัวตาย

ก็เวลานั้น ท่านพระโคธิกะได้นำศัสตรามาแล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ปราชญ์ทั้งหลายย่อมทำอย่างนี้ไฉน

หมายความว่า ย่อมพากเพียรเจริญปัญญา

ย่อมไม่หวั่นใยชีวิต โคธิกะภิกษุถอนศัตราพร้อมด้วยราก นิพพานแล้ว ฯ

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านยังเป็นผู้มีโรคะ ยังมีโทสะ ยังมีโมหะ และชีวิตที่จะ
เป็นไปในวันหนึ่ง ฯ ย่อมไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ที่
น่าพอใจหรือไม่น่าพอใจ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ
การสะสมในอดีตที่สะสมความพอใจ อาจจะเป็นผู้ที่ชอบการฆ่า หรือเคยฆ่าสัตว์
มานาน ก็มีความโน้มเอียงในการที่จะฆ่าได้โดยง่าย และสำหรับอกุศลวิบากทางกาย
ย่อมเป็นผลของอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว เพราะฉะนั้น แม้แต่ท่านพระโคธิกะเอง
ท่านก็ได้รับทุกข์ทางกายเพราะอาพาธที่เรื้อรังประจำตัว แต่ท่านเป็นผู้มีความเพียร
ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนสามารถบรรลุถึงความ เป็นอรหัตก่อนที่
ท่านจะสิ้นชีวิต

เพราะฉะนั้น เมื่อไม่ทราบถึงความตายจะมาถึงโดยลักษณะใด จึงควรเป็น
ผู้ที่พร้อม คือ เจริญเหตุ ไม่ว่าจะเป็นความตายในลักษณะใดก็ตาม ปัญญาสามารถรู้
ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ทางใจ แม้ยังไม่ถึงการบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ แต่กุศลจิตที่เป็นญาณสัมปยุตต์ ที่เกิดก่อนจติจะเป็นชนกกรรมทำให้ญาณสัมปยุตต์ปฏิสนธิได้ ซึ่งไม่มีใครสามารถรู้ได้ และทุกคนหวังที่จะเป็นอย่างนั้น แต่ที่จะเป็นได้เหมือนอย่างท่านพระโคธิกะ หรือแม้แต่ สติจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมก่อนที่จะจติได้ ก็ต้องเป็นผู้ที่มีปกติ เจริญสติปัฏฐาน นั่นคือผู้พร้อมที่จะตาย

สำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะฟังเรื่องของความตายโดยลักษณะต่าง ๆ และ รู้ว่า ความตายเป็นของแน่ ควรที่สติจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏบ่อย ๆ เนือง ๆ แต่อกุศลที่ได้สะสมมากก็ทำให้เป็นผู้หลงลืมสติอยู่เสมอ และมีความยินดี พอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายเป็นประจำ และ ยังมีโทสะ ความขุ่นเคืองใจ เวลากระทบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยที่ไม่สามารถให้กิเลสหมดไปได้อย่างรวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่ฟัง ทั้ง ๆ ที่รู้ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องฟัง และอบรมเจริญปัญญา และเห็นโทษของ อกุศลจริง ๆ

แต่ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน หรือก่อนนั้น ในสมัยของพระผู้มีพระภาคพระองค์ก่อน ๆ จนกระทั่งถึงในสมัยนี้ ทุกท่าน ย่อมเห็นกำลังของอกุศลว่า มีมากจริง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ

สำหรับเรื่องของความทุกข์ทางกาย ซึ่งมีมากและเห็นอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะ ตามโรงพยาบาล ก็ย่อมมีการเจ็บไข้ได้ป่วย ความทุกข์ต่าง ๆ และมีโรคบางโรคที่ไม่คิดว่าจะเป็นไปได้ ไม่น่าจะเป็นไปได้เลย แต่ก็ชอกแซกเป็นจนได้ ตราบใดที่ยังมี รูปร่างกายตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า และสำหรับคนที่ยังมีกิเลสอยู่ ย่อมทนได้ทุกอย่าง ไม่ว่าทุกข์ทางกายจะมากมายสักเท่าไรเพื่อที่จะไม่ให้เกิดทุกข์ทางใจ คือ เพื่อที่จะได้สิ่งที่ปรารถนา ที่ต้องการ ย่อมที่จะทนความยากลำบากทุกอย่าง ซึ่งทุกท่านควรที่จะ พิจารณาข้อความในพระไตรปิฎกเป็นอุทาหรณ์ เป็นตัวอย่างว่า สมควรที่จะให้ความทุกข์นั้น ๆ เกิดขึ้นมีกำลังจนกระทั่งทำให้ได้รับความทุกข์ทางกายในสังสารวัฏฏ์ ต่อ ๆ ไปอีกหรือไม่

ขอยกเรื่องในอดีตเรื่องหนึ่งให้เห็นความทุกข์ใจ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดทุกข์กายอย่างสาหัส แต่ก็ไม้อาจจะพรากจากกิเลสและดับทุกข์ได้ แม้ที่กำลังมีความทุกข์กายอย่างมาก

ข้อความใน **อรรถกถาชาดก เอกนิบาต อรรถกถาบุพพรัตตชาดกที่ ๗** มีว่า

ณ พระวิหารเชตวัน พระผู้มีพระภาคตรัสอดีตชาติของพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งประสงค์จะลาสิกขาบทกลับไปหาภรรยาเก่าผู้มีรสมืออร่อย จนภิกษุนั้นไม้อาจจะพรากจากกันได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ในอดีตชาติมานานมาแล้วนั้น ภรรยาเก่าของภิกษุนั้นก็ได้นำทุกข์อย่างใหญ่หลวงมาให้ภิกษุนั้น

ในสมัยที่พระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในพระนครพาราณสี ครั้งนั้นในพระนครพาราณสีมีมหรสพกลางคืนวันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ ผู้คนพากันตบแต่งบ้านเรือนสวยงามราวกับเทพนคร คนทั้งปวงก็มุ่งจะเล่นมหรสพ

มีคนเชื้อใจคนหนึ่ง มีผ้าเนื้อแน่นอยู่คู่เดียวเท่านั้น เขาเอามาซักให้สะอาด ฟาดลงเลยขาดเป็นริ้วเป็นรอยยับร่อนยับพัน ครั้งนั้นภรรยาพูดกับเขาว่า ฉันอยากจะนุ่งผ้าย้อมดอกคำสักผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง กอดคอท่านเที่ยวตลอดงานประจําราตรีเดือนกัตติกะ

เขากล่าวว่า นางผู้เจริญ เราเชื้อใจจะมีผ้าย้อมดอกคำได้ที่ไหน เธอจงนุ่งผ้าขาวเที่ยวเล่นเถิด

นางกล่าวว่า เมื่อไม่ได้ผ้าย้อมดอกคำ ฉันจักไม่เล่นกีฬาในงานมหรสพละ เธอพาหญิงอื่นเล่นกีฬาเถิด

เขากล่าวว่า นางผู้เจริญ ทำไมจึงคาดคั้นฉันนักเล่า เราจักได้ผ้าย้อมดอกคำมาจากไหน

นางกล่าวว่า เมื่อความปรารถนาของลูกผู้ชายมีอยู่ มีหรือจะชื่อว่าไม่สำเร็จ ดอกคำในไร่ดอกคำของพระราชามีมากมิใช่หรือ

นี่ไม่ใช่คำกล่าวตรง ๆ เพียงพูดแนะเท่านั้นเอง

สามีกล่าวว่า นางผู้เจริญ ที่นั่นมีการป้องกันแข็งแรง เราไม่อาจเข้าไปใกล้
ได้ดอก เธออย่าชอบใจเลย จงยินดีตามที่ได้มาเท่านั้นเถิด

นี่ก็เห็นกำลังของโลภมูลจิตที่ปฏิฐิตวิปยุตต์ คือ ความยินดีพอใจในรูป
ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ แม้ว่ายังไม่ได้ประกอบด้วยความเห็นผิดใด ๆ
ในเรื่องของโลก ในเรื่องของชีวิต ในเรื่องของกรรม ในเรื่องวิบากเลย แต่ก็เป็นความ
พอใจซึ่งมีอยู่ในภพหนึ่งชาติหนึ่ง แล้วแต่ว่าจะมีกำลังแรงในขณะไหน เมื่อไร
ซึ่งภรรยาก็ไม่ละความปรารถนา และไม่ละความพยายาม ได้กล่าวกับสามีว่า

เมื่อความมืดในยามรัตติกาลมีอยู่ ขึ้นชื่อว่าสถานที่ที่ถูกผู้ชายจะไปไม่ได้
ไม่มีเลย

คือ แนะนำกลาย ๆ ให้แอบไปในตอนกลางคืน ท่านผู้ฟังคิดว่า
ความปรารถนาในผ้าย้อมดอกคำฝีนหนึ่ง อกุศลจิตชวณะต้องเกิดมากมายเท่าไร
ยังไม่ทันจะได้มาเลย เพราะฉะนั้น ชีวิตของแต่ละคน ทันทีที่เกิดความปรารถนา
ความต้องการ ไม่ว่าจะต้องการรูป ต้องการเสียง ต้องการกลิ่น ต้องการรส ต้องการ
สัมผัสใด ๆ ก็ตาม ให้ทราบทั่ว ว่าความปรารถนานั้นจะสำเร็จได้แต่ละครั้ง ๆ
อกุศลชวณจิตเกิดมากมายนับไม่ถ้วน แต่ก็เป็นที่ไม่มีใครละ ไม่มีใครเลิก ยังมีคน
พยายามที่จะให้ความหวังหรือความต้องการนั้นสำเร็จไป แม้ว่าอกุศลจะมากมาย
สักเท่าไรก็ตาม

เมื่อภรรยาพูดเข้าชื้ออยู่บ่อย ๆ อย่างนี้ เขาก็เชื่อถ้อยคำของนางด้วยอำนาจ
กิเลส พอถึงเวลากลางคืน ก็เสี่ยงชีวิตออกจากพระนครไปสู่ไร่ดอกคำของหลวง
ปิ่นร่วงเข้าไปในไร่ พวกคนเฝ้าไร่ได้ยินเสียงต่างร้องว่า ขโมย ขโมย แล้วล้อมจับไว้ได้
ช่วยกันรุมจับทำร้าย มัดไว้ ครั้นสว่างแล้วก็พาไปมอบพระราชา

พระราชารับสั่งว่า ไปเถิดพวกเจ้า จงเอามันไปเสียบเสี้ยที่หาลาว

คนเหล่านั้นมัดเขาไฟล่หลัง พาออกจากเมือง โดยมีคนตีกลองประกาศโทษ
ประหารตามไปด้วย แล้วเอาไปเสียบที่หาลาว เขาเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัส

คิดดู ถูกเสียบหลาวทั้งเป็น

ฝูงกาพากันไปเกาะที่ศีรษะ จิกนัยน์ตาด้วยจะงอยปากอันคมเหมือนปลายคimeter เขาไม่ได้ใส่ใจทุกข์แม้จะสาหัสเพียงนั้น คิดถึงแต่หญิงนั้นอย่างเดียว รำพึงว่า เราพลาดโอกาสจากงานประจำราตรีในเดือนกัฏติกะ กับนางผู้หนึ่งผ้าย้อมด้วยดอกคำ แล้วกล่าวคาถามีความว่า ที่เราถูกหลาวเสียบนี้ก็ไม่ใช่ทุกข์ ที่ถูกกาจิกเล่าก็ไม่ใช่ทุกข์ เราทุกข์อยู่แต่ว่า นางผิวนทองจักไม่ได้นุ่งห่มผ้าย้อมดอกคำ เทียบงานประจำราตรีแห่งเดือนกัฏติกะ ดังนี้

นี่คือความทุกข์ใจ ทุกข์กายที่ว่ามามากบางคนทนได้ แต่ว่าทุกข์ใจ ก็ยังคงคร่ำครวญพรวดเพื่อจนถึงภรรยายู้อย่างนี้จนตายไปเกิดในนรก

เพราะฉะนั้น น่าจะเห็นโทษ แต่ก็ไม่เห็นจริง ๆ จนกว่าปัญญาจะเกิดและรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง และดับกิเลสตามลำดับขั้น ซึ่งยังไม่ใช่การดับความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต แต่ต้องดับความยินดีในความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมรูปธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน และความเห็นผิดอื่น ๆ ทั้งหมดก่อน มิฉะนั้น จะไม่สามารถดับกิเลสใด ๆ ได้เลย

ยังคงเป็นอย่างนี้ ไซ้ใหม่ ทุกคน ชีวิตของท่านต้องได้รับความทุกข์ทางกาย แต่ทุกข์ใจยังคงมีอยู่มากกว่าทุกข์กายได้ เปรียบเทียบดูว่า ถ้ากลัวทุกข์กายอย่างนั้น จะดับได้อย่างไร เพราะแม้บรรลุดุคคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์แล้วก็ยังมีอกุศลวิบากทางกาย หรือทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น จนกว่าจะปรินิพพาน

เพราะฉะนั้น ถ้าเห็นโทษจริง ๆ ก็จะเป็นอนุสสติที่เตือนให้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันทีได้ นี่เป็นโทษของโลภมูลจิต ภิภูลจิตวิปปยุตต์ คือไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด ก็ยังทำให้เกิดการกระทำที่เป็นอกุศลกรรม

อเหตุกจิตทั้งหมดมี ๑๘ ดวง เป็นวิบากจิต ๑๕ ดวง เป็นกิริยาจิต ๓ ดวง ที่พุดถึงอเหตุกจิต ไม่ใช่พุดถึงจิตอื่นเลย ในขณะนี้เอง เพียงแต่ไม่รู้จักชื่อ

๑๕๐๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๙

โดยมากทุกท่านต้องการกุศลวิบากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ซึ่งแต่ละท่านจะทราบได้ว่า ชีวิตของท่านในชาติหนึ่ง ๆ นั้น ขณะใดเป็นผลของ อกุศลกรรม และขณะใดเป็นผลของกุศลกรรม

ถ้าจะกล่าวเพียงแต่ว่า การรับผลของกรรม คือ ตื่นขึ้นมาเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ถ้ากล่าวสั้น ๆ เพียงเท่านี้ จะพอไหม ซึ่งก็เป็นความจริง ทุกคนจำได้ง่าย ๆ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ทางตาก็จักขุวิญญาณ ทางหูก็โสตวิญญาณ ทางจมูกก็ฆานวิญญาณ ทางลิ้นก็ชีวกาญญาญาณ ทางกายก็กายวิญญาณ อกุศลวิบาก ๑ กุศลวิบาก ๑ รวมเป็น ๑๐ ดวง ก็น่าจะพอแล้ว ใช่ไหม

แต่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ว่า การที่จะดับกิเลสโดยไม่ฟังเรื่องของธรรม คือ จิต เจตสิก รูป ซึ่งเกิดดับอย่างละเอียด จะไม่ทำให้เข้าใจสภาพที่ไม่เที่ยงซึ่งเกิดดับอย่างเร็วมากได้ ด้วยเหตุนี้ จึงทรงแสดงเรื่องของจิต เจตสิก และรูปโดยละเอียด เพื่อที่จะให้พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว แม้ในขณะที่เข้าใจว่า กำลังเห็นและไม่ดับเลย จะมีจิตเกิดดับสลับต่อกันอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อให้คลายแม้ในขั้นของการฟังว่า เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

สำหรับทวิปัญญวิญญาณ ๑๐ ดวง คงจำได้และไม่มีปัญหาอะไร แต่ก็ควร ทราบว่า อกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว ไม่ได้ให้ผลเพียงแต่ทำให้ปัญญวิญญาณ ๕ ดวง ที่เป็นอกุศลวิบากเกิด แต่อกุศลจิต ๑๒ ดวงที่ได้กระทำอกุศลกรรมสำเร็จไปแล้ว จะทำให้เกิดอกุศลวิบาก ๗ ดวง สำหรับ ๕ ดวง คือ จักขุวิญญาณ ๑ โสตวิญญาณ ๑ ฆานวิญญาณ ๑ ชีวกาญญาญาณ ๑ กายวิญญาณ ๑

เพราะฉะนั้น จะได้กล่าวถึงอีก ๒ ดวง ซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม นอกจากนั้น จะไม่มีอกุศลวิบากอีกเลย เพราะว่าอกุศลวิบากจิตมีเพียง ๗ ดวงเท่านั้น

บางท่านบอกว่าชื่อยาก ชื่อยากก็หมดไปแล้ว ๕ ชื่อ คือ จักขุวิญญาน โสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน เพราะฉะนั้น เหลือ อกุศลวิบากอีก ๒ ดวงเท่านั้น คือ สัมปฏิจฉันนจิตอกุศลวิบาก ๑ ดวง และ สันตிரณจิตอกุศลวิบาก ๑ ดวง

นี่เป็นผลของอกุศลกรรม

ถ้าเป็นผู้ที่กระทำอกุศลกรรมไว้แล้ว นำที่จะรู้จักผลของอกุศลกรรมว่า มีอกุศลวิบาก ๗ ดวง

ขอทวนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ชินกับชื่อ

อเหตุกจิต ๑๘ ดวง เป็นวิบากจิต ๑๕ ดวง เป็นกิริยาจิต ๓ ดวง

วิบากจิต ๑๕ ดวง ได้แก่ ทวิปัญจวิญญาน ๑๐ ดวง สัมปฏิจฉันนจิต ๒ ดวง และสันตிரณจิต ๓ ดวง

สัมปฏิจฉันนจิต ๒ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา เป็นอกุศลวิบาก ๑ ดวง เป็นกุศลวิบาก ๑ ดวง

สันตிரณจิต ๓ ดวง ที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา เป็นกุศลวิบาก ๑ ดวง เป็น อกุศลวิบาก ๑ ดวง ที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา เป็นกุศลวิบาก ๑ ดวง

การกล่าวถึงจิต จำเป็นต้องกล่าวถึงเวทนาเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย เพื่อจำแนกจิต ออกเป็นประเภทๆ อย่างสันตிரณจิตซึ่งเป็นวิบากจิต มี ๓ ดวง เป็นกุศลวิบาก ๒ ดวง เป็นอกุศลวิบาก ๑ ดวง สำหรับกุศลวิบาก ๒ ดวง ถ้าไม่จำแนกโดยเวทนา จะไม่สามารถแยกจิต ๒ ดวงนี้ได้ ฉะนั้น เมื่อสันตிரณจิตมี ๓ ดวง จึงเป็นอกุศลวิบาก ๑ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา และเป็นกุศลวิบาก ๒ ดวง ดวงหนึ่งเกิดร่วมกับ อุเบกขาเวทนา อีกดวงหนึ่งเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา คือ จำแนกสันตிரณกุศลวิบาก เป็น ๒ ดวง เพราะต่างกันที่เวทนาเจตสิก

ขณะนี้ก็มี จักขุวิญญาณก็เกิด โสทวิญาณก็เกิด กายวิญาณก็เกิด สัมปฏิจฉันนะก็เกิด สันตึรณะก็เกิด เพียงแต่เมื่อไม่ศึกษาก็ไม่สามารถรู้ว่า เป็นจิตประเภทต่าง ๆ ซึ่งเกิดเพราะปัจจัยต่าง ๆ แล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่ใครจะสามารถรู้ได้ แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ ก็ได้ทรงแสดงเรื่องของจิต โดยละเอียด เพื่อให้พิจารณาเห็นว่า แม้ในขณะที่เห็นนิดเดียว สันสกเท่าไรก็ตาม จิตเกิดดับเท่าไร ไม่ใช่มีแต่เฉพาะจักขุวิญญาณดวงเดียวเท่านั้น

สำหรับสัมปฏิจฉันนจิต ต้องเกิดต่อจากจักขุวิญญาณ หรือโสทวิญาณ หรือขานวิญาณ หรือชีวหาวิญาณ หรือกายวิญาณ เพราะว่ากรรมใดก็ตามที่จะให้ผล ต้องมีจิตที่เป็นวิถีจิตเกิดขึ้นรับอารมณ์ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย จึงจะเป็นการรับผลของกรรม ไม่ใช่เกิดมาแล้วนอนนิ่งเฉย ๆ หลับสนิทอยู่เรื่อย ๆ อย่างนั้นจะไม่มี การรับผลของกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายเลย แต่กรรมไม่ได้เพียงทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดแล้วก็ดับ และก็เป็นภวังค์ แต่ต้องมีการรับผลของกรรม แล้วแต่ว่ากรรมนั้นจะให้ผลทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ

และสำหรับจิตที่จะเป็นสภาพธรรมที่เป็นผลของกรรม ต้องเป็นวิบากจิต จิตอื่นที่ไม่ใช่วิบาก ไม่ใช่ผลของกรรม

ต้องทราบว่า จักขุวิญญาณเป็นวิบาก โสทวิญาณเป็นวิบาก ขานวิญาณเป็นวิบาก ชิวหาวิญาณเป็นวิบาก กายวิญาณเป็นวิบาก สัมปฏิจฉันนจิตเป็นวิบาก สันตึรณจิตเป็นวิบาก

กรรมไม่ได้ทำให้เพียงจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นแล้วก็ดับ แต่ยังทำให้ สัมปฏิจฉันนจิตเกิดสืบต่อ

ที่ชื่อว่าสัมปฏิจฉันนจิต เพราะว่าเป็นจิตที่รับอารมณ์ต่อจากจักขุวิญญาณ หรือโสทวิญาณ หรือขานวิญาณ หรือชีวหาวิญาณ หรือกายวิญาณนั่นเอง

ถ้าเห็นแล้วไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย ไม่มีจิตเกิดขึ้นรับอารมณ์นั้นต่อเลย ก็ไม่เดือดร้อน ไข้ไหม เห็นแล้วก็หมด ได้ยินแล้วก็หมด ได้กลิ่นแล้วก็หมด ลิ้มรสแล้ว

ก็หมด หรือเพียงแค่ทุกขเวทนาทางกายชั่วขณะจิตเดียวที่เกิดกับกายวิญญูญาณ และดับไปอย่างรวดเร็ว ถ้าจิตอื่นที่เป็นวิบากไม่เกิดขึ้นต่อ ผลของกรรมก็น้อยไป

เพราะฉะนั้น นอกจากทวิปัญจวิญญูญาณแล้ว สัมปฏิจฉันนจิตก็เป็นวิบากจิต เป็นผลของกรรม มีกรรมเป็นปัจจัยทำให้สัมปฏิจฉันนจิตเกิดขึ้นรับอารมณ์ต่อจาก จักขุวิญญูญาณ โสตวิญญูญาณ ฆานวิญญูญาณ ชิวหาวิญญูญาณ กายวิญญูญาณ

ขณะนี้ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ทันทีที่จักขุวิญญูญาณดับ สัมปฏิจฉันนจิตเกิดต่อ เพราะฉะนั้น จะรู้ดี หรือไม่รู้ดี

ทันทีที่เห็น จักขุวิญญูญาณดับแล้ว สัมปฏิจฉันนจิตเกิดต่อทุกครั้ง ดีไหมที่ทราบ ดีกว่าไม่รู้ จะได้เห็นความไม่เที่ยงแท้ ไม่แน่นอนเลยของจักขุวิญญูญาณ เกิดขึ้น ชั่วขณะเดียวแล้วดับ แต่ทำไมดูเหมือนไม่ดับ สัมปฏิจฉันนจิตเกิด รับอารมณ์นั้นต่อ

ข้อความใน **อภฺรฺรฺสาณินิ จิตฺตูปปาตกัณฺธ** แสดงลักษณะของสัมปฏิจฉันนจิต คือ

จักขุวิญญูณาทีนัง อนันตรรูปาทิวิชานนลักขณา มีการรู้รูปารมณเป็นต้น ในลำดับแห่งจักขุวิญญูญาณเป็นต้นเป็นลักษณะ

หมายความว่า เมื่อจักขุวิญญูญาณ เห็น ดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันนจะรับสิ่งที่ปรากฏทางตาต่อ เมื่อโสตวิญญูญาณเกิดขึ้นได้ยิน ดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันนจะเกิดขึ้นรับเสียงนั้นต่อ เมื่อฆานวิญญูญาณเกิดขึ้นได้กลิ่น ดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันนจะเกิดขึ้นรับรู้กลิ่นนั้นต่อ เมื่อชิวหาวิญญูญาณลิ้มรสแล้วดับไป สัมปฏิจฉันนจิตเกิดขึ้นรับรู้รสนั้นต่อ เมื่อกายวิญญูญาณรู้ไผฏฐัพพะแล้วดับไป สัมปฏิจฉันนจิตเกิดขึ้นรับรู้ไผฏฐัพพะนั้นต่อ

รูปาทินัง สัมปฏิจฉันนรสา มีการรับอารมณ์มีรูปเป็นต้นเป็นรสา คือ เป็นกิจ ตถากาวปัจจุပ္ปฐฐานา มีภาวะอย่างนั้น คือ เป็นภาวะที่รับอารมณ์ เป็นปัจจุပ္ปฐาน คือ เป็นอาการปรากฏ

จักขุวิญญูณาที อปคมนปทฐฐานา มีความไปปราศของจักขุวิญญูญาณ เป็นต้นเป็นปทฐฐาน

คือ ทันทีที่จักขุวิญญาณดับ จิตอื่นจะเกิดต่อไม่ได้เลย นอกจาก สัมปฏิจจันนจิต เช่นเดียวกับทางหู เวลาที่โสตวิญญาณดับ จิตอื่นจะเกิดต่อไม่ได้เลย นอกจากสัมปฏิจจันนจิต ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย โดยนัยเดียวกัน เพราะฉะนั้น ขณะนี้ทราบแล้วว่า ทันทีที่จักขุวิญญาณดับ สัมปฏิจจันนจิตเกิดต่อ

ถ. เรื่องอเหตุกจิต โดยเฉพาะทวิปัญจวิญญาณ ๑๐ ก็รู้ตามตำราว่ามีปรากฏอยู่ตลอดเวลา แต่เป็นเรื่องที่ยาก ลำบากจริง ๆ ที่เราจะประจักษ์ ผมอ่านตำราที่อาจารย์เขียน แนวทางเจริญวิปัสสนา มีตอนหนึ่งที่ว่า

เมื่อมีสติรู้สภาพธรรมที่ปรากฏแล้ว จะต้องรู้ด้วยว่า ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมนั้น มีสภาพธรรมที่แท้จริงที่เป็นลักษณะที่ปรากฏหรือไม่

หมายความว่า เมื่อสติเกิดขึ้นแล้วยังไม่พอ จะต้องรู้ด้วยว่า สติที่เกิดขึ้นนั้น รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมที่ปรากฏในขณะนั้นแล้วหรือยัง

ผมฟังอาจารย์พูดเรื่องทวิปัญจวิญญาณ สติก็เกิดยากแสนยากแล้ว และเมื่อเกิดแล้วก็ยังไม่ค่อยรู้ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ไม่ทราบว่าอาจารย์จะช่วยสงเคราะห์อย่างไรบ้าง เพื่อเกื้อกูลให้รู้สภาพธรรมที่ปรากฏในขณะ ที่เห็น ที่ได้ยิน

สุ. นี่เป็นความต่างกันของปริยัติกับปฏิบัติ เพราะว่าพระผู้มีพระภาค ทรงตรัสรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง และทรงแสดงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงตามที่ทรงตรัสรู้แล้ว แต่สำหรับผู้ที่ยังไม่ตรัสรู้ ยังไม่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรม เพียงขั้นการฟัง ก็จะต้องฟังโดยการพิจารณา และต้องมีโยนิโสมนสิการ คือ พิจารณาตามลักษณะของสภาพธรรมด้วยความเข้าใจ ด้วยความแยบคายโดยถูกต้อง จึงจะรู้ว่า นามธรรมมี

ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตามีแน่นอน ทุกคนไม่ปฏิเสธ เพราะว่าปรากฏ แต่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา จะปรากฏไม่ได้ถ้าไม่มีสภาพรู้หรือธาตุรู้ซึ่งเห็น

ที่กำลังปรากฏนี้ ต้องมีเห็น ถ้าไม่เห็น เช่น กำลังได้ยิน สีสันวันณะจะปรากฏรวมกับเสียงไม่ได้

เพราะฉะนั้น แม้แต่ในขั้นของการฟัง ต้องรู้ว่านามธรรมมี แต่เมื่อนามธรรมไม่ใช่สิ่งที่เหมือนรูป หรือเหมือนเสียง หรือเหมือนกลิ่น หรือเหมือนรส หรือเหมือนโณภูมัพพะที่กระทบสัมผัส หรือใช้หูฟัง ใช้จมูกดม แต่นามธรรมเป็นธาตุรู้ซึ่งไม่มีรูปใด ๆ เลยทั้งสิ้น แต่อาการรู้นั้นมี ถ้าอาการรู้ไม่มีก็ไม่เห็น ก็ไม่ได้ยิน ก็ไม่ได้กลิ่น ก็ไม่ได้ลิ้มรส ก็ไม่ได้คิดนึก ฉะนั้น ในขณะที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีในชีวิตประจำวัน ก็ต้องอาศัยการพิจารณาเพื่อให้สติระลึกในลักษณะที่กำลังปรากฏ เช่น เห็น รู้ว่าต้องมีสภาพรู้ ต้องเป็นอาการรู้ สิ่งที่ปรากฏทางตาจึงจะปรากฏได้

ไม่มีวิธีอื่นเลย นอกจากทรงแสดงสัจธรรม ความจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ให้ได้พิจารณาจนกระทั่งสติระลึก จนกระทั่งปัญญาพิจารณาและค่อย ๆ รู้ขึ้น

ถ. ทั้ง ๆ ที่เห็น ทุกคนก็เห็นทั้งนั้น แต่ก็ยังไม่รู้ว่าสภาพที่เห็น ลักษณะที่เห็นเป็นอย่างไร เห็นอยู่ตลอดเวลา แต่ลักษณะที่แท้จริงของสภาพเห็น อาการเห็นนั้นเป็นอย่างไรก็ยังไม่รู้ เป็นเรื่องที่เราเข้าใจยากจริง ๆ

ส. แต่มี ใช่ไหม

ถ. รู้ว่ามี แต่ไม่ประจักษ์

ส. ก็เป็นความจริง ทุกคนรู้ว่ามี เห็นก็เห็น ได้ยินก็ได้ยิน แต่ไม่รู้ว่าป็นนามธรรม หรือไม่รู้ว่านามธรรมเป็นอย่างไร ทั้ง ๆ ที่กำลังเห็น

แสดงให้เห็นว่า อวิชชา ความไม่รู้ มาก ถ้าทุกคนรู้ได้อย่างรวดเร็ว พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าคงจะไม่ถึงกับไม่น้อมพระหฤทัยที่จะทรงแสดงธรรมเมื่อทรงตรัสรู้ ใช่ไหม

ถ. ผมอ่านเรื่องพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ท่านทะเลาะกันด้วยเรื่องเล็กน้อย พระพุทธองค์ทรงประนีประนอมให้คืนดีกัน ไม่ให้ทะเลาะกัน ก็ยังดี คงจะเหมือนพวกเราที่แหละที่ดีต่อคำสอน สอนเท่าไร ๆ ก็ไม่ค่อยจะรู้ ทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้นปรากฏอยู่ อย่างเห็นนี้ ก็ยังไม่รู้ลักษณะที่แท้จริงของสภาพเห็น อาการเห็น หรือ

สภาพได้ยิน อากาไรได้ยิน เป็นอย่างไรก็ยังไม่ประจักษ์ แสดงว่าจิตใจของมนุษย์ปุถุชน นี่ดีอย่างมากจริง ๆ

ส. ค่อย ๆ พิจารณาว่า ตอนหลับสนิท ทั้ง ๆ ที่มีจิต แต่ก็ไม่มีใครเห็นอะไร หลับสนิทมีจิต ไม่ใช่คนตาย จิตต้องเกิดดับดำรงภพชาติ มีอารมณ์ที่ไม่ใช่อารมณ์ของโลกนี้ เพราะว่าไม่ใช่สี่สัณว์ณะของโลกนี้ซึ่งจะเห็นได้ทางตา ไม่ใช่เสียงของโลกนี้ซึ่งจะรู้ได้ทางหู ค่อย ๆ เทียบเคียงไป กำลังหลับไม่เห็น แต่ตื่นขึ้นมาเห็น ก็ต้องเป็นสภาพรู้ ใช่มั้ย

ค่อย ๆ คิด นอนหลับไม่เห็น เพราะฉะนั้น ทันทีที่ลืมตาเป็นสภาพรู้แล้ว คือ เห็น ลักษณะรู้อย่างหนึ่ง คือ เห็น

ต้องพิจารณา ขณะหลับตา หลับสนิท ไม่เห็น เพราะฉะนั้น ทันทีที่เห็น ต้องเป็นสภาพรู้ เท่านั้นเอง

หลับสนิทไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย แต่เมื่อได้ยินเสียง นั่นเป็นธาตุรู้ รู้อะไร รู้เสียง เสียงปรากฏให้รู้จึงรู้เสียง ในขณะที่นั้นไม่มีใครบังคับตาให้โสทวิญญูณเกิดได้เลย ถ้าเสียงไม่กระทบกับโสทปสาท ไม่ใช่ว่ามีจิตที่คอยอยู่ก่อนและจะเกิดขึ้นทำกิจได้ยิน

จิตอาศัยปัจจัยเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม นามธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วดับ ตามชนิดตามประเภท

ขณะที่ตื่น ใครจะรู้ได้ว่า อะไรจะปรากฏก่อนทางทวารไหน จะเป็นการรู้ทางกาย หรือจะเป็นการได้ยินเสียง หรือจะเป็นการได้กลิ่น ไม่มีใครสามารถเตรียมอะไรได้เลย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เป็นผู้รู้ตามสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย และค่อย ๆ พิจารณาจนกว่าจะเข้าใจในลักษณะของสภาพรู้ จนกว่าสภาพรู้จะปรากฏจริง ๆ

และเวลาที่สภาพธรรมปรากฏตามความเป็นจริง ก็พิจารณาดูว่า จะต่างกับโลกที่เคยปรากฏไหม

๑๕๑๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔

ขณะนี้ทุกท่านอยู่ในโลกที่สว่างหรือว่าอยู่ในโลกที่มีมืดมากกว่ากัน ถ้าศึกษาปริยัติธรรมจะตอบได้ ตรงกันข้ามกับที่กำลังปรากฏนี้ ไขใหม่ เพราะว่าจักขุทวารวิถิจิตทวารเดียว ดับไป ภาวังคจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถิจิตเกิดต่อหลายวาระ ขณะที่ เป็นภาวังคจิต มีดใหม่ ไม่ใช่จักขุทวารวิถิ ขณะที่ เป็นมโนทวารวิถิ มีดใหม่ ขณะที่ กำลังได้ยินเสียงมืดหรือสว่าง มีด ไขใหม่ และเวลาที่ โสตทวารวิถิจิตดับ ภาวังคเกิดต่อหลายขณะ มีดหรือสว่าง มีด และมโนทวารวิถิจิตที่มีเสียงเป็นอารมณ์ มีดหรือสว่าง หลายวาระ ฉะนั้น ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มีดทั้ง ๕ ทวาร มีเฉพาะจักขุทวารวิถิทางเดียวเท่านั้นที่สว่าง ที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น เวลาสภาพธรรมปรากฏจริง ๆ ตามความเป็นจริง ทางมโนทวารวิถิ จะรู้ได้เลยว่า สภาพธรรมตามความเป็นจริงไม่ได้ปรากฏเหมือนอย่าง ที่สภาพธรรมไม่ได้ปรากฏตามความเป็นจริง เพราะว่าเวลาที่สภาพธรรมไม่ได้ปรากฏตามความเป็นจริง มโนทวารวิถิไม่ได้ปรากฏเลย หรือแม้แต่โสตทวารวิถิซึ่งกำลังได้ยินเสียง และภาวังคจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถิจิตเกิดสืบต่อหลายวาระก็ไม่ได้ปรากฏ ไขใหม่ ก็ดูเสมือนมีสิ่งที่ปรากฏทางตาอยู่ และมีโสตทวารวิถิแทรก และมีมโนทวารวิถิที่คิดนึกขึ้น เพราะฉะนั้น ยังเป็นโลกที่สว่างอยู่ ไขใหม่ แต่ตามความเป็นจริงเวลาที่สภาพธรรมจะปรากฏ สภาพธรรมปรากฏกับปัญญา

เพราะฉะนั้น ที่เราว่าโลกมืด มีดหลายอย่าง สำหรับผู้ไม่มีปัญญาก็ไม่รู้อะไรเลย อะไรเป็นนามธรรม อะไรเป็นรูปธรรม เป็นจิต หรือเป็นเจตสิก หรือเป็นรูป เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็ไม่รู้เลย นั่นเป็นความมืดตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายไม่สามารถที่จะรู้ได้ เป็นความมืดของอวิชชา ซึ่งไม่ว่าสิ่งใดจะปรากฏ ก็ไม่รู้ทั้งนั้น

แต่เวลาที่สภาพธรรมแม้มีดี ปัญญาก็สามารถแทงตลอดสภาพธรรมนั้นได้ตามความเป็นจริง เพราะว่าปัญญาเป็นแสงสว่าง แต่ไม่ใช่แสงสว่างอย่างความสว่าง แต่เป็นแสงสว่างเพราะสามารถแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมแม้ที่มีดีสนิทได้ เช่น เวลาที่โสตวิญญาณเกิดขึ้นได้ยินเสียง ในขณะนั้นไม่มีสีสังขันธ์ปรากฏเลย เวลาที่กายวิญญาณกระทบสัมผัสสิ่งที่ยืน ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ขณะนั้นก็ไม่มีสีสังขันธ์ต่าง ๆ ปรากฏเลย แต่ปัญญาสามารถประจักษ์แจ้งในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมได้ตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ปัญญาเป็นแสงสว่างที่สว่างกว่าแสงสว่างอื่นใดทั้งสิ้น เพราะแม้ว่าจะเป็นธรรมที่มีดีสนิท ไม่มีแสงสว่างปรากฏเลย ปัญญาก็ยังประจักษ์แจ้งในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมได้

เรื่องของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ต้องศึกษา พิจารณา และอบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ จนกว่าสภาพธรรมจะปรากฏตามความเป็นจริง อย่างเช่น ลักษณะของนามธรรม ถ้าจะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมในขณะนั้น จะมีดีหรือจะสว่าง เพราะว่าต้องเป็นการรู้ทางมโนทวารวิถี เพราะนามธรรมไม่ใช่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นสีสังขันธ์ต่าง ๆ ผิดหรือถูก พระธรรมที่ทรงแสดงไว้จะทำให้รู้ว่า สภาพธรรมตามความเป็นจริงเป็นอย่างไร

ผู้ฟัง พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยพระสัพพัญญุตญาณ แม้กระทั่งพระปัจเจกพุทธเจ้าเมื่อตรัสรู้เองแล้วก็แสดงไม่ได้ แต่จะบอกว่า อบรมได้ อย่าเพิ่งท้อแท้ใจ

ส. ต้องเป็นผู้ที่อดทน อดทนจริง ๆ ตั้งแต่ขั้นการฟัง และพิจารณา ถ้าขณะนี้ทุกท่านหลับตา จะรู้ได้เลยว่า อ่อนหรือแข็งไม่สว่าง เสียงก็ไม่สว่าง คตินี้ก็ไม่สว่าง

ถ. ขณะที่เห็นเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ขณะนั้นเป็นทวิปัญญาวินญาณหรือเปล่า

ส. หมายความว่า จะเป็นทวีปญจวิญญูญาณ หรือสัมปกิจฉันนะ หรือสันตிரณะ หรืออะไรอย่างนั้นหรือ

ถ. ครับ

ส. อย่าไปไกลถึงขนาดนั้น ดีไหม แต่ปัญญาต้องระลึกลักษณะของสภาพที่เป็นนามธรรมก่อน และถ้าจะรู้จริง ๆ ทรงแสดงไว้ว่า ขณะที่ปฐวีชวณวิถี เพราะว่าชวณวิถีเกิดดับถึง ๗ ขณะ แต่จักขุวิญญูญาณนั้นเพียงขณะเดียว แต่ถึงแม้ว่าชวณวิถีจะเป็นโลภมูลจิต หรือโทสมูลจิต หรือมหากุศลจิตก็ตาม สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ก็มีสี หรือเสียง หรือกลิ่น หรือรสอันเป็นอารมณ์ เพียงแต่ไม่ได้กระทำกิจเห็นหรือกิจได้ยิน แต่อารมณ์นั้นยังคงปรากฏ เพราะฉะนั้น ไม่จำเป็นต้องคิดว่า เป็นจักขุวิญญูญาณ หรือสัมปกิจฉันนะ หรือสันตிரณะ

ถ. เพราะฉะนั้น ตอนที่ปฐวีชวณวิถี สามารถมีนามธรรมที่เป็นสภาพรู้ปรากฏได้

ส. ได้

ถ. และขณะนั้นไม่น่าจะมีดี ถ้าสามารถปรากฏกับทวีปญจวิญญูญาณแล้ว คือ สามารถเป็นอารมณ์ของจิตอื่น ๆ ทางปัญจทวารวิถีได้ด้วย ขณะนั้นไม่น่ามีดี

ส. คิดดูว่า จักขุทวารวิถี วิถีเดียว กับโสตทวารวิถี ฆานทวารวิถี ชิวหาทวารวิถี กายทวารวิถี ตั้ง ๔ ทาง รวมทั้งทางมโนทวารวิถีอีก ๑ จะมากกว่ากัน หรือจะน้อยกว่ากัน

ถ. ถ้าเราไม่พิจารณาทวารอื่น เราพิจารณาเฉพาะทางตาอย่างเดียว ไซ้ไหม

ส. ถ้าพิจารณาทางเดียว ก็แน่นอนว่า อารมณ์ใดปรากฏทางจักขุทวารวิถี เป็นของจริงอย่างไรก็เป็นของจริงอย่างนั้น แต่ไม่มีทางที่จะเป็นทวารเดียว ไซ้ไหม เช่น ในขณะนี้ จะให้มีแต่เห็น โดยที่ไม่มีได้ยินกับคิดนึก เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐาน เป็นการรู้ตามสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย จึงจะประจักษ์ความจริงได้ และเมื่อประจักษ์ความจริง ก็พิจารณาดูว่า

อยู่ในโลกที่สว่างหรืออยู่ในโลกที่มีมืด ในขณะที่ปัญญาประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรม

ถ. ฉะนั้น เวลาเราเห็นสีครั้งแรกหนึ่ง ก็ไม่แน่ อาจจะเป็นทางมโนทวารก็ได้ใช่ไหม

ส. แน่นนอน

ถ. ที่สว่างอยู่ขณะนี้ ไม่ใช่เฉพาะขณะจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเท่านั้นสว่าง

ส. จักขุทวารวิธียังมีสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอารมณ์ ภวังคจิตไม่ได้มีสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอารมณ์ แต่มโนทวารวิธิตี่เกิดต่อ รับผิดชอบ หรือสิ่งที่ปรากฏทางตาต่อจากจักขุทวารวิธิ ถ้าเทียบกับขณะที่เป็นภวังค์ และมีวิถีทางทวารอื่นคั่น เช่น ขณะที่กำลังได้ยิน หรือขณะที่กำลังกระทบสัมผัส ขณะนั้นจะรู้ได้ว่า สภาพธรรมในวันหนึ่ง ๆ ที่ไม่ใช่ทางจักขุทวาร ทวารอื่นนั้นมี

ถ. ถ้าบุคคลใดไม่ได้เรียนเรื่องจิต เจตสิก รูป นิพพาน จะมีวิธีใดที่จะเห็นสังขารมได้บ้าง ถ้าไม่เรียนปริยัติ

ส. เราทำของเราเอง หรืออย่างไร เพื่อเรา หรือว่าเพื่อคนอื่น

ถ. ผมเห็นว่า เป็นเรื่องยาก คำก็ยาก อะไรรก็ยาก

ส. การเกิดไม่ยาก การไม่เกิดยาก ใช่ไหม

ถ. แต่จะเรียนรู้ได้อย่างไรได้บ้าง มีทางลัดบ้างไหม ทางลัด ทางสั้น

ส. ทางสั้น คือ ทางไม่รู้

ถ. เพราะฉะนั้น เราจำเป็นต้องเรียนปริยัติด้วย ใช่ไหม

ส. ปริยัติ ที่จริงไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินไป เพราะว่าเป็นเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเท่านั้นเอง และเป็นเรื่องของจิตซึ่งทุกคนมี เพียงแต่ว่ามีชื่อซึ่งอาจจะยากสักหน่อย เช่น เห็น ก็ชื่อว่าจักขุวิญญาณ ได้ยิน ก็ชื่อว่าโสตวิญญาณ ยากที่ชื่อ แต่สภาพธรรมกำลังมีให้พิสูจน์ และถ้าอยากจะทำให้ละเอียดในเรื่องของตัวเอง ก็ารู้เรื่องของจิตหลาย ๆ ประเภทในวันหนึ่ง ๆ และสามารถที่จะแยกได้ รู้จักตัวเองเพิ่มขึ้นว่า เป็นผลของกรรมที่เป็นกุศล หรือเป็นผลของกรรมที่เป็นอกุศล

ดีกว่าไม่รู้ ใช่มั้ย หรือว่าดีกว่าโทษคนอื่น คิดว่าคนอื่นทำให้ ความจริงไม่ใช่ เป็นผลของกรรมของตนเอง รู้เท่านี้ก็ยิ่งสบายใจ และวันหนึ่ง ๆ มีกุศลจิตมากหรือ มีอกุศลจิตมาก ถ้ารู้ว่าตัวเองมีอกุศลจิตมาก ก็จะเพิ่มกุศลจิตขึ้น แทนที่จะสะสม อกุศลให้มากขึ้น เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของตัวเอง แต่ยากที่ชื่อเท่านั้นเอง

ถ. ผมฟังอาจารย์ทางวิทยุที่อาจารย์บอกว่า ให้รู้สึกตัว ผมก็นึกว่า เราพยายามรู้สึกตัว แต่อาจารย์บอกว่า สติก็เป็นอนัตตา บังคับไม่ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าผมไม่ได้เรียนปริยัติเรื่องจิต เจตสิก รูป นิพพาน ...

ส. และเรียนเรื่องสติหรือ สติก็เป็นปริยัติแล้ว

ถ. หมายความว่า ...

ส. หมายความว่า ไม่อยากเรียนเรื่องจิต เจตสิก รูป หรือเปล่า

ถ. อย่างผมจะไปบวชพราหมณ์ ผมมาฟังจากอาจารย์ อาจารย์บอกว่า ให้ทำในชีวิตประจำวัน ผมว่าก็ดีในชีวิตประจำวัน แต่ผมอยากได้คำแนะนำว่า ที่ผมจะไปบวชพราหมณ์เพื่อรักษาศีล เป็นการถูกต้องหรือเปล่า

ส. ความถูกต้องอยู่ที่ความเข้าใจและเหตุผล พราหมณ์คืออะไร ถ้าตอบไม่ได้ จะไปบวชทำไม

ถ. คำนี้ คือ เนกขัมมะ ผมคิดว่า ทุกคนที่ไปคงจะไปรักษาศีล

ส. ในพระพุทธศาสนามีบวชพราหมณ์ไหม

ถ. ผมก็ไม่ทราบ แต่ว่า

ส. ก่อนที่จะทำอะไร พิจารณาเหตุผลก่อน แม้แต่พราหมณ์คืออะไร ถ้าเรายังไม่เข้าใจ บวชก็ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะบวชแล้วก็ยังไม่รู้จักว่าพราหมณ์คืออะไรจะบวชทำไม เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะทำอะไรควรที่จะรู้เหตุผล ความถูกต้อง อยู่ที่เหตุผลกับความเข้าใจ ถ้าไม่เข้าใจก็ไม่ใช่ความถูกต้อง จะรักษาศีลโดยไม่ต้องบวชพราหมณ์ได้ไหม

ถ. ได้

ส. แล้วบวชทำไม ทำไมบวช เพราะฉะนั้น มีคำตอบอยู่คำเดียว คือ
อยาก ถ้ายังไม่มีเหตุผล ถ้ามถะ จะต้องอยาก จะนั่งสมาธิ นั่งทำไม ถ้ายังไม่ได้
เหตุผล ทำไมทำ อยาก จะต้องนำไปด้วยความอยากเสมอ ถ้าไม่ใช่ปัญญาและ
เหตุผล

จะนั่งนาน ๆ นั่งทำไม อยาก ถ้าไม่มีเหตุผลแล้วอยากทั้งนั้น บางคนนั่ง ๆ อยู่
ก็จะเดิน เดินทำไม อยาก คือ ถ้าไม่มีเหตุผลแล้วลงที่อยากทั้งนั้น

ถ. ผมอยากรักษาศีล ๕ แต่ก็มีเหตุทำให้บางครั้งรักษาศีลไม่ได้

ส. ไม่ใช่พระโสดาบัน นี่คือคำตอบ

ถ. แต่เรื่องนี้เป็นชีวิตประจำวัน

ส. ถูกต้อง ชีวิตประจำวัน คือ ผู้ที่ไม่ใช่พระโสดาบันยังไม่สามารถรักษาศีล ๕ ได้ครบถ้วน

ถ. ไม่มีใครเพียบพร้อม ไซ้ไหม

ส. นอกจากพระโสดาบัน เพราะฉะนั้น เป็นชีวิตจริง ๆ ตามความเป็นจริง
แต่ก็ยังดีที่อย่างน้อยที่สุดก็ยังมีเจตนาวิริติ แต่เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง ๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ
เจตนา แต่ขึ้นอยู่กับวิริติเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพที่เกิดขึ้นวิริติทันทีโดยไม่ต้องคิด
มาก่อน

ผู้ที่สะสมสิลุปนิสัย เป็นผู้สังวร สำรวมกายวาจาให้เป็นไปในทางสุจริต ไม่ว่า
อะไรจะเกิดขึ้นในขณะนั้น วิริติเจตสิกซึ่งเป็นอนัตตามีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นวิริติ
โดยธรรมชาติ โดยสภาพธรรม โดยเหตุโดยปัจจัย ไม่ใช่ด้วยความคิดว่า เป็นเราที่จะ
ทำหรือที่จะวิริติ เพราะถ้าเป็นเราที่ตั้งใจว่าจะไม่ทำ เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง ๆ
ความตั้งใจนั้นก็ช่วยไม่ได้เสียแล้ว ก็เป็นไปได้ ไซ้ไหม

เพราะฉะนั้น เป็นความจริงที่ว่า ตราบใดที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล
ย่อมไม่สามารถรักษาศีล ๕ ได้โดยครบถ้วน โดยบริบูรณ์

ถ. บางครั้งผมฟังอาจารย์แล้ว รู้สึกเหมือนกับว่า เราปล่อยไปตามเรื่อง
คือ เราปล่อยไปตาม...

ส. ไม่ได้เข้าใจเรื่องของกรรมหรือว่า ทำกรรมใดไว้ก็ได้รับผลของกรรมนั้น หรือตามเรื่องอีกเหมือนกัน

สำหรับเรื่องการปฏิบัติธรรม อย่าเพียงคิดว่าจะปฏิบัติ หรือชักชวนกันไปปฏิบัติ แต่ควรที่จะพิจารณาว่า กลัวบ้างไหมว่าจะปฏิบัติผิด เพราะมักจะสนใจไปปฏิบัติ หรือ ชักชวนกันไปปฏิบัติ แต่อาจจะไม่เคยกลัวว่าจะปฏิบัติผิด ซึ่งตามความจริงแล้ว การปฏิบัติต้องมีทั้งที่ผิดและที่ถูก เพราะว่าความเห็นมี ๒ ประการ คือ ความเห็นผิด กับความเห็นถูก

ถ้าความเห็นยังไม่ถูก การปฏิบัติก็ถูกไม่ได้ แทนที่จะคิดว่าจะไปปฏิบัติ ก็ควร กลัวว่าจะปฏิบัติผิด และจะยึดถือข้อปฏิบัติผิดนั้นแน่นอน ถ้าไม่เข้าใจข้อปฏิบัติที่ถูก เพราะฉะนั้น จึงควรพิจารณาว่า ถ้ากลัวการปฏิบัติผิด และกลัวการติด การยึดถือ ข้อปฏิบัติที่ผิดแล้ว จะต้องทำอย่างไร

ขออย่าให้ท่านผู้ใดไม่กลัวการปฏิบัติผิด เพียงแต่คิดว่าจะปฏิบัติ จะปฏิบัติ ผิดก็ไม่เป็นไร เพราะถ้าเป็นการปฏิบัติผิดแล้ว จะทำให้ยึดถือข้อปฏิบัติผิดนั้น ไม่ใช่เฉพาะแต่ในชาตินี้

เพราะฉะนั้น เมื่อกลัวการปฏิบัติผิด และกลัวการติด การยึดถือข้อปฏิบัติที่ผิด จะทำอย่างไร

มีหนทางเดียว คือ ต้องศึกษาพระธรรมจนกว่าจะเข้าใจว่า การปฏิบัติธรรม คืออย่างไร มิฉะนั้นแล้วก็จะชวนกันไปปฏิบัติธรรม ซึ่งถ้าไม่เข้าใจก็ต้องผิด

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ผู้ที่มีโอกาสได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้ฟังพระธรรม และเกิดความเข้าใจ เกิดความเลื่อมใสแล้ว ก็เปล่งวาจาขอถึง พระรัตนตรัยเป็นสรณะ

การกล่าววาจาขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ก็คือ จะประพฤติปฏิบัติตาม พระธรรมวินัยตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป

พอหรือยังเท่านี้ หรือจะต้องทำพิธีอะไรอีก ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจพระธรรมและเห็นประโยชน์ เกิดความเลื่อมใส เปล่งวาจาขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ย่อมหมายความว่า ผู้นั้นจะปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

อย่างที่พุทธบริษัทได้กล่าววาทานอบน้อมต่อพระผู้มีพระภาค ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ซึ่งนั่นแสดงว่า ทุกท่านจะมีชีวิตอยู่โดยการประพฤติปฏิบัติธรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ ตามพระธรรมที่ได้ฟัง

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรม จะขาดการฟังพระธรรมไม่ได้เลย เพราะว่า เรื่องของการปฏิบัติธรรมนั้น เป็นเรื่องของความประพฤติทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ได้กลิ่น ในขณะที่ลิ้มรส ในขณะที่กระทบสัมผัส ในขณะที่คิดนึก ประพฤติปฏิบัติธรรมหรือเปล่า โดยที่ไม่ต้องทำพิธีอะไร เพราะว่า ได้กล่าววาทานถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้ว

